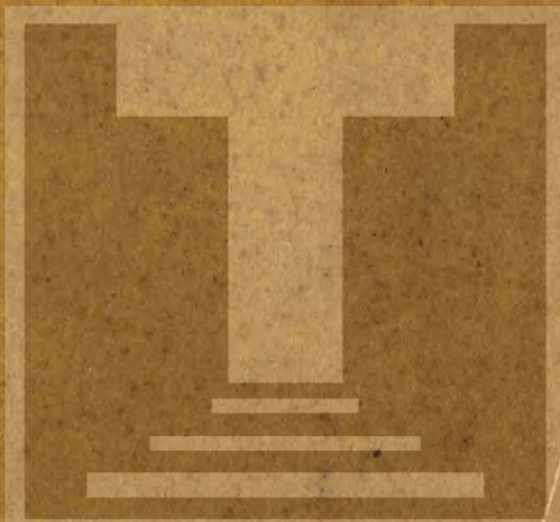

YENİ DÜNYA

SOSYALİZM SORUNLARI

lenin:
ölü şövenizm yaşayan sosyalizm
marksizm ve ekoloji
burjuva fütürolojisi
portekiz'de neler oluyor
emekçi kadınlar günü
dr. şefik hüsnü
nâzım hikmet'in duruşmaları

MART 1975

YENİ DÜNYA

sosyalizm sorunları

MART, 1975 — SAYI: 3

Ölü şövenizm yaşayan sosyalizm	5
Bilim, ideoloji, poiltika	13
Burjuva fütürolojisinin ideolojik görünümü	28
Günümüzde dış politika ve ideolojik çatışma	46
Marksizm ve ekoloji	63
Ekoloji sorunu	70
Portekiz'de neler oluyor	81
Cumhurbaşkanı Gomez ile konuşma	84
Silâhlı Kuvvetler Hareketi Koordinasyonu Komisyonu ile görüşme	90
Komünist partisi genel sekreteri ile konuşma	95
Uluslararası Emekçi Kadınlar Günü	102
1975 Uluslararası Kadınlar Yılı dolayısıyla	104
Dr. Şefik Hüsnü Deymer	118
Dr. Şefik Hüsnü ve arkadaşlarının muhakemeleri	133
Sesini Kaybeden Şehir şiirinin duruşması	147
Siyasal sinema	157

YENİ DÜNYA
sosyalizm sorunları

TÜST

Yeni Dünya - Sosyalizm Sorunları ★ Aylık dergi ★ Sahibi ve genel yönetmeni: Yusuf Ziya Bahadınlı ★ Yazışmaları müdürü: Veli Kaya ★ Yönetim yeri: Ankara Caddesi, 99, Babıâli Han, kat: 3, İstanbul ★ Yazışma ve havale adresi: Yusuf Ziya Bahadınlı, P.K. 1222, İstanbul ★ Dizgi ve baskı: Hilâl Matbaacılık Koll. Şti. ★ Cilt: Numune Mücellithanesi ★ Kapak baskısı: Karaca Ofset ★ Abone şartları: Yıllık 100, altı aylık 50 lira ★ Başka ülkeler için: yıllık 200, altı aylık 100 lira ★ Dağıtım: İstanbul: De - Da, Ankara: Ankara Dağıtım, İzmir: Ge - Da, diğer iller: Yeni Dünya - P.K. 1222 - İstanbul

OKUYUCULARA

Yeni Dünya'ya gelen mektuplarda daha çok iki konu üstünde duruluyor. Birincisi, yazıların fazla teorik ve bilimsel oluşu, bu yüzden zor anlaşılması... İkincisi, çeviriye fazla yer vermemiz...

Bilindiği gibi sosyalizm basit, bir okumada kavranan bir bilim dalı değildir. Onu okumak, onu kavramak bir ön hazırlığı gerektirir. Felsefesiyle, ekonomisiyle, toplumbilimiyle, tarihiyle bilinmesi gerekli zengin ve derin içerikli, geniş kapsamlı bir bilim dalı... Bu yüzden sosyalizmin sorunlarını iyi anlamak, iyi izlemek için biraz zahmet etmek gerekiyor.

Çeviriye fazla yer vermemiz nedenine gelince... Yeni Dünya'nın çıkış nedenini açıklarken, «bütün dünya halklarının, bütün dünya işçilerinin, bütün dünya sosyalistlerinin bağımsızlık için, demokrasi için, sosyalizm için verdikleri her türlü mücadeleyi» yansıtacağını; sosyalizm üstüne yapılan tartışmaları, sosyalizm adına yapılan yanlışları, sosyalizmi kurmak için yapılan uğraşları duyuracağını söylemiştik. Ve eklemiştik: «Türkiye, kurulmakta olan «yeni dünya»nın dışında kalmayacaktır. Türkiye'de de bağımsızlık, demokrasi ve sosyalizm için mücadele verilmektedir. Bu yüzden yapılan her türlü çalışmalar yansıyacaktır...»

Amacımız, kimi yazarlara «yazma olanağını vermek» değil, dünyada sosyalizmin sorunlarını, konuyu en iyi bilenlere anlattırmaktır. Örneğin Portekiz'deki olup bitenleri bir Portekizlinin kaleminden izlemek daha doğru olmaz mı?

Ayrıca, her sayıda Türkiye'de sosyalizm tarihimize ışık tutacak belgeler, incelemeler yayımlamaktayız.

Yeni Dünya, yürüdüğü yolda kendine yoldaşlık edecek her yazara tüm sayfalarını açık tutmaktadır.

ölü şövenizm yaşayan sosyalizm

V. I. Lenin

Yıllardan beri Alman Sosyal - Demokrasisi, Rus Sosyal - Demokratlarına dünyanın diğer Sosyal - Demokratlarına kıyasla daha etkin bir «model» olmuştur. Bu yüzden ki şu günlerde hakim olan sosyal - patriotizm yada «sosyalist» şövenizmin tutarlı bir eleştirisinin yapılabilmesi için Alman Sosyal - Demokrasisi'nin geçmişinde ortaya atılan görüşlerin ve alman tavırların anlaşılır bir biçimde gözden geçirilmesi gerekmektedir. Yani geçmişte ne idi? Şu anda ne durumdadır? Gelecekte ne olacaktır?

Bu sorulardan ilkinin cevabını K. Kautsky tarafından 1909'da kaleme alınan ve birçok Avrupa dillerine çevrilen DER WEG ZUR MACHT adlı broşürde bulabiliriz. O günlerin acil ödevlerini bir bütün olarak ele alan ve açıklayan bu broşür, Alman Sosyal - Demokratlarını tutarlı bir yöne sevk etmekte idi ve İkinci Enternasyonal'in en gözde yazarı tarafından kaleme alınmıştı. Söz konusu broşürü ayrıntılarıyla tekrar gözden geçirdiğimiz takdirde, o günlerde ileri sürülen düşüncelerin bugün büyük bir yüzüzlükle kenara atıldığını ve idealerin artık unutulmuş olduğunu görürüz.

Sosyal - Demokrasi, (broşürün ilk cümlesinde yer alan ifadeye göre) bir buhar makinesinin «revolüsyon» özelliğinden öte «başka türlü bir» «devrimci parti» olarak niteleniyor,

politik iktidarın proletarya tarafından ele geçirilmesini amaçlayan, proletaryanın hakimiyetini öngören bir «devrimcilik» olarak ele alınıyordu. «Devrimin zaferinden şüphe edenler» le alay eden Kautsky şöyle sürdürüyor sözlerini: «Herhangi bir hareketin yada ayaklanmanın yenilgiyle sonuçlanabileceğini de hesap etmeliyiz şüphesiz. Mücadeleye başlamadan önce hareketin mutlak bir zaferle sonuçlanacağını düşünmek safdillik olur.» Ne var ki zafer olasılığını düşünmeyi bütünüyle reddetmek de «bizim var oluş nedenimizi inkâr etmek olur.» Bir savaş anında yada savaştan sonra devrimci bir atılıma girişmek olasılığının her zaman mevcut olduğunu belirten yazar, sınıf antagonizmalarının hangi durumda ve hangi şartlar altında devrime yol açacağını saptamanın olanaksızlığına rağmen Kautsky şöyle diyor: «Kesinlikle söyleyebilirim ki bir savaş ortamının yaratacağı devrimci bir atılım, sıcak savaşın sürdüğü anda yada savaştan hemen sonra patlak verecektir.» «Sosyalizme barışçıl yollardan ulaşmak teorisi (!) kadar saçma bir düşünce» olamayacağını ve «ekonomik gereksinmelerin isteği.... mücadele isteğini zayıflatacağını» düşünmek kadar «yanlış bir şey» olamayacağını ekliyor. Ve mücadele isteğinin «ilk olarak, mücadelenin bedelinin ne olacağı, ikinci olarak iktidar fikrinin benimsenmesi, üçüncü olarak da iktidarın somut olarak ele geçirilmesi düşüncesi» ile belirleneceğini yazıyor.

Vorwärts'da, Engels'in FRANSA'DA SINIF MÜCADELERİ adlı yapıta yazdığı ünlü önsözde, oportünizme karşı söylediği sözlerin yorumu yolunda bir yazı da yer alıyor. Engels söz konusu yazısında «her dönemde legalitenin barışçıl tapınıcıları»nın utanç verici davranışlarına karşı öfke ile ve acımasızca oportünizmi eleştiriyordu. «Devlet iktidarını ele geçirmek için girişilecek mücadele döneminin başladığına inanmak için bütün şartlar mevcuttu» diye sürdürüyor sözlerini Kautsky. Bu mücadele yıllarca sürebilir, bu süreci tam olarak kestiremeyiz, fakat «eninde sonunda mücadele proletaryası-

na ulaşmasa dahi, Batı Avrupa Proletaryası'nın ve ilerlemesini sağlayacaktır.» «Devrimci maya kabarmaya başladığı anlarda ilerleme hızı en yüksek noktalarına ulaşır», sınıf antagonizmaları körlenmez, aksine keskinleşir, fiyatlar yükselir, emperyalist rekabet artar, militarizm hortlar, diyor Kaustky. «Yeni bir devrim sürecinin» ortaya çıkması ve vergilerin korunç bir süratle artması «devrimci hareketin tek alternatifi olan savaşa yol açmıştır... Ne var ki savaş, gündemdeki devrimci atılımı indirgememiş, silâhlı bir barış döneminden sonra tekrar baş göstermiştir, hem de tek alternatif olarak.» «Çok yakında bir dünya savaşı patlak verecektir.» 1891'de Engels Almanya'da premature (olgunlaşmamış) bir devrimci atılıma girişmekten çekinmekte çok haklı idi, ne var ki, «ortam büyük ölçüde değişmiştir.» Proletarya «bundan böyle premature bir devrimci girişimden söz edemez» diyor Kautsky ve sürdürüyor sözlerini. Küçük burjuvazi kesinlikle güvenilir bir unsurdur ve proletaryanın düşmanıdır, fakat bir kriz anında «yığınlar halinde bizimle işbirliğine kalkışması da mümkündür.» Esas mesele Sosyal - Demokrasinin «sarsılmadan, kararlı ve uzlaşmaz» bir biçimde mücadelesinin sürdürülmesidir. Hiç şüphe yok ki artık devrimci bir döneme girmiş bulunuyoruz.

Yukarıya aldığımız pasajlar Kautsky'nin tam beş yıl önce kaleme aldığı yazılardan aktarılmıştır, ki bu satırlar Alman Sosyal - Demokrasininin tavrının geçmişte ne olduğunu ortaya koymaktadır...

Şimdi de aynı Kautsky'nin bugün neler yazdığını görelim. Savaşta Sosyal Demokrasi adlı makalesinin (DIE NEUE ZEIT no: 1 -2/Ekim/1914) en önemli cümleleri şunlardır:

«Partimiz, savaş anında nasıl davranmalıyız sorununu, savaş nasıl engelleyebiliriz sorusuna kıyasla daha ender olarak ele almıştır... Savaşın patlak vermesi ne hükümetlerin çok güç-

lû olduğunu ne de partilerin çok güçsüz olduğunun belirtisidir... Savaş anı barışçıl yollardan ilerlemenin en olanaksız olduğu dönemdir... Bugün için pratik sorun: kişinin kendi ül- olduğu dönemdir... Bugün için pratik sorun: kişinin kendi ül- Savaştan ülkelerin partileri arasında savaş- aleyhtarı bir tav- rın alınacağı anlayışı ne ölçüde geçerlidir? «Böyle tavır geç- mişte pratik olarak hiç denenmemiştir. Biz de bu ihtimali dai- ma reddetmişizdir.» Fransız ve Alman sosyalistleri arasındaki ayrılık «temel ilkelere bir ayrılık değildir» (her ikisi de ken- di vatanları için çarpışmaktadırlar)... «Bütün ülkelerin sos- yal- demokratları kendi vatanlarının savunmasında yer al- maktada aynı haklara ve zorunluluklara sahiptirler. Hiç bir ül- kenin sosyal- demokrati bu konuda diğerini kınamamalıdır...»

«Enternasyonal iflâs mı etti?» «Parti savaş içinde, parti ülkelerini reddeden bir tutum içinde midir?» (Bu sorular ay- nı sayıda MEHRING tarafından sorulmaktadır) sorularını şöyle cevaplandırıyor Kautsky: «Bu yanlış bir kavrayıştır... Bu tür bir karamsarlığa kapılmak yersizdir... Ayrılıklar temel ay- rılıklar değildir... İlkelerin birlik ve bütünlüğü süregelmekte- dir... Savaş döneminde kanunlara itaat etmemek basınıma karşı büyük baskılara yol açar.»

Yukarıdaki cümleleri orijinal olarak aktarmaya özellikle çaba sarfettik, çünkü böylesi sözlerin söylenebileceğine inan- mak oldukça zor. Literatürde (dönemler tarafından ortaya atı- lan görüşler dışında) bu denli kendini beğenmiş bir saçma- lık, adı kıvırtmacalar ve gerçeklerden sapma görülmemiştir. Bu tür kıvırtmacalarla sosyalizmin bütünü ve oybirliğiyle kabul edilen enternasyonal kararları (Stuttgart ve kısmen Ba- sel) inkâr ettiklerini ört bast etmeye çabalamaktadırlar, ki söz konusu enternasyonallerde Avrupa'da patlak verecek bir savaş anında — tıpkı bugünkü gibi — sosyal- demokratların izlemesi gereken tavır açık olarak belirtilmişti. Kautsky'nin ileri sürüğü bu düşünceleri ciddiye alarak analize kalkışmak

okuyucuya karşı bir saygısızlık olacağından böyle bir işe kal- kırmıyoruz.

Ne var ki okuyucu, nasıl olur da makalenin başında yer alan tutarlı görüşlerin, sonradan dönekliğin de ötesinde bir davranışa dönüştüğünü sormakta haklıdır. Bu sorunun kar- şılığını tam olarak veremeyeceğiz, belki de şuursuzca henüz «affedilmek ve unutmak» ihtimalinin ortadan kalkmadığı yo- lunda bir düşüncenin sebep olduğu bir dönemlik olarak nite- lendirmekle yetineceğiz. Makalenin başında da belirttiğimiz gibi bu kimselerin bir süre için sosyalist düşüncenin doğrul- tusunda ciddiyet ve samimiyetle yol aldıklarını fakat sonra- dan, «VORWARTS ÖLMÜŞTÜR» ifadesinin (Martov'un Paris Golos'da yer alan ifadesi) sürpriz sayılmamasını hatta Kauts- ky'nin «ölmüş» olduğu gerçeğinin kabul edilmesi inancında- yız. Birtakım grupların tarihin dönüm noktalarında politik açıdan iflâs etmesi ender rastlanan bir durum değildir.

Geçirmekte olduğumuz günler bu çeşit günlerdir. «Önce Mösyöleri Burjuvazi'yi vurmalsınız» diye yazıyordu Engels 1891 yılında ve haklı olarak barışçıl anayasal gelişme döne- mindeymişçesine devrimcilerin burjuva legalitesinden yarar- lanmaya kalkışmalarını eleştiriyordu. Engels'in bu düşüncesi açık ve kristalize olmuş bir görüşten doğmaktadır. Burjuva- zinin legal yöntemleri bizzat kendisinin feshettiği bir dönem- de, biz, sınıf bilincine ermiş işçiler diyordu Engels, ilk önce vurulacak olanlarız. Bu yüzden de *ballot* (oy pusulası) ları *bullet* (mermi) lerle değiştirmeliyiz. 1909'da Kautsky, tüm devrimci sosyal- demokratların paylaştığı şu görüşü haykırı- yordu kürsülerden: *Avrupa'da bir devrimci girişimi artık pre- mature (olgunlaşmamış) olarak nitelendiremeyiz. Avrupa'da bir savaştan söz etmek ise bir devrimden söz etmek olur.*

Avrupa'da hüküm sürmekte olan savaş çok büyük bir ta- rihsel krizdir. Yeni bir devrin başlangıcıdır. Her büyük kriz gibi savaş da antagonizm tohumlarını serpiştirmiş ve şimdi

de filizlenmiştir. İkiyüzlülerin maskeleri parçalanmış, tüm âdetleri süpürülmüş, köhne otoritelerin burunun sürtülmesine yol açmıştır. İkinci Enternasyonal, yirmi beş yada kırk beş yıllık geçmişinde (1870'te mi yoksa 1889'da mı resmen tanındığına göre değişiyor) sosyalizmin etkinliğini güçlendirmek olanağına, son derece önemli bir tarihsel ödevi yerine getirme olanağına sahipti. Sosyalist güçlerin örgütlenebilmesi için ilk ve ön çalışmalara girişebilecekken bunu sağlayamamış *von Kluck*'lar tarafından oportünizme sürüklenmiştir. Ölü şimdi kendi cesedini gömmelidir. Bu boş kafalı işgüzarlar (eğer şövenistlerin ve oportünistlerin uşağı değillerse) VANDERVELDE ve SEMBAT'I, KAUTSKY ve HAASE ile bir araya getirmeli ve Ivan Nikiforovich'e «budala» diye hitap eden Ivan Ivanovich'in arkadaşları tarafından düşmanına karşı kışkırtmalıdır.*

ENTERNASYONAL, AYNI MASADA OTURUP İKİYÜZLÜLÜK VE HİLEKÂRLIKLARLA, ALMAN SOSYALİSTLERİNE FRANSIZ İŞÇİLERİNİ VURMAK İÇİN EMİR VEREN VE FRANSIZ SOSYALİSTLERİNE ALMAN İŞÇİLERİNİ VURMAK İÇİN EMİR VEREN BURJUVALARIN İSTEKLERİNİ «VATANIN SAVUNUSU» BAHANELERİYLE HAKLI ÇIKARMAYA ÇALIŞMAK DEĞİLDİR. ENTERNASYONAL, (ilkönce ideolojik ve yerine göre örgütsel olarak) HALKLARIN, BU ÖLÜMCÜL GÜNLERDE BİR ARAYA GELEREK, SOSYALİST ENTERNASYONALİZMİN GERÇEK ÇIKARLARININ SAVUNULMASI, YANİ KENDİ VATANLARINDA «SAVAŞTAN SONRA İLKÖNCE VURULACAK OLAN» EMEKÇİ GÜÇLERİN BİR ARAYA TOPARLANMASI VE SOSYALİZMİN GERÇEKTE SAVUNULMASI DEMEKTİR. Bu kolay bir ödev değildir; büyük hazırlıkları ve fedakârlıkları gerek-

(*) Gogol'ün Ivan Nikiforovich ile Ivan Ivanovich'in çatışması adlı eserinden söz ediliyor ve bir istiare yapılıyor.

tirir. Ne var ki bu ödevin kolay olmayışı ona bir kat daha canla başla sarılmayı gerektirmektedir. Sosyal - şövenizmin ve şövenistlerin çabalarına rağmen bu ödev kendini sosyalizme adanmış olan insanların elele vermesiyle gerçekleşecektir.

Bu konuda PANNEKOEK tutarlı bir enternasyonalist olarak, sosyalizmin ikiyüzlülükle restore edilmesi düşüncesine kapılmadan ve şövenizmin karşısında biri olarak «ENTERNASYONALİN ÇÖKÜŞÜ» adlı makalesinde şöyle demektedir: «Eğer liderler aralarındaki ayrılıkları kabaca ve aceleyle geçiştirmek için bir araya geleceklerse buna fedakârlık dene- mez...»

Bu konudaki faktörleri açıkça belirtelim, savaş bugün değilse bile yarın bizi bu davranışa zorlayacaktır. Bugün için enternasyonal sosyalizm içinde üç akım mevcuttur: (1) Şövenistler, bunlar sürekli olarak oportünist bir politika izlemektedirler; (2) Oportünizmin muhalifleri, bunlar tüm ülkelerde seslerini duyurmaya başlamışlar (oportünistler birçok ülkede nicel olarak baskın çıktılar fakat «yenilen ordular çabuk öğrenir») ve tüm çabalarını devrimci nitelikteki iç savaşların sürdürülmesine sevkirmektedirler; (3) şaşkınlık ve tereddüt içindekiler, ki bugün için oportünistlerin dümen suyuunda yol almaktadırlar ve ikiyüzlü davranışlarıyla proletaryanın mücadelesine zarar vermektedirler... Üçüncü akım içindeki girdaba kapılanlar, kararlı bir mücadele ile ve ilk akımla kesin bir ayrılığın benimsetilmesi sonucunda tekrar sosyalizm saflarına kazandırılabilir. Ne var ki bunlar «vatanın savunusu», «savaş dönemi kanunlarına boyun eğme» bahaneleriyle ortaya çıkan legalite heveslilerinin, iç mücadeleyi reddedenlerin yanlışlarını tam olarak kavramadıklarıdır.

Alman Sosyal-Demokrat hareketinde ortaya çıkan ayrılık fikri «alışılmamış» bir davranış olarak görülebilir. Ne var ki objektif durum alışılmamış bir davranışın ürünüdür. (Adler ve Kautsky Sosyalist Enternasyonal Bürosu'nun son otu-

rumunda — 1914 Temmuz — mucizelere inanmadıklarını, yani Avrupa Savaşının patlak verme olasılığına inanmadıklarını belirtmişlerdir). Bir zamanların Alman Sosyal - Demokrasisi ızdırap verici bir çöküş içindedir.

Bu konuda PLEKHANOV'un GOLOS'da yer alan ifadesi şöyledir: «Ben şahsen ayrılıkçı davranışların karşısındayım, fakat örgütün bütünlüğü için fedakârlıktan kaçanların sahte birliğinden ayrılık daha yararlıdır.» Plekhanov burada Alman radikallerine hitap etmektedir. Almanların gözünde bir çöp görmüş fakat kendi gözündeki mertegi görmezlikten gelmiştir. On yılı aşkın bir süredir bizler PLEKHANOV'un teorideki radikalizmine ve pratikteki oportünizmine alışkın olduğumuz için bu davranışı yadırgamıyoruz. Fakat bu denli «garabet» içindeki kimselerin bile Almanlar arasında bir ayrılıktan söz etmeye başlaması ayrılığın en güzel belirtisidir.

Çeviren: Hasan Taner

bilim, ideoloji, politika

Friedl F'ürnberg

İnsanlığın tüm tarihi boyunca bilim şu anda geçirdiği kadar canlı ve bu denli devrimci bir dönem asla yaşamamıştı. Üretici güçlerin hızlı gelişmesi, temelinde, bilimsel araştırmanın aralıksız ilerlemeleri olan teknikler yaratılmasını zorunlu kıldı. Bilimsel araştırmanın kendisi de maddî üretimin üzerinde gittikçe artan bir etkide bulunmaktadır. Yine tarih, bilimin politika içine böylesine derin bir biçimde işlediği, bilimsel sorunların bu denli belirgin bir ideolojik ve politik karakter kazandığı bir döneme tanık olmamıştı şimdiye dek.

Ve bütün bunlar emek ile sermaye arasında, sosyalizm ile kapitalizm arasında süregelen amansız bir mücadelenin koşulları altında oluyordu. İşçi sınıfı, tarihî önemde birçok zafer elde etti: iktidarı ele geçirdi ve önce Rusya'da sonra da diğer ülkelerde sosyalist bir toplum yarattı. İkinci Dünya Savaşı sırasında, Sovyetler Birliği, işçi sınıfının ilk devleti, yenilmezliğini kanıtladı. Kapitalizm ile sosyalizm arasındaki mücadele yıldan yıla yeni boyutlar kazanarak ve tüm insanlığın yaşamı içine derin bir biçimde işleyerek daha da yaygınlaşıyor.

Bu mücadelenin bir unsuru, modern toplumun siyasal ilişkilerine derinden bağlı olan ideolojik kavgadır ve bu toplumun gelişmesi üzerinde önemli etkide bulunur. İdeolojik kavga, bugün türlü biçimler alarak değişik fikirlerin, doktrinlerin, görüşlerin, kanıların birbirleriyle çarpışması şeklinde yansımaktadır. Fakat bu çeşitliliğin ardında net olarak iki karşıt eğilim göze çarpar: biri kapitalizmi savunmaya ve haklı

göstermeye, diğeri ise onun devrimci bir yöntemle alaşağı edilmesinin ve yerine yeni bir düzenin kurulmasının zorunluluğuna kitleleri inandırmaya çabalar.

Maddî dünyanın gelişmesinin objektif kanunlarının bilimsel bilgisine dayanılarak oluşturulmuş olan marksist-leninist ideoloji, dünya devrimci hareketinin, ulusal bağımsızlık ve özgürlük için, sosyalizm için halkların verdiği mücadelenin tarihsel pratiği içinde doğruluğunu defalarca kanıtladı. Milyonlarca insanın üzerinde yaptığı ve günden güne büyüyen etkinin nedeni de budur. Marksizm-leninizmin devrimci fikirlerinin burjuvazi içinde yarattığı korku ve düşmanlık da bu yüzdendir. Bu fikirlerin burjuva ve revizyonist teorisyenlerce gittikçe daha büyük bir şiddetle saldırıya uğrayış nedenini yine burada aramak gerekir. Bu teorisyenlerin her şeyden önce inkâr ettikleri, marksizmin, insan toplumunun evriminin sosyalizme doğru yönelişinin zorunlu ve kaçınılmaz olduğu hakkındaki temel tezidir. Marks ve Engels bu tezi soyut muhakemeler sonucu değil, toplumsal gelişmenin karakteri ve yasalarının bilimsel çözümlemesine dayanarak hazırladılar:

«Özel mülkiyetin, insanoğlunun bu kendi kendisine yabancılaşmasının gerçek anlamda kaldırılışı ve bu yüzden, insancıl cevherin insan tarafından ve insan için gerçek olarak benimsenmesi ve dolayısıyla toplumsal yani insancıl bir varlık olarak tümüyle, bilinçli ve önceki gelişmenin tüm zengin mirasını koruyarak insanın kendisine dönüşü olması sıfatıyla sosyalizm, insanoğlu ile doğa, insan ile insan arasındaki çelişkinin, varlık ile cevher, özgürlük ile zorunluluk, birey ile grup arasındaki çatışmanın gerçek çözümünü oluşturur. O, tarihin bilmecesinin çözümüdür ve kendisinin bu çözüm olduğunu bilir.»¹

(1) İz rannikh profizvédenii (Rusça baskısından alınmış), sayfa: 588, Moskova, 1956.

Burjuva revizyonist palavracılar, sosyalizmin kaçınılmaz zaferi tezini çürütmek için şu yola başvuruyorlar: bilimi ve ideolojiyi birbirinden apayrı kavramlarmış gibi karşı karşıya getiriyorlar ve buradan hareket ederek marksizmin bilimsel içeriğini inkâr ediyorlar: 1968'de Viyana'da yapılmış olan 14. Uluslararası Felsefe Kongresi'nde, burjuva filozofları, tüm ideoloji biçimlerinin «dayanaksız düşünce» türleri olmaktan ileri gitmediğini, bilimin tersine, idolojinin «gerçeğe uymadığını», onun Batı-Alman filozofu Albert'in iddia ettiği gibi «doğru» oldukları önceden ilân edilen direktifler, kurallar, yükümlülükler şeklindeki «reçeteler» olduğunu ileri sürmüşler miydi? Bu filozofa göre, her ideolojinin konusu: «toplumsal tahakküm biçimlerini teorik olarak onaylamak»tır.²

Marksizmin bilimsel karakteri, yine rağbette bir palavracı olan Karl Popper'ce şöyle inkâr edilmiştir:

«Diyalektik sayesinde... Marksizm, diyalektik yöntemden yararlanarak daha sonraki her eleştiriden kurtulmak için yeterince esnek olan bir dogmatizme dönüştü. Böylelikle, o güçlenmiş bir dogmatizm diye adlandıracağım bir dogmatizm haline geldi.»³

İşte bu aşırı keyfi iddia ile Popper, marksizmin tüm bilimsel karakterini gözardı ediyor.

Bununla birlikte, çağdaş revizyonistlerin görüşleri de bundan pek farklı değildir. İşte H. Lefebvre ve hatalı alternatifi:

«Marksizm nedir?... Bir ideoloji (proletaryanın ideolojisi) mi? Yoksa bir bilim mi?»⁴

(2) Akten des 14. Internationalen Kongresses für Philosophie, cilt: I, sayfa: 489 - 499, Universitat Wien, 1968.

(3) K. Popper: Conjectures and Refutations, sayfa: 334, London, 1963.

(4) Almanca baskısıyla; H. Lefebvre: Probleme des Marxismus heute, sayfa: 93, Francfort, 1965.

Lefebvre elbette bu iki kavram arasında bir bağın bulunabileceği ve bunların bir bütün oluşturmaları olasılığını hesaba katmıyor.

Hattâ marksizmin burjuva ve revizyonistler tarafından yapılan eleştirilerinin genel olarak toplumsal doktrinlerin ve özel olarak marksizmin «ideoloji olmaktan kurtulması»nı öğütlediğini gittikçe daha sık işitmekteyiz. Bilimin ve tekniğin olağanüstü ilerlemelerinin nasıl olursa olsun her ideolojiyi geride bıraktığını ve hattâ bu ilerlemelerin «ideolojilerin sonunu» tayin ettiklerini iddia edecek kadar ileri gidiyorlar. Onların amaçları, marksizmi açıkça devrimci ruhundan, proleter sınıf muhtevasından uzaklaştırmak, işçi sınıfını ideolojik olarak silâhsız bırakmaktır. Bütün bunlar marksizm-leninizme karşı duran burjuva dünya görüşü ile aynı noktada bulunan modern revizyonizmin en belirgin nitelikleridir.⁵

Lenin daha 1908'lerde, revizyonizmin uluslararası bir olay olduğunu kaydediyordu: Dünyadaki ekonomik, tarihsel ve politik süreçlerin karmaşıklığından dolayı,

«az yada çok yeni her sorun, olaylarda az yada beklenmedik ya da önceden düşünülmemiş her değişme — bu değişme gelişmenin asıl çizgisini ancak çok az ölçüde ve çok kısa bir süre için saptırabilir — kaçınılmaz olarak ve her zaman revizyonizmin şu yada bu türlerini doğuracaktır.»⁶

Bu, dünyanın kapitalizm ile sosyalizm arasında amansız bir mücadeleye sahne olduğu, olayların bu denli şiddetli geliştiği, en beklenmedik dönüm noktalarına tamık bulunduğu,

(5) Bu konuda nisan 1971 sayısında «La Nouvelle Revue Internationale» dergisinde çıkan A. Kosing'in «Çağdaş revizyonizmin anlamı ve işlevleri» adlı makalesi.

(6) Lenin: «Marksizm ve Revizyonizm», Oeuvres, cilt: 15, sayfa: 34, Paris-Moskova.

en karmaşık ve en çelişkili durumların kendini gösterdiği şu günlerde daha da gerçeklik kazanıyor.

Lenin, eğer revizyonizmin ortaya çıkışı kaçınılmaz ise, bunun nedenini, her şeyden önce onun filizlendiği toplumdaki sınıfsal köklerinde aramak gerektiğini belirtir. Elbette bu, önceki düşüncelerinden dönenlerin gerçek durumlarını ve bazı marksistlerin sonradan revizyonist bir nitelik kazanmaları olgusunun nedenlerini tam anlamıyla ve her zaman için açıklamaya (tabii, ne de doğrulamaya) yeterli değildir. Bu türlü dönüşümler, her özel durum için ayrı ayrı değerlendirilmelerine az yada çok önem vermeyi gerektiren birçok etkenlere bağlıdır. Fakat revizyonizm ağır bastığı yada güçlendiği zaman, marksizm-leninizmi temel olarak kabul eden bir parti içinde onun etkisi ancak kısa bir dönem için olacaktır. Revizyonizm bir rastlantı, bir yazgı değil, kendisini doğuran ciddi nedenlerin zamanında ortadan kaldırılamadığı ve gereken enerji ile mücadele edilmediği doğal bir olaydır.

İçinde bulunduğumuz dönemdeki revizyonistler bir bilim olma sıfatıyla «marksizmi restore etmek» gerektiğini öne sürüyorlar, sık sık «Stalincilik» adı altında ifade edilen görüşlere karşı olduklarını iddia ederek, Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin 20. Kongresi'nin kişiliğe saygı hakkındaki bildirisi üzerinde türlü spekülasyonlara girerek bu bildiriye, savunduklarının marksizm-leninizme uygun olmayıp, onun özüne aykırı olan olaylardan kaynaklandığını öne sürerek inkâr ediyorlar. Bu bildiri bizzat, ilkin olayları ilk kez açığa vuran ve bunlara çare bulan sosyalistlerce özellikle apaçık bir biçimde hazırlandı. «Stalincilik» ile savaşmak maskesi altında, revizyonistler gerçekte; marksizmin temel tezlerine, marksizmin Lenin tarafından geliştirilen ilkelerine karşı çıkıyorlar. Komünist partilerini «yeni-Stalincilik» ile suçluyorlar. Marx ve Lenin'in birçok eserlerinin sözünü bile etmiyor yada tahrif ediyorlar.

Son zamanlarda bazı komünist partileri içinde (çoğu da-

ha sonra atılmış olan) marksist ideolojiye cepheden saldırıya geçen kimseler de oldu. Bu eğilimin temsilcilerinden biri de Ernst Fischer. *Weg und Ziel*'de yayınlanan bir makalesiyle ilk kez saldırıya geçerek Fischer anti-marksist görüşlerini özellikle kendisinin de *Art et Coexistence (Sanat ve Birarada Yaşama)* adlı kitabında geliştirdi.

Fischer, Marx'a göre her ideolojinin «dayanaksız düşünce» olduğunu ve Stalin döneminde:

«Marksizmin, aslında bir bilim olduğu halde, bir ideoloji düzeyine düşürüldüğünü ve basitleştirildiğini»⁷ ileri sürüyor.

«Marksist ideoloji»den ilk kez Stalin döneminde söz edilmeye başlandığını söylemek elbette ki bir tahriftir. Stalin ve hataları ile mücadele maskesi takınılarak aslında marksizm-leninizm gözden düşürülmek isteniyor. Fischer, Lenin'in birçok kez ideolojiden ve fikirleriyle, ilkeleriyle proletaryanın ve milyonlarca emekçinin çıkarlarını ifade eden marksizmin tek ve bölünmez dünya görüşünden söz ettiğini kesinlikle biliyor. Ağzından çıkan sözler aslında onun Lenin'e de karşı olduğunu gösteriyor, ama okuyucularının ilgisini yitirmemek için bunu açığa vurmak işine gelmiyor.

Marks'tan yapılan alıntı sağlam temele dayanmıyor, zira Marks'ın «dayanaksız düşünce» diye adlandırdığı, yalnızca, bilimsel bilgiye dayanmayan ideolojidir. Lenin bununla burjuva ideolojisini kastediyordu ve kendi fikirleri ve kendisine ait çözümler bu tanımın dışında kalıyordu. Yoksa, o bilimsel sosyalizm ile ilgili olarak: «tarihin bilmesenin çözümüdür ve kendisinin bu çözüm olduğunu bilir» demezdi.

Fakat Marks ve Lenin yanılıyor olamaz mıydı yada günümüzde marksistleri tavırlarını değiştirmeye yönelmek zo-

(7) *Weg und Ziel*, No: 5, 1965.

runda bırakan yeni çözümlere mi varılmıştı? Biraz önce sözü edilen makalede Fischer şunu yazıyor:

«İçinde bulunduğumuz dönemdeki işçi hareketi marksist pratiğe ihtiyaç duymaktadır. Fakat kalıplaşmış bir ideolojiye de aynı gereksinmeyi duyuyor mu?... (Cevap:)... Tek yanlı bir ideoloji objektif bilgi edinmeye ve yeni gerçeklerin gerekli anda kavranmasına yardımcı olamaz ve bu yüzden de uzun zaman varlığını sürdüremez.»

Şu halde onun fikrinde, «kalıplaşmış» bir ideoloji yalnızca bu dönemdeki işçi hareketi için zararlıdır. Geçmiş ile ilgili olarak ise Fischer önce saldırdıktan sonra, bunu onaylamaya cömertçe rıza gösteriyor. Fakat böyle bir yargıya varmak yersizdir. Marksizm hiç bir zaman kalıplaşmış bir ideoloji olmadı ve yine de değildir. Bu onun kendi özüne aykırı olurdu. Marksizm-leninizm ideolojisi, daha önce de söylediğimiz gibi, tamamiyle objektif gerçeklerin analizi esasına dayanılarak oluşturulmuştur. Böyle olunca o, kendisini sürekli geliştirir; derinliğine ve tüm yönleriyle ve yeni olayların anlam ve içeriğine açıklık kazandırarak, incelenilmesi büyük bir önem taşıyan değişikliklere uğrar. Fakat marksizm fikirlerinin geliştirilmesi ve zenginleştirilmesi her ne kadar zorunlu ise de, bundan onun en temel ilkelerinin revize edilmesi gerektiği, söz konusu olan şeyin insan toplumunun tarihî gelişmesinin yada onun uzak umutlarının ileri aşamaya doğru ilerlemesinin sorunları olduğu sonucu asla çıkarılmamalıdır.

Bu, tam olarak geçmişteki ve şimdiki revizyonistlerin istedikleri şeydi. *Her zamanki* revizyonist durumlarını korumak için *yeni* olaylardan yararlanmayı düşündüklerinde, gerçekte hiç bir zaman asıl yüzlerini göstermiyorlar.

Böylelikle modern revizyonistler, içinde bulunduğumuz dönemde kapitalist ve sosyalist devletlerin birarada yaşamasının onların ekonomik ve politik bakımdan rekabetinden baş-

ka hiç bir anlama gelmediğini ileri sürüyorlar. Gerçekte, iki sistemin «rekabet»inin sportif bir yarışma ile uzak yada yakın herhangi bir ilgisi yoktur ve bu özünde şiddetli bir sınıf mücadelesidir. Ve bu mücadele boyunca emperyalizm türlü biçimler altında halkları kandırmaya ve şiddete başvurmadan kaçınmaz. Fırsatını bulduğunda militer yöntemlerden de yararlanır ve bunun sonucunda kaçınılmaz olarak eskisinden daha büyük bir çatışma tehlikesi yaratır. Halk yığınları emperyalizme karşı savaştıkları sırada, revizyonistler marksist ideoloji adıyla anılan bu kaleyi terketmenin tam zamanı olduğunu ilân edecek kadar ileri gittiler, zira bu ideoloji, onların fikrinde, daha sonraki her gelişmeye engel teşkil edecekti. Fischer, örneğin, bizim «ideolojik olarak birarada yaşamamız», kendimizi bizden başka türlü düşünenlerin yerine koymamız ve onlarla «dışardan değil», ama «içerden» tartışmamız gerektiği fikrinde.

Hiç bir politik hareket diyalog kurmaya sosyalist hareketten daha istekli değildir. Tarihin motorunun tartışma değil, sınıf mücadeleleri olduğunu gözden uzak tutmayarak, sosyalistler yine de tartışmanın milyonlarca kişinin dikkatini kendi sınıfsal durumlarına çekebileceğini, onlara gerçek çıkarlarının bilincini kazanmalarında yardımcı olabileceğini, bu çıkarları savunmak için kullanabilecekleri en iyi yöntemleri onlara öğretebileceğini de kabul ederler. Ancak bu şekilde o, kapitalizme karşı bir mücadele aracı haline gelebilir.

Marksistler, hiç bir zaman her şeyi bildiklerini iddia etmediler. Onlar, kendilerinden ayrı düşüncelerde olanlardan bile bilmedikleri konuları öğrenmeye hazırdırlar ve bunu onlarca yıllık bir dönem boyunca birçok kez kanıtlama fırsatını buldular. Lenin bir düşmandan bile öğrenilecek şeyler olabileceğini tekrar tekrar belirtmişti. Bu, dostlar söz konusu olduğunda daha da doğrudur. Fakat bununla «ideolojik olarak birarada yaşama» arasında dağlar kadar fark var; bu, tam tersine, tümüyle bir «dayanaksız düşünce» olan ve dolayısıyla, bi-

limle olduğu kadar pratikle de yanlışlığı kanıtlanmış burjuva ideoojisine karşı zafer kazanmak için verilen mücadelenin vazgeçilmez bir unsurudur.

Marksist ideolojiyi (hiç olmazsa kısmen) «dayanaksız düşünce» olarak nitelendirdikten sonra, Fischer teselli niyetiyle, doğru konuşmak gerekirse burjuva ideolojisi diye bir şeyin olamayacağını, bunun dogmatik komünistlerin bir uydurması olduğu şeklindeki tezi öne sürdü. Oysa daha önce o da kapitalist düzende bir sürü farklı, hattâ birbirlerine karşıt ideolojinin var olduğunu bilgiçlikle açıklıyordu :

«Hitler zamanının emperyalist Almanya'sında Roosevelt döneminin emperyalist Amerika'sında olandan çok ayrı bir ideoloji hüküm sürüyordu ve Büyük Britanya'da egemen olan ideoloji de Portekiz'de egemen olan ile aynı değildir.»⁸⁾

Parlak bir buluş: burjuva ideolojisi kendisini değişik biçimlerde ortaya koyar ve zaman ve mekâna göre durmadan değişir; kapitalist düzende bu kimi vakit felsefi bir sistem olarak kendini gösterir, kimi zaman da en «modern» olarak benimsenen bir diğer yöntem en fazla rağbeti görür! Fakat bütün bunların, eserlerinde bu fenomeni en ayrıntılı bir biçimde tahlil eden Marks, Engels ve Lenin tarafından bilinmediği düşünülemez. Bu fenomen ancak kapitalizmin çeşitli biçimlerde ortaya çıktığı, gelişmesinin değişik ülkelerde yollar izlediği (ve bu kaçınılmazdır), geçmişin ekonomik, ideolojik ve politik tüm artıklarının bu gelişme üzerinde sık sık önemli bir rol oynadığı olgusuyla açıklanabilir.

İdeolojinin büründüğü görünümünün sayıca çokluğundan, revizyonistler sınıflar arası barış politikası sonucuna varıyor-

(8) Ernst Fischer: Kunst und Koexistenz. Beitrag zu einer modernen marxistischen Ästhetik, sayfa: 47, Hamburg, 1966.

lar. Böylece sınıf düşmanını önemsememe politikasını temize çıkarmaya çalışıyorlar. (Her ne kadar kendilerini işçilerin çıkarlarının savunucuları olarak gösterebilirler.)

Burjuvazinin teorileri ve ideolojik görüşleri çağımızda görülmedik ölçüde «çoğalmıştır» ve şimdi burjuva kampı içinde, ideolojik kargaşalık had safhaya ulaşmıştır. Bu da kapitalist toplumun geçirdiği ve aynı zamanda kapitalizmin ekonomik olduğu kadar politik sisteminin de genel buhranının ortaya çıktığı derin düşünsel krizdir. İlerici fikir ve geleneklerin inkârı, «toplumsal değerlerin gözden geçirilmesi», bir karşıttan diğerine sık sık geçiş, ayrı cinsten unsurların, bazen tam anlamıyla rastgele ve aralarında hiç bir bağ bulunmaksızın eklektik bir biçimde birleşmesi, bütün bunlar burjuva ideolojisinin bir dizi görünümünü giderek daha çok belirginleştiriyor.

Fakat burjuva ideolojisinin biçimleri ister derlenilmiş ister yeni yaratılmış olsunlar, bu ideolojinin gerçek niteliği, kendisinin her zaman kapitalist düzeni, çalışan yığınların sömürülmesini ve ezilmesini haklı göstermeye ve savunmaya, burjuvazinin işçi sınıfına, sosyalizme ve marksizm-leninizme karşı mücadelesini kolaylaştırma hizmetini gördüğü olgusuyla belirlenmiştir.

İşçi sınıfını alçaltmak, onun toplum yaşantısındaki rolünü ve önemini küçük göstermek için, revizyonist ideologlar, işçi sınıfının karşısına ve yerine entellegentsia (aydınlık zümresi) koyuyorlar. Bunu yaparken entellegentsia fikrini ve «entellegentsia» teriminin ne anlama geldiğini açıklığa kavuşturmuyorlar ve bu konuda fikirleri birbirini tutmuyor. Fischer ve onun gibiler, Marks'ın çeşitli eleştirilerinden «kolayca fikir değiştiren entellektüeller» kavramını çaldılar. Fischer bu entellektüelleri insanlığı kurtarmak için birleşmeye çağırıyordu:

«Kişiliğinde kendisine entellektüel demek cesaret ve hakkını bulanların ortak çabası yalnızca kendi ulusu-

nun değil, tüm insanlığın birleştirici dokusu olmaya çalışmaktır.»⁹

Böylece bu «entellektüel» mesihler, birlikte, çeşitli sınıfları sıkı sıkıya birleştirmeye çalışıldılar.

Modern revizyonistlerin görüşlerinin özü olan bu tez, kısacası küçük burjuva entellektüellerin uzun zamandan beri söyledikleri şeylerin bir tekrarından başka bir şey değil. Burada yeni ve gerçekten «beklenmedik» olan şey bunu yazan kimsenin daha önce marksist olması ve kendisini şimdi de öyle saymasıdır. Sosyal-demokrasi de «emek-sermaye ortaklığını», sınıfların işbirliğini vb., yani gerçekten revizyonistlerin her ne kadar başka sözcüklerle de olsa savundukları tezleri va'zediyor. Bunlardan kaynaklanan politik çözümler de hep aynı.

Revizyonistler sosyalistlerin, Marks'ın, Engels'in ve Lenin'in görüşlerine sadık kalmalarını görmekten hiç hoşnut değiller. Zira bu ustalar, entellegentsianın toplumsal bir tabaka olmak sıfatıyla işçi sınıfıyla burjuvaziyi, kapitalizm ile sosyalizmi karşı karşıya getiren mücadeleye katılmak zorunda olduğunu savundular. İşçi sınıfının ve sosyalizmin davasını kendi davası olarak benimsemeye karar veren bu entellektüeller fraksiyonu devrimci işçilerle ve tüm barış güçleri ile elbirliği ederek bu davaya diğer entellektüel tabakaları kazanmaya sarılabilir ve sarılmalıdır. Böylece onlar da barışın korunması için girişilen ortak eylemde ezilen halkların kurtuluşu, emekçilerin demokratik haklarının genişletilmesi ve toplumsal dönüşümler uğrunda verilen mücadelede biraraya geleceklerdir.

Ancak bu şekilde entellektüeller birçok önemli ulusal ve uluslararası sorunların çözümüne katkıda bulunabilirler ve rolleri gitgide önem kazanır. Entellektüelleri, onların görev-

(9) Aynı eser, sayfa: 80.

lerinin yalnızca «akıl yöneticisi», insanlığın «birleştirici dokusu» olmak olduğuna inandırmaya uğraşanlar gerçekte onları işçi sınıfından sosyalist hareketten uzaklaştırmaktadırlar. Fischer'in şu son yıllarda oynadığı politik rol, onun asıl amacının da zaten bu olduğunu doğruluyor. Her çeşit ideolojiye karşı mücadele bayrağı açan ideolojisi, ilk aşamada sosyalist ülkelere ve komünist partilere karşı sürdürülen bir politikada kendisini gösteriyor.

İlk bakışta, sağ revizyonistlerin kendilerini «inkârcı» üniversite öğrencilerinin, «yeni sol» un sözcüleri olarak tanıtmak istemeleri garip görünebilir. Fakat ,gerçekte bu, onların «yeni-Stalinci iktidar âleti» diye niteledikleri ve fikir, tartışma özgürlüğünü kısıtladıklarını iddia ettikleri komünist partilere karşı yürüttükleri mücadelenin mantıkî bir sonucudur. Oysa, çabaları çoğu kez tam bir başarısızlıkla son buluyor.

Bir dizi nedenden dolayı, kapitalist ülkelerdeki üniversite öğrencisi sayısı hatırı sayılır ölçüde arttı ve artmaya da devam ediyor. Toplumsal bilimlerle ilgili fakültelerde öğrenim gören üniversiteliler doğal olarak en fazla «gürültü» çıkaran öğrenciler oluyorlar. Bunun nedeni yalnızca, bu bilimlere ilgi duyanların zaten daha önceden bu tür bir «gürültücülüğe» eğilimli olmaları değil. Ayrıca, toplumsal bilimlerin, insan toplumlarının tarihinin, felsefenin ve ekonomik düşünce ve doktrinlerin öğretilmesi ve incelenmesi gençlerin bilinçleri üzerinde inkâr edilemez devrimci bir etki bırakıyor.

Tarihsel deney, bize, öğrenci hareketinin işçi sınıfının mücadelesiyle bağ kurmadığı ölçüde başarısızlığa uğrayacağını yada yararsız hattâ bazen zararlı bireysel hareketler yada salt terörist eylemler halinde dağılıp gideceğini öğretmektedir. Öte yandan, son zamanlarda birtakım ülkelerde meydana ge olaylar, aynı şekilde üniversitelilerin en büyük çoğunluğunun doğru yolu, yani barışın yolu olan işçi sınıfı ve partileriyle ortak mücadele yolunu bulduklarını kanıtlamıştır.

Sağ revizyonistler Sovyetler Birliği'nin ve halk demokrasilerinin sosyalist karakterini inkâr ediyorlar; A.B.D. ile S.S.C.B.'ne aynı gözle bakıyorlar ve «iktidar âleti»nin sosyalist devletlerde de emperyalist devletlerdeki gibi bir işlev yerine getirdiğini ve kendi önlerinde bir «engel» olarak gördükleri entellektüellere düşman olduğunu iddia ediyorlar. Böylece kendileriyle politik olarak ittifak oluşturmaya hazır «sol» revizyonistleri de birleştirecek tek gerçek sosyalist bir «üçüncü» güç kurmak istiyorlar. Fakat politik mücadeleden edinen deney revizyonistlerin, ne ileri sürerlerse sürsünler sosyalist hareketin dışında yer aldıklarına tanıklık ediyor.

Marksizmin devrimci ilkelerine ihanet etmekle haklı olarak suçlandıklarında, hep kendilerinin eskiden olduğu gibi şimdi de marksist oldukları ve sosyalistlerin kendilerini revizyonistler ve dönekler olarak nitelendirmeye hakları olmadığı şeklinde cevap veriyorlar; kimin marksist olup kimin ise olmadığını belirleyecek ölçütün ne olduğunu, hele son zamanlarda bizzat komünist partileri arasında bazı anlaşmazlıkların ortaya çıkışı da göz önünde bulundurulursa, bu konu üzerinde son sözü hiç bir kuşkuyla yer bırakmaksızın söyleyebilecek yetkili hakemin nerede olduğunu soruyorlar. Revizyonistlerin kendilerinin marksist olduklarını söylemekte elbette ki çok büyük çıkarları vardır, bu sayede politik amaçlarını gerçekleştirmeleri, işçileri, aydınları ve öğrenci gençliği aldatmaları daha kolay olacaktır. Ayrıca, revizyonist Havemann'ın kimin marksist olup kimin ise olmadığını ortaya çıkarılması sorununun herkesin çözebileceğini açıklaması hiç de bir rastlantı değildir.

Marksizm-leninizm toplumun bütünü için, devrimci işçi sınıfı ve çalışan yığınlar için büyük önem taşıyan sonuçlar elde etti. Partiler bu sonuçları, yeni olguların (fenomen), toplumun günden güne gelişmesinin ve de kendi mücadelelerinin deneyinin ışığında tahlil ederler. Gerekliliği çağımızda Fischer ve onun gibiler tarafından inkâr edilen ve sıkı bir tartışma-

yı, parti içindeki demokratik ilkelere uygun olarak kabul edilmesini gerektiren, gerektirmek zorunda olan programları uzun çalışmalar sonucu hazırlar. Bu programlar ideolojik, ekonomik ve politik mücadele içinde etkili rehberler olmak durumundadırlar. Hükümlerinin ve esinlendikleri ilkelerin doğruluğu devrimci pratik ve modern toplumun tüm tarihsel gelişmesinde bir kez daha kanıtlanmıştır.

Fakat, diyorlar ayrıca bizim revizyonist bilginlerimiz, birçok partinin de yanıldığı olmadı mı? Elbette, ama bu yanlışlar tamamıyla, bu partilerin bütün meydana gelen olayları ve pratik deneyi hesaba katmamalarından ve sonuç olarak o zamana dek marksist olan partilerin marksist çizgiyi terketmelerinden ileri gelmektedir. O durumda da şu iki şeyden biri olacaktır: ya hatalar, ihmal edilmiş yada yeterince dikkate alınmamış olan olayların ışığı altında düzeltilecek (ki bu bazen çok sıkıntılı bir süreci içerir); ya da yeni bir parti, gerçekten marksist-leninist bir parti yeniden kurulacaktır.

Sosyalist devriminin zaferinden sonra, bazı ülkelerde yeni sorunlar ortaya çıktı. Çok özel koşullar içinde sosyalizme doğru giden bir yol arayan ve bu yolda örnekler veren eski sömürge halklarının ulusal kurtuluş hareketi için de durum aynıdır. Kapitalist ülkeleri nişçi sınıfı için de, bu ülkelerin eşitsiz gelişmelerinden dolayı, yeni bir durum ve sosyalizm için değişik mücadele koşulları ortaya çıktı. Strateji ve taktik sorunlarının, değişik ülkelerdeki komünist partilerinin tüm politik meselelerinin somut olarak ve ayrıntılı bir biçimde konulması zorunluluğu buradan doğmaktadır.

Burjuvazinin ideologları ve politikacıları, somut meselelerin konuluş biçimindeki farkları, bütünlük gösteren bir doktrin olması sıfatıyla marksizm-leninizmin «sonu» olarak göstermeye çalışmaktadırlar. Bu şekilde onun önemini küçük göstermeye, halk yığınları içinde edindiği saygınlığı azaltmaya, kitlelerin marksizm-leninizm bayrağı altında devrimci mü-

cadeleye katılmalarını önlemeyi başarabileceklerini düşünüyorlar.

Revizyonistler, bütün bunlardan başka marksizmin karşıtı olan ve tarihin karşı-devrimci karakterini yeterince kanıtlamış olduğu «ulusal bir sosyalizm» va'zetmeye devam ediyorlar. Onlara göre, bazı durumlarda «insancıl» ve «demokratik», bazı durumlarda da «diktatörce» ve «bürokratik» olabilen «ulusal» bir sosyalizmden başka bir sosyalizm mevcut olamaz. Bu söylenenlerde yeni hiç bir şey yok aslında, bütün bunlar bundan birkaç on yıl önce sosyal-demokratların ileri sürdüklerinden fazlaca farklı tezler değil. Tek fark, bugün, dünya sosyalist hareketinde gerçekten var olan uyumsuzluklara ve çekişmelere her fırsatta kanıt olarak başvurulmasıdır. Ve revizyonistler soruyorlar: marksizmin hangi yorumlanışı doğrudur? Yada bunların hepsi birden geçerli kabul edilebilir mi? Bu, şu yada bu ülkenin kendine özgü karakterine uygun olarak marksizmin, başka yerlerde uygulanan marksizmlerden ayırıldılmesinin zorunlu olduğu anlamını taşır.

Dünya sosyalist hareketi, ideolojik birliğini yeniden canlandırmak ve sağlamlaştırmak uğrunda mücadele ediyor. Deney, bu amacın, devrimci güçleri bölmek ve birliğini bozmak için hiç bir şeyden sakınmayan revizyonistlerin iddialarının tersine, göz boyayıcı hiç bir yanı olmadığını göstermektedir. Marksizm-leninizmin ilkeleri üzerinde kurulmuş olan ideolojik birlik her parti için olduğu kadar hareketin bütünü için de tarihsel bir zorunluluktur. Bu yüzden işçi sınıfını marksist-leninist partilerinin çabası, bütün olanak ve araçlarını seferber ederek bu birliğe katkıda bulunmaya yöneliktir.

Temeli bilim olan marksizm-leninizm ideolojisi, toplumun devrimci dönüşümü için verilen mücadele içinde, işçi sınıfının temel çıkarlarının ifadesi olan partilerin politikasıyla organik bir bütün oluşturmaktadır.

Çeviren: Akın Eroğlu

burjuva fütürolojisinin ideolojik görünümü

Tonço Trendafilov

Burjuva fütürolojisinin belirip hızla gelişmesi, birçok konularda dönemimizin yasal bir ürünüdür. Dünya devrimci sürecinin geniş ölçüde yayılması ve bilimsel-teknik ilerlemenin etkisi altında sosyal süreçlerin gözle görülür dinamikleşmesi toplumun gelişmesindeki genel teori alanlarında yapılan araştırmalara büyük önem kazandırmıştır. Geleceğe olan ilgi artmıştır. Ekonomistler, politikacılar ve ideologlar «geleceği hazırlıksız karşılamanın» yada «yarına körü körüne girmenin» barındırdığı tehlikelerden kuşku ile sözetmeye başladılar.

Burjuva ideologlarının 8. Dünya Sosyoloji Kongresi ve 15. Dünya Felsefe Kongresi gibi forumlarda, geleceğin problemlerini marksistlerle birlikte çözmeye razı olmaları ve buradan çıkan verilerin tahlili, çağdaş toplumun karşı karşıya bulunduğu gerçek ve kaçınılmaz değişikliklere karşı, gizli olmayan pratik bir ilginin varlığını gayet açık bir şekilde göstermektedir. Ve bu da kapitalizmden sosyalizme devrimci geçiş ve sürekliliği bir bilimsel-teknik ilerleme döneminde çok doğaldır.

Kapitalist üretimin sektörel yapısında hızlı ve zorlu değişimler, sosyal sermayenin işlevinde yeni durumlar yaratmaktadır. Üretimin ve tekrar-üretimin koşulları temelli olarak değişmektedir. Ekonomik hayatın yüksek toplumsallaşma derecesi ve tekelleşmenin yeni biçimleri, kaçınılmaz olarak, planlama olgusunu yaratmakta, firma içi oranlama, plan-

lama ve programlamalara artan bir önem kazandırmaktadır. Çağdaş kapitalist toplumda bütün üretim güçlerinin gelişmesi, firma bünyesinde planlılığı o denli zorlu hale getiriyor. Bundan dolayı da iç ve uluslararası pazarda plansızlık riskleri giderek artmaktadır. Diğer yandan, üretim ve pazarların enternasyonalleştirilmeleri de makro-ekonomi ve makro-sosyoloji oranlama araştırmaları ihtiyacını arttırmaktadır.

Aslında bu alandaki pragmatik araştırmalar kaçınılmaz olarak ideolojik bir karakter kazanmaktadır. Çünkü bu araştırmalarla güdülen amaç, kapitalist sistemin, her konudaki güçlükleri yenmeye, zamana uymaya muktedir olduğunu göstermektedir.

BOŞUNA EMEK YADA DELİCESİNE KOŞMAK

Bundan hemen kırk yıl önce (1936) Con Maynard Keynes İSTİHDAM ORANI VE PARA GENEL TEORİSİ'ni yazmaya başladığında, bu konuda ayrıntılı bir incelemenin ürünü olan bir teorinin yokluğunu saptayarak işe girişmişti.

Fakat sonuç, bu alanda belli başlı bir başarı elde edildiğini göstermiyor. Toplum hakkında *genel* bir *teori* yaratmanın burjuva bilincinin dar ufukları içinde çözümlenebilecek bir mesele olmadığı anlaşılmıştır. Çünkü asıl burada ideoloji, egemen teknelci burjuvazinin köklü pratik çıkarlarına dolaylı ve dolaysız en çok hizmet etmektedir. Gerçeğe götüren bilimsel düşüncenin, gerçek bilimselliğin sınırı kapitalist çıkarları tarafından aşılmaktadır.

Geleneksel tarihin düşmanlığını biçimsel olarak terketmek zorunda kalan burjuva sosyo-tarihsel düşüncesi kısır döngüde semeresiz araştırmalarla dönüp durdu. Pek çok varyantlar, pek çok çıkış noktaları denendi. İkinci Dünya Savaşı'ndan hemen sonra «değerlerin yeniden değerlendirilmesi» sağcı revizyonist devrimci teorinin barışçıl yoldan kapitalizmin

sosyalizmde kökleşeceği yolundaki çalışmalarına dönüşmüştür. Kapitalist toplumun yapısında tüm kesin değişiklikler kapitalizmin kendiliğinden sosyalizme dönüşeceği fikrine kanıt olarak gösterilmiştir. *Kapitalizmin transformasyonu* teorisinin her yeni varyantının ardında, kapitalist toplumda herhangi bir süreç veya olayın kaçınılmazlığının gizlendiğini görmek güç değildir. Teorisyenlerin *hayata yakınlaşmak* diye pek çok övündükleri *transformasyonu* tatmin edici genel bir teori yaratılmasını sağlamadı. Üstelik burjuva ideologları «demokratik sosyalizm», «Hıristiyan demokratik sosyalizm» ve hatta «ulusal komünizm» gibi değiştirilmiş şekilde de olsa sosyalizm perspektifini tanıdılar.

Koşullar o kadar güçleşti ki, birçok sosyal-demokrat teorisyenler bilimsel-teknik ilerlemeyi bir çıkış noktası ve toplum gelişmesi teorisini çözümleyici bir belirleyene dönüştürmeye çalıştıkları zaman bile, çabaları yine *transformasyon teorisini* açısından değerlendirilmişti. Aslında «ikinci sanayi devrimi» teorisini dedikleri bu teori teknolojik determinizm açısından genel bir toplum gelişmesi teorisini kurmanın ilk denemesiydi. Şüphesiz Kautsky'nin revizyonist *üretim güçleri teorisini*nden geniş ölçüde etkilenmişti.

Yıllardan beri felsefede, sosyolojide ve ekonomi-politikte toplum hakkında gerçek bilimsel bir teori için gerekli dayanaklardan yoksun deneysel araştırmaların kapılıp kaldıkları kısır döngüden kurtulmak için canlı bir tartışma göze çarpmaktadır.

«Tek endüstriyel toplum» teorisinin görülmedik bir ilgi ile karşılanması ve burjuva sosyolojisinin bütün yönlerine hızla yayılması, ancak toplum hakkında genel bir teoriye duyulan özlemle açıklanabilir. Belli ki, *toplum ve toplumun gelişmesi* hakkındaki marksist-leninist teorisinin mümkün ve kabul edilebilir bir alternatifi olarak değerlendirilen, bir teoriye olan ilgidir. Ve daha doğrusu, toplum anlayışının metodolojik ve

gnoseolojik temeli olarak teknolojik determinizme duyulan ilgidir.

«Tek endüstriyel toplum» teorisini yaratanlar ve taraftarları bununla marksizme karşı koyduklarını gizlemiyorlar.

Tabiatı gereği anti-marksist olan «tek endüstriyel toplum» teorisini, öncelikle, sosyal devrimin bilimsel-teknik ilerleme ile değiştirilmesi yolunda ciddi bir denemedir ve sonra, birçok rasyonel tarafları bulunan bir çabadır ve bu yüzden de araştırmacılara gayet çekici olmakta ve insan bilincinin güdülmesi-ne de uygun gelmektedir.

«Tek endüstriyel toplum» teorisini doğa, devindirici güçler ve toplumsal ilerlemenin yönleri meselesinde burjuvaziye kabul edilebilir bir çözüm vermektedir: toplumun ileri yönelik gelişme ölçütleri sorununu, bilerek, endüstriyel sistemin teknik ve teknolojik olgunluğu tartışmasına indirmektedir.

Toplumsal ilerleme ölçütünün, üretim güçlerinin herhangi bir unsurundan, egemen üretim ilişkilerinden ayrı, tek taraflı olarak çıkarılamayacağını anlamak zor değildir. Bu ölçüt sosyal yapının tabiatını özetler ve insan tabiatının ne derecede aynı olduğunu veya olmadığını açıklar; yaşama şartlarını bildirir. Tabiatı gereği türdeş ve çok anlamlı olan bu ölçüt belirli sosyal-tarihsel ortamda insanın durumunu, onun üretim ve tekrar üretim koşullarını, özgürlüğünü veya özgür olmadığını, yeteneklerini gösterme olanaklarını, insanlar arasındaki ilişkilerin karakterini vb. açıklar.

«Tek endüstriyel toplum» teorisini ve özellikle bu teorisinin temeli olan teknolojik determinizm de işte tam bu meselelere cevap vermemektedir. Daniel Bell'in «post-endüstriyel toplum» teorisini de bu meseleleri çözümlemiyor. Ve belki de asıl bunun için Marks'ın otoritesine dayanmaya ve hatta «neo-marksist» gibi görünmeye çalışıyor. Yakında çıkan «post-endüstriyel toplumun gelmesi» «sosyal oranlama denemesi» monografi-

sinde Bell toplumun gelişmesi hakkında Marks'ın iki teorisinden söz etmektedir. Ona göre, «Kapital» in birinci cildinde yer alan biri, «temiz kapitalizmin»¹ basitleştirilmesi şeması üzerine kurulan soyut bir modeldir, diğeri de «Kapital» in üçüncü cildindedir. Bu «ikinci teoriyi» D. Bell gayet tam, deneysel temellendirmiş ve hayata yakın «versiyon» olarak aşırı derecede övmektedir. Ve güya R. Aron'un «endüstriyel toplum» teorisi ve Bell'in kurduğu «post-endüstriyel toplum» teorisi de bu teoriden kaynaklanıyormuş.

Bu, okurların cahilliğine güvenen mantıksal bir işlem den başka bir şey değildir. «Kapital» in birinci ve üçüncü ciltleri arasında gayet eski, var olmayan «çelişki» fikrine dayanarak D. Bell meseleyi şöyle gösteriyor: «Kapital» in birinci cildinde Marks soyut bir şema öneriyor, bu şemaya göre toplumun karakterini üretim tarzı belirler. Burada çözümleyici güç, üretim güçleridir, yani tekniktir. Üretim ilişkileri toplum biçimini gösterir. Ve hemen ekliyor — Marks'ın söz ettiği toplum endüstrieldir, çünkü üretim güçleri öyledir, biçim itibariyle de kapitalisttir. Fakat aynı üretim güçlerinde sosyalist unsur da var olabilir.² Görüldüğü gibi bu «soyut şema» post-endüstriyel toplum» teorisine orijinal bir başvuru kaynağı haline dönüştürülmektedir. Bell'in redaksiyonunda Marks'ın teorisi diyalektik-materyalist değil, teknolojik materyalizm ruhunda tekniksel bir teori olmuştur.

Bilinen «ikinci teoriye» gelince, burada «Kapital» in üçüncü cildinde Marks'ın anonim ortaklıkta «kapital-mülkiyeti» «kapital-fonksiyon» dan ayırma fikrini temellendirdiği bölüm söz konusudur. Bu fonksiyonların ayrılması, Marks'a göre fazla bir figür haline dönüşen «kapitalistin gereksizliğine» bir kanıttır, Daniel Bell'e göre ise Marks bununla «kapitalistin

(1) Daniel Bell. The Coming of Post-Industrial Society. A. Venture in Social Forecasting New York, 1973, p. 56.

(2) Op. cit. p. 80, 114 and 119.

yöneticiye dönüştüğünü» temellendirdiğine ve sanki «gelecekteki post-endüstriyel toplumda» onun çözümleyici rolünü önceden bildirdiğine bir kanıttır.

Daniel Bell, VII Dünya Felsefe Kongresi'nde tartışmalara katılan marksistlerin «ortodoks» anlayışlarını şüphesiz, karşıt hiç bir genel teori öne sürmeksizin bu açılardan eleştirmektedir. Bell, hiç bir toplum gelişmesi kanunu bilmiyor, tanımıyor, arayıp bulmuyor. Toplumun karmaşık ve çok türlü hareketi bilimsel-teknik ilerlemenin bir sonucu olarak gösterilmektedir.

GELECEK TEORİLERİ YADA BUGÜNÜN İDEALLEŞTİRİLMESİ

Batı'da gayet çok konuşulan «fütürolojik patlama» burjuva toplum fikrinin gelişmesinde şüphesiz birçok olumlu yanlar gizlenmektedir. Fakat geleceğe olan bu aşırı ilginin temelinde sağlam bilimsel görüşlerden çok, kapitalizmin bugününü olumlu bir aydınlıkta gösterme çabası bulunduğunu anlamak güç değildir. Geleceğin tipik burjuva izdüşümler gerçekte tarihsel perspektifte devlet-tekelleşen kapitalizminin temel hatlarını tekrarlayıp idealleştirmektedir. Dikkatli bir tahlil, bunların gerçek gelişme eğilimini meydana çıkarmak için değil de, geleceğin toplum yapısını doğrudan bağlamakla sosyalist devrim zorunluluğunu reddetmek, devrimci savaşın rolünü ve önemini inkâr etmek için yapıldığı kanısını sağlamlaştırır.

2000. yılına göre metodolojik burjuva oranlamaları, daha çok «tek endüstriyel toplum» teorisine özgü teknolojik determinizm üzerine kurulmaktadır. Bunların önemli niteliği özgül toplumsal, ekonomik ve sosyolojik yasaların, doğrudan üretimin endüstriyel organizasyonundan gelen «örgütsel ve teknik» emirlerle değiştirilmesidir. Burjuva fütürologlarının sosyal

felsefesini profesör Galbrayt'ın dile getirdiği gibi belki de başka hiç kimse bu kadar açık olarak anlatamamıştır. Galbrayt doğrudan şöyle yazıyor: «toplumun ekonomik düzenini belirleyen ideolojik formüller değil, teknik ve örgütsel düzen gerekçeleridir.³ Bu yüzden Galbrayt'ın sınıfsal çatışmaları, «eski tipten devrimcilerin özlemi» olarak ele alması hiç de rasgele değildir. Ona göre, «devrimin bağlı bulunduğu sanılan tüm faktörler ve devrimin kendisi de önemini yitirmiştir. Bütün bunlardan sonra devrim bilimsel bir tartışma konusu bile olamaz.⁴ Fakat Galbrayt'ın son eserlerini veya sadece fazla dikkati çeken «Yeni Endüstriyel Devlet» ini bile dikkatle okursak, inkâr edilen devrim konusunun, bütün muhakemelerinin özünü teşkil ettiğini görürüz. «Yeni endüstriyel toplumda» konverjant toplum ve demokratik planlama, «olgun korporasyonun» egemenliği ve «teknik yapının» yeri, rolü ve öneminin idealleştirilmesi gelecek bir sosyalist devrim zorunluluğunu ve amaca uygunluğunu inkâra yönelen çabaların sadece dayanak noktalarıdır.

Fütürolojik patlama bilimsel-teknik ilerlemenin hemen her gün meydana getirdiği şiddetli değişikliklerin tahlili, kapitalizmin sosyal yapısını eleştiriye dönüştürmemektedir. Tam tersine, tasvir edilen gelecekteki yapılar çağdaş kapitalizmin bunların gelişmesine doğal bir ortam olduğu kanısını ancak kuvvetlendirmektedir. Şemalar, cetveller, ekstrapolasyonlar ve fütürolojik teorilerin yüklü bulunduğu tüm göstergeler sistemi «endüstriyel toplumun» kapitalist biçimine, tümüyle *olumlu* ilişkilerle şartlandırılmışlardır. Burada geçmiş, eski fikir ve anlayışlar bütün bütüne bugüne geçmekte ve geleceği açıklamak için çıkış noktası olmaktadır. Gelecek de bugünün biraz değiştirilmiş ve gayet fazla idealize edilmiş şemasıdır. Böyle bir anlayışın ideolojik amacı gayet açıktır. Bunun oran-

(3) J.K. Galbraith The New Industrial State, Boston, p. 6 - 7.

(4) Ibid, p. 262.

lama ile veya geleceği tanımak için gerçekten bilimsel yollar araştırmakla hiç bir ilgisi yoktur.

Bizim bu sınırlı, sınıfsal, parti amaçlarına bağımlı, özgül burjuva oranlamasına *olumsuz* tutumumuzla, geleceği öğrenme ve bilimsel oranlama fikrine karşı çıkıyoruz demek değildir. Tersine, oranlama ve oranlamalı düşünme bize bugün her zamankinden daha fazla gereklidir. Toplumsal gelişmenin oluştumundan bu yana, marksizm yasal, doğal, tarihsel bir süreç olarak materyalist görüş açısından geçmişi, bugünü ve geleceği öğrenme metodolojisidir. Marksist, (*iradeci*) değildir. Temelsiz ön yargıların, peşin yapılmış değişmez şemaların esiri değildir. O, objektif ekonomik ve sosyolojik kanunları araştırır, onların somut tarihsel eylem mekanizmasını öğrenir ve her şeyi değişen toplumsal koşullara göre değerlendirir. Böylelikle marksist sonuçlamalar mevcut toplumsal gerçeğin sadece soyut-mantıksal bir izahı değil, aynı zamanda onun pratik olarak değiştirilmesi için bir yöntem, tarihsel sürecin objektif mantığına uygun olarak dünyayı devrimci yenileştirme için bir kılavuzdur. Böyle bir anlayış kendiliğinden bugün ve gelecek hakkında tam bilgi ister, çok ilerisini, sislerin ötesindeki geleceği görebilmeyi, tarihsel sürecin objektif mantığına uygun ödev ve amaç edinebilmeyi gerektirir.

Çağdaş fütürolojik araştırmalar'da böyle şeyler yoktur. Geçmişin ideolojik tesbitine zıt ve geleceğin ütopyacı övgüsünden farklı olarak fütürolojik anlayış ve geleceği bugünün özgül boyutları olarak ele almaktadır⁵ diyen fütürolojinin vaf-tiz babası Elehthaym'ın bu iddiası boşunadır. Profesör Daniel Bell'in redaksiyonu altında yayımlanan *2000. Yıl Komisyonu* oturumlarının protokolleri ve gelecek hakkında bütün fütürolojik şemalar «bugünün öyle özgül boyutları» ki, bununla telcelci devlet kapitalizmi bugün, geleceğin tek geçerli boyutu

(5) Flechtheim O. K. History and Futurology, Neisenheim am Sean 1966.

olarak gösterilmektedir. Bu anlamda dinamik modeller ve bilimsel-teknik ilerlemenin bugüne kadarki gelişmesinden ekstrapolasyon edilmiş objektif gerçek eğilimler toplumsal yapıda devrimci değişikliği uzak tutmaktadır.

Daniel Bell de, Herman Kan da, A. Vaynır da, Zbiznev Bjejinski de yani geleceğin toplumu sorunlarını makro-sosyolojik planda çözümleyen tüm burjuva ideologları sosyalizm ve komünizmi kaçınılmaz bir gelecek olarak kabul etmiyorlar, marksist sınıf, sınıf savaşı ve sosyalist devrim terosinin bilimsel doğruluğunu inkâr ediyorlar. Görülüyor ki, «teknik toplum» benzeri «post-endüstriyel toplum» ve «yeni endüstriyel toplum» Amerika Birleşik Devletleri'nde teknelci devlet kapitalizminin apolojisidir.

Şiddetli bir objektif ihtiyaca cevap olarak beliren fütüroloji, tümüyle burjuva sosyoloji tarihini tekrarlamıştır: kısmi deneysel, kısa ve orta vadeli oranlamaların hayranlığını yaşayarak uzun süreli makro-sosyolojik oranlamalara atılmıştır. Ama işte tam burada ister istemez aşılmaz çelişkilerin kısır döngüsüne düşmüştür. Bu çelişkileri ayrı deneysel araştırmaları birleştirmeye yarayabilecek bir genel teori yokluğundan ileri gelmektedir.

Güvenilir bir metodolojiden yoksun burjuva fütürolojisi, pratik olarak fonksiyonel analiz ve tarih aleyhtarı sistemlerine özgü genel teoriden geniş ölçüde yararlanmaktadır. «Kaderlerini fonksiyonalizme bağlamış olan sosyologlar ne onunla, ne de onsuz yaşayabilirler»⁶ diyen Lazarsfeld gayet haklıdır. Çünkü kendiliğinden ne fonksiyonel analiz, ne sistemlerin genel teorisi, ne Robert Merton'ın⁷ önem verdiği gizli fonksiyonlar, ne de ayrımsal olumlu ve olumsuz ters bağların kullanılması, toplum tabiatı hakkında özgül burjuva anlayışını

gnoseolojik olarak tekrarlayan bilimsel olmayan bir metodolojinin organik eksikliklerini telâfi edebilir. Herman Kan, Anton Vaynır'la yazdığı ortak eserinin daha giriş notlarında kullanılan metodolojik önermelerin şartlara bağlılığını ve güvenilir olmadıklarını kendisi itiraf etmektedir. Meselenin belirtiliş şekli, gösterilen durumların olasılığı karakterine ağırlık verilmesi, bu durumların eğer dünyada esaslı bir değişme, yani büyük bir savaş, yada devrim olmadığı takdirde meydana gelebileceği gibi şarta bağlanması yazarların kendi teorilerine güvensizliklerini açığa vurmaktadır. Fütürolojinin geçerliliğine dair kuşkuları gizlenmemektedir. Zorunlu bir çalışma olarak «geleceğe körü körüne girme» tehlikesi karşısında onlar kendi işlerine daima tercih olunur gözüyle bakmaktadırlar.

Teknolojik determinizm açısından gelişimin sosyalist perspektifini inkâr ederlerken, burjuva fütürologları, gelecekte korkularını gizlememektedirler. Onlar genellikle karamsar ve şüphecidirler. Bu apaçık karamsarlığın gizli nedenleri, yeni zamanın gerekçelerine, kapitalizmin uyarlanabilme olanaklarına duyulan inançsızlıkta, içgüdüsel duygu ile sosyal devrim korkusunun beslediği artan güvensizlikte yatmaktadır.

Karamsarlık yolundan sapmalar, daima kasıtlı ve coşkun övgülü «ütopik iyimserlik» le bağlıdır. «İki devrin arasında-teknoloji devrinde Amerika'nın rolü» adlı kitabıyla Prof. Zbiznev Bjejinski bunun tipik bir örneğini vermektedir. Önsözde daha kitabının ne siyasal ne de bir fütüroloji araştırması olmadığını söylemesine rağmen, gerçekte gelecek hakkındaki tartışmaya en aktif olarak katılmaktadır. D. Bell'in «post-endüstriyel toplum» teorisine yeni sözler katmakla kalmıyor, aynı zamanda bu teoriyi durmadan övüyor, savunuyor.

Bjejinski'ye göre, toplumun yaşamakta olduğu «transfomasyon süreci» nin derinliği bilimsel-teknik ilerlemeden gelmektedir. Onun gücü insanın yaşama koşullarındaki köklü de-

(6) Lasarsfeld An'est-ce que la sociologie? Paris, 1970, p. 142.

(7) R. Merton, Nisbet R. Contemporary Social Problems, N. 4, 1961.

ğişikliklerle belirlenir. Şimdiye dek devrimler Bjejinski'ye göre sadece siyasal iktidarın biçimini etkilemiş. İlk kez olarak bilimsel-teknik ilerleme koşullarında «transformasyon süreci» başlamaktadır ve bunun sonucu olarak da insan kendi biyolojik tabiatına hâkim olmak, çocuklarının cinsiyet ve entelektüelliğini ayarlamak, düşünmesinin bölgesel ve kıtasal sınırlılığını aşmak, ekmeğini kazanmak kaygısından kurtulmak durumundadır! «Bilimsel-teknik ilerleme» herkese refah getirmekte, erkekle kadını eşit yapmakta, işlemeyi yetenekli bir azınlığın imtiyazı haline dönüştürmekte, çoğunluğun hayatı ise sonsuz bir bayrama dönüşmektedir... Görülüyor ki, Bjejinski kendisinden on yıl kadar önce ortaya atılan «üç kat devrim manifestosu» yazarlarının tüm toplum üyelerinin devlet tarafından bakılması görüşlerini «ütöpik iyimserlik» ruhunda ele alıp geliştiriyor!...

Bjejinski «bilimsel-teknik ilerlemeyi» gerçekleştirmede ABD'nin yönetici rolüne olan inancını etraflı bir şekilde temellendirmektedir. Ama burada da bilimsel kanıtlar yerine Amerikan ekonomi ve teknik üstünlüğü idealleştirmektedir. Kitapta baştan sona kadar «sosyal teknolojiye» diğer ülkelerin ancak ABD yardımı ve yönetimi sayesinde ulaşabilecekleri fikri savunulmaktadır.

Bjejinski «fikirlerin yokolması» teorisinin kendi varyantını kanıtıyor. Ona göre toplu bilinç biçimi, zamanını yaşamıştır. Toplu bilinci gerektiren problemleri teknoloji devri çözümlenmektedir. Onun için gelecekteki insanın kolektif ideolojiye ihtiyacı olmayacaktır (burada Bjejinski kolektif ideolojilerin daima dinsel bir unsur taşıdıklarını kurnazca belirtmektedir). Bjejinskiye göre «deideolojizasyon» başlamaktadır. Burada bize insan hakkında ekzistansiyalist görüşlerle makro-sosyolojik problemlerin izahında özel bir teknolojik determinizm sentezinin önerildiğini görmek güç değildir.

Bjejinski'nin «siyasal olmayan» kitabında onun marksis-

leninist sınıflar, sınıf savaşı ve sosyalist devrim teorisine karşı olumsuz tutumu etraflı olarak temellendirilmektedir. Türü lü yollarla örgütlü mücadelenin «anlamsızlığı» fikrini aşılama ya çalışmaktadır; çünkü her şey gerçekte bilimsel-teknik ilerlemenin yaygınlaşmasıyla kendiliğinden çözümlenmektedir. Entelektüel elitin artan rolünü ve dünyada Amerika'nın liderliğini gerektiren; toplumsal ilerleme güçlerini biçimlendiren ancak bilimsel-teknik ilerlemedir. Bjejinski, bilimsel-teknik ilerlemenin etkisi altında üretim güçlerinde derin yapısal değişikliklerle beraber sınıfsal çelişmelerin hızla belirginleştiğini de göremiyor veya görmek istemiyor. Toplumsal sınıf katmanların mevzileri, temel çıkarlarının gerçekleştirilme tarzı güçlü bir şekilde değişmektedir.

Bütün teknolojik determinizm taraftarları, kendi oranlama tahlillerini, işçi sınıfının, devrimci barutunu yitirmekte olan «orta sınıfa» karışıp eridiği, sistemli ve kaçınılmaz bir «deproletarizasyona» maruz kaldığı tahminleri üzerine kurmaktadırlar. Bu akılsızca fikir, endüstriyel üretim sisteminde, güçlerin mevkiî üzerine yürütülen gayet soyut muhakemelerle ve örneğin, işçinin otomobil sahibi olması gibi kişisel mülkiyet kapsamının yasal genişlemesinden gelen sosyo-tarihsel gerçeklerden ufak tefek örneklerle kanıtlanmaktadır. Fakat «deproletarizasyon» teorisi bilimsel-teknik ilerleme koşullarında işçi sınıfının sınıfsal yapısında meydana gelen kaçınılmaz değişiklikleri hesaba katmıyor. Sadece endüstriyel proleterlerin sayıca mutlak artışının yavaşlamasını ve tekelci kapitalin sömürdüğü ücretli işçiler yığınında bu müfrezenin orantılı payının azaldığını belirtiyor. Sınıfsal ayrılaşmanın karmaşık süreci göz önünde tutulmuyor. Ki, bu ayrılaşma sonucu proletarya safları durmadan yeni yeni müfrezelerle dolmaktadır.

Burada ücretli emeğin genel artışının sınıfsal güçlerin gerçek kutuplaşmasıyla karıştırılmasından söz edilmiyor. Eğer sosyal durumları gereği ne biçimsel, ne de gerçekten proletar-

yanın temsilcileri olmayan ücretli emeğin tüm temsilcilerini ayırırsak, çalışan nüfusta mutlak ve orantılı payının yine arttığını görürüz. Birleşmiş Milletler Teşkilâtı'nın verilerine göre gelişmiş kapitalist ülkelerde ücretli işçilerin, yani üretim araçlarından ve yaşayabilmek için kapitaliste kendi işgücünü satmaktan başka olanaklardan yoksun olan proleterlerin sayısı ABD, Kanada, Türkiye, Japonya, Yeni Zelanda ve Güney Afrika Birliği hariç, Batı Avrupa ülkelerinde 1900 yılında 82 milyon, İkinci Dünya Savaşı arifesinde 140 milyon, 1965 yılında 200 milyon, 1970'te 225 milyon ve 1973 yılında 234 milyonu bulmuştur. İşçi sınıfının tüm çalışan nüfusa orantılı payı % 53,3'ten % 79,5'e yükselmiştir. Bu rakamlar işçi sınıfının «deproletarizasyonu» ve «yokolması» iddialarını gayet açık olarak yalanlamaktadır.

Şüphesiz, işçi sınıfı saflarında esaslı yapısal değişiklikler meydana gelmektedir. Sanayi proletaryasının yanısıra bu sınıf saflarına artık birçok yeni müfrezeler katılmaktadır. Fakat bu artık ayrı bir mesele.

Sınıfsal ayrılaşma burjuvaziyi de iyice etkilemektedir. Aile şirketleri, holdingler önünde gerilemektedir. ABD'de ekonominin çeşitli alanlarında 185.000'in üstünde tekel egemen durumdadır. Toplumsal ürünün % 90'ı onlara aittir, geri kalan hepsi 105.000 dolayında aile şirketi, toplumsal ürünün ancak % 10'unu kapsamaktadır. Fakat tüm tekellerden sadece 500'ü üretilen toplumsal ürünün % 75'ini kontrol etmekte, bunlar arasında da ancak daha iri 100 tekelle sanayi ve tarımsal üretimin % 50'si düşmektedir. «Yeni Endüstriyel Devlet» adlı kitabında profesör Galbrayt bunu kendisi de doğrulamaktadır.

ABD'inde 20 milyon hisse senedi sahibi vardır, fakat bunların ancak % 1'i tüm hisse senetlerinin yüzde seksenine sahiptir. Üç Harvard profesörünün yaptıkları hesaplamaya göre ABD'inde hisse senedi sahiplerinin ancak % 0,2'si tüm hisse

senetlerinin % 65 -71'ine sahiptir! Bu veriler sınıfsal kutuplaşmayı gayet açık olarak göstermektedir, kapitalist mülkiyetin yaygınlaşma masallarını kesinlikle yalanlamaktadır. Benzeri süreçler, gelişmiş kapitalist ülkelerin hepsinde görülmektedir. Bunlar, iri ve en iri sermaye kalelerinin sağlamlaştığını, üretim ve emeğin bundan öte toplumsallaştırılması objektif sürecinin özgül kapitalist biçimi olarak, kapitalist yapının artmakta olan tekelleşmesini göstermektedir. Bu sürecin seyirinde bilimsel-teknik ilerlemenin etkisi altında tekelci burjuvazinin gayet aktif bir kısmı olarak büyük menajerlerin kaleleri durmadan yükselmekte, rolleri artmaktadır. Tekelci kapitalin bu yüksek maaşlı fonksiyonerleri çok yüksek kazanç elde etmekte ve kendi hisselerini durmadan artırmaktadırlar. Bunların harp sanayii kompleksi ile ilişkileri de durmadan gelişmektedir.

Böyle bir sınıfsal yapıda keskin sınıfsal çatışmalar «olumsuz duyguların» ifadesi olmaktan çok uzaktır, kapitalist toplum gelişiminin değişmez bir kanunudur. Teori alanında bu gerçeği sahteleştirerek, tekelci burjuvazi görülüyor ki, pratikte sınıf çelişkilerinin varlığını yeteri kadar hesaba katıyor ve ekonomik, politik ve ideolojik hayat üzerinde öyle bir sınıfsal kontrol uyguluyor ki, doğrudan işçi sınıfının çıkarlarına en çok dokunuyor. Fakat buna paralel tekelci devlet ayarlama, programlama ve oranlama sistemi halkın büyük bir kısmının çıkarlarına da aykırı görülmektedir. Yönetici tekelci zümre, tekelci devlet ayarlama sistemi ile sadece işçi sınıfının çıkarlarına değil; devlet iktidarını, küçük burjuva ve (yüksek menajerler dışında) memurlar yığını çıkarları yolunda kullanma olanağından yoksun olan burjuvanın tekelleşmemiş bölümünün çıkarlarına da aykırı gelmektedir. Bu yüzden «sosyal barış» teorilerine rağmen pratikte birçok sağduyulu burjuva sosyolog ve ekonomistlerinin en geniş halk kitlelerinin bilincinde artan siyasallaşma gerçeğini görmek zorunda olmalarına şaşılmamalıdır. Devlet sadece bir «gece bekçisi» değil de,

emekle sermaye arasındaki anlaşmazlıkta taraf olarak bir hakem gibi de hareket ettiği için bu da doğaldır. Bu anlaşmazlığı «dalgalanan enflasyon» araçlarıyla, periyodik devalüasyonlar ve «fiyatlar-maaşlar» spirali ile ayarlama zorunda kalan devlet, halkın çıkarlarıyla bağdaşmaz bir çelişkiye girer, sosyal gerginlik yaratılır, bundan da keskin sınıf çatışmaları doğar.

Grev savaşlarının şiddetini kimse inkâr edemez. İşçi sınıfının bu aktifliğinin, gelmekte olan tüketici insan devri dedikleri teori sınırları içine sığdırılması güçtür. «Tüketici insan» aynı zamanda burjuvanın hayat düzeyi, çağdaş kapitalist toplum ferdinin entelektüel dünyası ve çıkarları hakkında bozulmuş ve idealize edilmiş bir tasavvurdur. Bu tasavvur hızla artan anti-tekelci, anti-emperyalist bilinçlenme ile bağdaşmaz. İşçi ve memurlar hoşnutsuzluk göstermekte... Grev savaşlarına aydınlar aktif olarak katılmakta... Gençler kükremiş... «Hayata girme» koşullarından endişeli... Bilimsel-teknik ilerleme bu koşulları zamanın bir kanunu haline getirmiş... Gençlik öğrenimdeki bunalımı hissediyor... Üniversiteliler öğrenimin demokratize edilmesindeki güçlüklerin gerçek suçlusunu gitgide daha iyi görmekte ve kapitalizme karşı savaşı şiddetlendirmektedirler. Kapitalist toplumun gelişmesi anti-emperyalist, anti-tekelci güçlerin geniş ölçüde birleşmelerine zemin hazırlamakta, halk yığınlarını genel demokratik savaşıtlara itmektir. Bu savaşların ateşinde de yeni devrimci bir bilinç çelikleşmektedir. Çağdaş kapitalist toplumda demokratik savaş bu anlamda sosyalizm savaşına ters düşmemekte, objektif olarak bu savaşı hazırlamaktadır. Burjuva fütüroloji temsilcileri şüphesiz bunu anlıyor, onun için de, bilerek veya bilmeyerek gelecek hakkında dikkati başka tarafa çeken, her şeyin yolunda ve yasal olarak geliştiğini inkâr eden şemalar işliyorlar. Burjuva fütürologları tüm faaliyetleriyle uyanan toplumsal bilince bir yol vermeye, teknolojik determinizm adı altında kendilerine elverişli bir metodoloji

temeli koymaya, böylelikle de yığınların devrimci enerjisini bastırmaya, ona gem vurmaya çalışıyorlar.

TELÂŞLI DEĞİŞME ÇAĞRISI YADA BUHRANIN DERİNLEŞMESİ KORKUSU

Fütürolojik patlama burjuva bilincinin yenileşen biçimde kökleşmesi sürecinin ancak küçük bir kısmıdır. Güttüğü amaç diğer bütün perspektifleri reddetmek ve milyonların akıl ve gönüllerini kapitalizmden yana kazanmaktır. Bu, halk yığınlarına teknoloji sisteminin her şeye üstün olduğu fikrini telkin ederek, kapitalist sistemdeki toplumsal çelişkiyi yoketme yolundaki devrimci savaşıtlardan kitleleri sürekli olarak sapıtırmak için burjuva ideolojisinin (tarihsel sürecin objektif mantığına karşı) bütün direnişlerinden biridir.

Tabiatı gereği bilimsel olmayan ve gerici olan burjuva ideologlarının bu çabaları amaçlarıyla bağdaşmaz bir çelişkiye girmektedir. Çünkü teknolojik determinizm metodoloji olarak amaçla çelişkiye girer, determinizm geleceğin bağlı bulunduğu toplumsal ilerlemenin asıl güçlerinin tahlilini ortadan kaldırır. Böylece burjuva fütürolojisi geriye dönük bakışlarla «yeni ufuklar» arar. Bu fütüroloji kendi başına doğru olan ayrı eğilimleri, kapsamalarını kabul edilemez derecede genişleterek mutlaklaştırmaktadır. Fütürolojik araştırmaların bu sakat tarafını Jorj Piht içtenlikle tanıyor ve şöyle diyor: «Önemli olan, yöntemleri iyi temellendirmektir. Yöntemlerin çoğu asılsız; eleştirel veya denetlenebilir bir düşünce yok. Kullanılan yöntemler bizi ekonominin, bilim ve tekniğin bugünkü eğilimlerinin mekanik izdüşümlerine götürmektedir, birbirlerini ortaklaşa etkiledikleri bir bütün halde değil de, birbirlerinden ayrı olarak ele alınmaktadırlar.»

(8) G. Picht, L'Express du 6 Sept. 1971. Entretien avec Frederic de Towarinski.

Fütürolojinin bu metodolojik sakatlığı burjuva düşünce tarzındaki bunalımla organik olarak bağlıdır. Bu sakatlık burjuva bilincinin kendi dar sınırlarını aşabilme yeteneksizliğinin zorunlu bir devamıdır. Gelecek hakkında tüm fütürolojik tasarımlar onun bu yeteneksizliğini tekrarlamaktadır. Bu söylediğimiz, genellikle burjuva fütürolojisine olduğu gibi, Daniel Bell'in «post-endüstriyel toplum» teorisi veya Bjejinski'nin «teknoloji devri» teorisi türünden teoriler için de geçerlidir. Sadece Batı Avrupa ve Amerika için değil, Japonya için de doğrudur. Başta Yunosuke Kişida olmak üzere bir grup Japon fütürologları tarafından savunulan «çok kanallı toplum» teorisi, özel bir renkliliği de olsa, «post-endüstriyel toplum»un bir Japon varyantı ve Japon tekelci devlet kapitalizminin gelişmesinin parlak bir idealleştirilmesi olarak kalmaktadır.

Son zamanlarda bilimsel-teknik ilerlemenin ekolojik problemleri-doğal kaynaklarının tükenmesi, havanın, nehir, deniz ve okyanus sularının kirlenmesi gibi problemler ön plana çıkmaktadır. Şüphesiz ekolojik problemler insanların akıl ve gönüllerini elde etme savaşında ideoloji düellosunda gitgide daha önemli bir yer alacaktır.

Burjuva sosyo-tarihsel düşüncesinin gelişmesindeki belirleyici eğilimlerin tahlili, burjuva fütürolojisinin eleştirel değerlendirilmesi ve ekolojik araştırmalar ideoloji alanındaki durum ve belirleyici eğilimlerle ilgili çetinlikle bir dizi sorunlar ortaya atmaktadır. Şüphesiz gözden geçirilen burjuva bilimsel biçimlerine karşı mücadelemizde, şu iki aspekt burada en önemli yeri almaktadır:

- a) yeni süreç ve olayların olumlu tahlili,
- b) yeni süreç ve olayların, pozitif araştırmaların, pozitif oranlamaların, burjuva-fütürolojisini ezici bir eleştiri, temel bir eleştiri, metodolojik ve gnoseolojik, genetik ve sınıfsal bir eleştiri, burjuva ideoloji sisteminde her fütürolojik teori-

nin yerini, rolünü ve gerçek fonksiyonlarını inandırıcı ve esaslı bilimsel biçimde açıklayan bir eleştiri ile organik olarak birleştirilmesi.

Çeviren: Hüseyin Çelikkaya

NOT :

Metinde geçen yabancı terim ve sözcükler kimi okuyucularca bilinmeyebilir. Salt bu amaçla metinle ilgili aşağıdaki sözdizimini koymayı uygun bulduk (Y. D.) :

Determinizm : Marksist öğretilerde sosyal hayatı etkileyen iki önemli faktörden söz edilir: Determinizm (belirleyicilik), Voluntarizm (iradecilik).

Deproleterizasyon : Proleter olma özelliğinin yitirilişi.

Endüstriyel Toplum : Endüstriyel devlet ile endüstri tekellerinin güdümündeki insan yığını.

Endüstriyel Devlet : Tekelci kapitalist ülkelerde sınıfların hayatı tekelci lehine kontrol eden güç.

Fütüroloji : Geleceği yorumlama «bilimi».

Gnoseoloji : Organların çevreleriyle karşılıklı ilişkilerinden söz eden bilim dalı.

Post-endüstriyel : Endüstri sonrası.

günümüzde dış politika ve ideolojik çatışma

Prof. Sh. Sanakoyev

İki sosyal sistem arasındaki kesin çatışmanın ve barış ile uluslararası güvenliği pekiştirip sürdürme yolundaki bugüne kadar eşi görülmemiş çabaların yarattığı günümüz koşulları içinde, leninist «barış içinde birlikte yaşama» politikası özellikle önem kazanmaktadır. Değişik sosyal sistemlerdeki devletler arasında yakınlaşmaların ve daha iyi ilişkiler kurma eğiliminin nedeni, öncelikle barış içinde birlikte yaşama ilkelinin, uluslararası ilişkilerde bir standard niteliğini ve iki sosyal sistemdeki devletlerin dünya sorunlarını ele almak ve çözümlenmek için yararlandıkları bir temel anlamı taşımaya başlaması, giderek birtakım durumlarda bu nitelikleri almış olmasıdır.

Ancak, çağdaş dünyada gelişmekte olan çeşitli oluşumları incelerken, çağımızdaki uluslararası olayların karmaşık ve çelişik yapısını da gözden uzat tutmamak gerekir. Bu yapısal karmaşıklık ve çelişkiler, değişik sosyo-ekonomik sistemlerin varlığından ve bunlar arasındaki çatışmadan doğmakta; aynı zamanda gelişmekte olan ülkelerin oluşturduğu büyük bir grubun ortaya çıkması da uluslararası olaylarda gitgide önem kazanmaktadır. Bu etmenler, her şeyden önce, uluslararası ilişkiler de dahil olmak üzere yeni sosyal gelişmelere yol açmaktadır. Yine bu etmenler, uluslararası olaylara yeni ve özgün nitelikler getirmekte, uluslararası ilişkilerin temel yapısını değiştirmekte, bütün devletlerin dış politikalarını bü-

yük ölçüde etkilemekte ve dünyanın siyasal güçlere yabancılaşmasına yol açmaktadır. Kapitalist ülkelerdeki egemen çevrelerin, çağımızda ve günümüzde, sadece barış içinde birlikte yaşama ilkesini kabul etmek değil, aynı zamanda Sovyetler Birliği ve diğer sosyalist ülkelerle de bu temele dayanan ilişkiler kurmak zorunda kalmış olmaları bir rastlantı değildir.

Uluslararası ilişkilerde olumlu değişimlerin olması, hiç kuşkusuz, *détente*'a (yakınlaşma) karşı olan saldırgan ve gerici güçlerin savaştan vazgeçtikleri anlamına gelmez. Bugünler, askeri gelişimleri coşkuyla desteklemekte ve devletler, halklar arasında güvensizlik ve düşmanlık tohumları saçmak için fırsat aramaktadırlar. Önemli dünya sorunlarına getirilebilecek çözümlerin askıda kalması, bir Avrupa güvenliği sistemine uzanan yolun sürekli engellenmesi ve sosyalist devletlerin iç işlerine karışmak anlamında sayılabilecek «koşullar» ileri sürülmesi işte hep bu nedendir. Bugünkü uluslararası durumun değerlendirilmesi yapılırken, ortaya çıkmış yeni tarihsel koşullara karşın, emperyalizmin saldırgan yapısının ve emperyalist dış politikadaki yayılma özelliğinin hiç değişmeden sürdüğü unutulmamalıdır. Emperyalist çevrelerin çeşitli manevralar yapmak, dış politikalarında yeni yöntem ve teknikler uygulamak ve bu politikayı yeni duruma uydurmak zorunda kaldıkları gerçektir. Ne var ki, bu dış politika yine tamamen emperyalist güçlerin iç politikalarıyla belirlenmekte ve tekeli sermayenin durumunu güçlendirmek amacıyla bu politika izlenmektedir.

Ancak, CPSU'nun 24. Kongre Bildirisinde belirtildiği gibi, kapitlizmin kendini yeni koşullara uydurma çabası, kapitalizme belirli bir güç ve denge sağlamak şöyle dursun, genel bir bunalıma yol açmaktadır. «Devlet-tekeliciliğinin gelişmesi, kapitalizmin bütün çelişkilerini sivirtmekte ve anti-tekeli mücadeleye neden olmaktadır.»¹

(1) CPSU 24. Kongresi, Moskova 1971, sh. 214.

Birtakım ülkelerin nükleer-güdümlü silâhlara sahip olmasını sağlayan bilimsel ve teknolojik devrim, günümüz dünya gelişimlerinde nesnel bir etmen durumundadır. Bu etmen, ülkelerin dış politikalarındaki taktik ve stratejiye değişimler getirmesinin yanı sıra, uluslararası ilişkilere de yeni görünüm vermiştir. Saldırgan emperyalist çevrelerin nükleer silâhlara sahip olması ve nükleer silâhlar ile konvansiyonel silâhlar arasında bir yarışın başlaması, hiç kuşkusuz ulusların güvenliği ve barışı için bir tehlikedir. Ne var ki, bilimsel ve teknolojik gelişmenin, bunun yanı sıra karşıt blokların askerî potansiyelleri arasındaki ilişkinin bugünkü düzeyi, Batılı siyasal liderleri, bugünkü koşullar altında bir nükleer-füze savaşının bütün insanlığın felâketi olacağı yolunda düşünmeye yöneltmiş ve çıkış yolları aranmasını sağlamıştır. Durumun bu biçimde kavranması, Batılı devletler egemen çevrelerinin «gücün sağladığı üstünlük» politikasından yavaş yavaş uzaklaşmalarına yardımcı olmuş ve bu çevrelerin sosyalist ülkelerle ilişkilerinde daha akılcı bir temele oturmalarına, barış içinde birlikte yaşama ilkesini benimsemeye yönelmelerine yol açmıştır. Bilindiği gibi, bu, çok uzun ve karmaşık bir süreç içinde oluşmuştur. Bu sürecin yeterince oluşmasından önce, insanlık büyük uluslararası bunalımlar ve kesin çatışmalar atlattır.

Üstelik, bugünkü durum, çağımız uluslararası ilişkilerini çapraşık ortama sürükleyen yeni güçlükler ve çatışmalar yaratmış bulunmaktadır. Örneğin, emperyalist devletler arasında kesin karşıtlıklar doğmuştur. Bugün emperyalizmin, karşıtlıklara çözüm yolu olarak rahatça savaşı göze alamaması, uluslararası yaşamdaki olumlu değişimlerin başlı başına kanıtıdır. Batılı egemen çevreler, kesinlikle bilmektedirler ki, yeni bir dünya savaşı patlatmak, her şeyden önce kapitalist dünyanın yıkılmasına yol açacaktır. Çağımızda ve günümüzde, tekeli burjuvazinin saldırgan yapısı ile emperyalist devletlerin yeni bir dünya savaşı çıkarma olanaklarının kısıtlılığı arasın-

daki çatışma, emperyalist kampta gelişmekte olan birtakım süreçleri belirleyici etmen niteliğindedir.

Kapitalizmin sosyal karşıtlıklarının gitgide sivrilmesi, sürekli ekonomik bunalımların ortaya çıkması, ekonomik düzensizliklerin sürmesi ve «enerji kıtlığı», dünya kapitalist sistemini bir genel bunalıma sürüklemektedir. Bu olaylar, burjuva toplumunun gelişim çizgisinde ve burjuva toplum düzeyine bağlı devletler arasındaki ilişkilerde yeni bir dönemin başlangıcını yansıtmaktadır. Bu dönem, sadece belli başlı kapitalist ülkelerdeki ekonomik gerileme belirtileri ile ortaya çıkmamakta, aynı zamanda — ve en önemli olarak — kapitalist uluslararası ilişkilerin savaş sonrası sisteminin tamamen çökmesi, savaş sonrası yıllarında eş görülmedik biçimde emperyalistler arası çatışmaların büyümesi ve blokların emperyalist politikalarında bunalım ile belirlenmektedir.

Bugün burjuva basını ve Batılı siyasal liderlerin konuşmaları, kapitalist dünyanın durumundan duyulan endişeyi dolaylı yada dolaysız olarak kanıtlamaktadır. ABD Başkanı, 30 Ocak 1974'te Kongre'de yaptığı konuşmada şunları söylemiştir: «İçinde bulunduğumuz enerji sıkıntısı nedeniyle, ekonomimiz zor bir dönem geçirmektedir... Enflasyona karşı uzun ve çetin bir savaş vermek durumundayız.»

Enerji ve para bunalımları kapitalist devletlerin ekonomik ve siyasal durumlarını sarsmakla birlikte, bütün sorun bunlarla bitmemektedir. Bu oluşumlar, Batılı ekonomistlerin belirttiği gibi, kapsamı ve yıkıcı gücü açısından 1929 - 1930 bunalımına eş yeni bir ekonomik bunalımın belirtileridir. Bu konuda 25 Ocak 1974 tarihli *US Journal of Commerce* şunları yazmıştır. Dünyadaki iş hacminde görülen yavaşlamayı «enerji sıkıntısı» na bağlamak eğilimlerine karşın, iş hacminde bir kısıtlı dönemin başladığını kavramak ve bu görüşü benimsemek gereklidir. Enerji sıkıntısı artmakta olabilir ve bu sıkıntı iş hayatını da bir ölçüde yavaşlatabilir. Ancak, iş hacminin daralmasının tek nedeni enerji sıkıntısı değildir.»

Kapitalist dünyadaki bugünkü durumun başlıca nedeni, hiç kuşkusuz kapitalist sistemin çözümsüzlüğü, kapitalizmin sosyo-ekonomik ve siyasal yapısının çıkmazıdır. *The New York Times*'in başyazısında belirtildiği gibi: «Amerika ucuza alınan enerjiden daha çok şey kaybetmiştir. Amerika, kendini bir toplum olarak yada bir değerler sistemi olarak görme yeteneğini kaybetmiştir.» İngiltere'de yayınlanan *Daily Mail* gazetesi de, Batı'nın son yarım yüzyıl içindeki en çetin siyasal bunalım dönemi içinde olduğunu yazmakta ve savaş sonrası dönemin en büyük ekonomik çıkmazında bulunduğunu eklemektedir.

Emperyalistler arası çatışmalara gelince, bu karşıtlıklar kimi zaman saldırgan bloklar içindeki müttefikler arasında açık siyasal çatışmalar niteliğini almakta ve Atlantik dayanışması denilen çerçevenin sınırlarını aşmaktadır. Federal Alman Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı Walter Scheel 16 Şubat 1974 tarihinde NATO içindeki durumu şöyle özetlemiştir: «Anlaşmanın birtakım yıpranma belirtileri gösterdiğini kabul etmek zorundayız: Avrupalılar çabalarını gevşetiyorlar, Amerikan Kongresi Avrupa'daki Amerikan silâhlı güçlerinin azaltılması için baskı yapıyor, ülkelerin çoğu para yetersizliğinden bunalıyor, askerî harcamalar büyüyor, kamuoyunun savunma isteği ve bu yoldaki direnci bir *détente* umuduyla kırıldı, yeni kuşaklar dışardan bir tehlike geleceğini düşünmüyorlar ve kendilerini adamaya hazır oldukları *détente*'in gerekliliğini kavrayamıyorlar.»

Son zamanlarda Batı'daki bazı kişilerin, «Atlantik ortaklığını güçlendirmenin hayati zorunluluğu» ndan yeniden söz etmeye başlamalarının ve batmakta olan NATO gemisi ile öteki askerî blokları kurtarma çabasına girmelerinin nedeni budur. NATO Genel Sekreteri J. Luns, bu alanda özellikle faaliyet göstermektedir. «Bugün tanık olduğumuz "izm"lere ve ulusal düzensizliğe göz yummak bizim için çok tehlikelidir.» diyen Luns, Kuzey Atlantik Paketi ile ilgili *Nouvelle de l'OTAN*

da, NATO'nun 25. yıldönümü sırasında yazdığı bir yazıda şöyle demektedir: «geçmişte elde edilen başarıların getirdiği doyumluluk, bugünkü sorunların yarattığı endişe ve gelecek için duyulan korkunun gölgesinde kalmaktadır.»

Bu aradağ «Atlantik ortaklığı» içindeki «izm ve düzensizlikler» gitgide büyümektedir. Bunlar daha şimdiden günümüz emperyalizminin ayrılmaz birer parçası olmuşlardır. Üstelik, burjuva toplumundaki yeni yeni ortaya çıkan sosyal çatışmalar, emekçi halkın ve bütün demokratik güçlerin hakları için, demokrasi için ve toplumsal gelişme için bugüne kadar eş görülmemiş ölçüdeki mücahedeleri göstermektedir ki, kapitalist toplumun gelişme çizgisi, «halk kapitalizmi ve burjuva toplumunda bütün sınıfların çıkarına uygun «toplumsal uyum» olduğu yolundaki yutturmacaları kendi kendine yıkmaktadır. Yakın zamana kadar bu tür «teoriler» yumurtlayan kapitalizmin en gözü kapalı savunucuları bile, artık bunları tekrarlamaktan vazgeçmişlerdir. Üstelik, bunlar, kapitalizmin savunması için bir tartışma da ortaya koyamamışlardır.

★

1920'lerde, Lenin, Komintern 2. Kongresine verdiği raporda şunları diyordu: «Dünyanın her yanında, burjuva sistemi büyük bir devrim bunalımı içindedir. Devrimci partiler, bu bunalımı başarılı, muzaffer bir devrime dönüştürebilecek bilince ve örgütlenmeye, sömürülen kitlelerle bağlantıya, gerekli yetenek ve kararlılığa sahip olduklarını şimdi eylemleriyle «kanıtlamalıdır».»² Lenin'in bu önerisi, bugün eskimiş olmak şöyle dursun, daha belirgin bir önem kazanmıştır. Burjuva toplumunun çıkmazı, tekeli burjuvazinin dünya sosyalizminin gücünden ve uluslararası devrimci hareketin etkisin-

(2) V. I. Lenin, Toplu Eserleri, Cilt 31, Sf. 227.

den ürkmesine yol açacak ölçüde kök salmıştır. Burjuvazi, kapitalist sistemin yazgısından ciddi endişe duymakta ve bu sistemi sürdürmek yada hiç değilse ömrünü uzatmak yollarını aramaktadır.

İşte bu nedenle kapitalizmin savunucuları, yeniden anti-komünizm ve anti-sovyetizme cankurtaran simidi gibi sarılmakta ve sosyalist ülkelere, dünyadaki işçi sınıfı eylemlerine karşı ideolojik ve siyasal baskı tutumunu kendileri için kurtuluş yolu olarak görmektedirler. Kuşkusuz, Batı'daki bazı çevreler, bu tutumu çıkmazdan kurtulmanın bir çözümü ve emperyalizmin iç ve dış politikalarındaki gittikçe düğümlenen çözümsüzlükleri, hiç değilse geçici bir süre için altetmenin bir metodu olarak görmektedirler. Emperyalist gericiler bütün güçlerini, devrimci partilerin eski toplumsal düzeni yıkmak için burjuva toplumundaki bunalımdan yararlanmalarını önlemek noktasında topluyorlar. Emperyalist güçler, kapitalist sistemin nihaî dağılmasını önlemek için ellerinden geleni yapıyorlar.

Batı'daki bazı çevreler, dünya olaylarında kapitalist devletlerin siyasal ve ekonomik durumlarını zayıflattığını ileri sürdükleri *détente*'in, burjuva toplumundaki bunalıma yol açtığını söylemektedirler. *Détente*'i yıkmak ve uluslararası gelişimleri eski soğuk savaş çizgisine getirmek eğilimleri de buradan doğmaktadır. Üstelik kapitalist ülkelerdeki egemen çevrelerin halklara karşı savaşlarında (sözümona engelleyici bir tedbir olarak) yeniden Nazi Almanya'sında ve Faşist İtalya'da uygulanan yöntemlere döndüklerini ortaya koyan eğilimler de gitgide yoğunlaşmaktadır. Dışardan alınan destekle gerçekleştirilen Şili'deki faşist darbe ve Latin Amerika'nın öteki bazı ülkelerinde yapılan gerici darbeler, başka ülkelerdeki demokratik güçlere karşı sürdürülen baskı ve terörün yoğunlaşması göstermektedir ki, bu ülkelerdeki yerli gericiler ile emperyalist çevreler, *détente* koşulları altında dahi kendi durumlarını sürdürmek ve güçlendirmek için en aşırı tedbirleri

uygulamaya, gerici rejimlere yardım eli uzatmaya ve kurtuluş hareketlerini bastırmaya oldukça hazırlıklıdır.

Bazı Amerikan dergileri, tekelci burjuvazinin oynadığı rolü açıkça ortaya dökmektedir. Örneğin, *New Republic* dergisinin 26 Ocak 1974 tarihli sayısının başyazısında şunlar yer almıştır: «ABD, yardım programı ile bir baskı unsuru sağlamaktadır. Bu, diktatörlüklerin bize olan bağımlılığını gösterir. Birleşik Amerika hükümeti, bütün dünyadaki iç çatışmalarda başrolü oynamaktadır... ABD hükümeti, otokrasilere yardım etmeyi seçmiştir.»

Bunların yanı sıra, anti-komünizm ideologları da faaliyetlerini yoğunlaştırmışlardır. Örneğin bu yılın başlarında Rio de Janeiro'da, bugüne kadar adı hemen hemen hiç duyulmamış bir «Latin Amerika anti-komünist konfederasyonu» kongresi toplanmıştır. Bu toplantıya katılanlara, gençlere anti-komünist doktrin telkininde bulunmak, «din adamları arasında marksist fikirlerin yayılmasını önlemek» için «her yoldan» yararlanmaları öğütlenmiştir. Kongredeki komisyonlardan biri de, Latin Amerika'daki işverenlere «marksizme bağlananları» işten çıkartmaları çağrısında bulunmuştur.

Bu anti-komünist eylemin başlaması rastlantısal değildir. Bu tutumun gerçek kışkırtıcıları, belirli amaçların peşindedirler. Bu amaçların önünde de, bazı Latin Amerika ülkelerindeki gerici ve faşist terör uygulamaları ile yabancı tekellerin ve yerli gericilerin hizmetindeki halka karşı rejimlerin varlığını haklı göstermektedir.

Sosyalist ülkelere karşı ölçülü davranmak, sadece ideolojik alanda değil, siyasal, ekonomik, toplumsal ve kültürel alanlarda da uygulanmaktadır. Karşımızdakiler, genellikle ortadaki tartışma konusu sorunların sadece ideolojik sorunlar olduğunu belirtmekle, iki karşıt ideoloji, yani proleter ve burjuva ideolojileri arasında bir düşünce alışverişi olduğunu söylemekle yetinmeye çalışmaktadırlar. Bugün, *détente* koşulları içinde, bu tutum Batı'da yaygın olarak sürdürülmekte ve

öncelikle emperyalizmin gerçek amaçlarını gizlemek, sonra da ideolojik baskıları meşrulaştırarak bunu uluslararası ilişkilerde sürekli var olan bir etmen durumuna getirmek için uygulanmaktadır.

Emperyalizmin ideolojik baskıları, öncelikle bizim iç politikamızı ve ekonomik yapımızı hedef almakta, sosyalist yapının temellerini yıkmayı amaçlamaktadır. Üstelik bu tutum, haber alma özgürlüğü, insanların ve fikirlerin özgürce hareket edebilmesi bütün alanlardaki ilişkilerin genişletilmesi gibi sözler ardına gizlenmektedir.

Lenin'in belirttiği gibi, karşımızdakiler için «bizimle mücadele edecekleri başlıca alan iç politika ve ekonomik yapı alanlarıdır. Onların silâhı, proletaryanın düzenli, sosyalist bir ekonomi kurma yolunda yapmak istediği ve yapacağını belirttiği her şeyi temelinden çöktürmektir.»³

Burjuva propagandasının, temel hedef olarak sosyalist ülkelerdeki ekonomik yapıyı seçmesi rastlantısal değildir. Burjuva propagandası, sürekli olarak sosyalist toplumun ekonomik sıkıntılarından dem vurmaktadır. Bu propaganda, bugün sosyalizmin bilimsel ve teknolojik devrimin meyvelerinden yeterince yararlanma «yeteneğinde olmadığı», yani modern bilim ve teknik düzeyine erişebilecek yetenekte olmadığı görüşünü yaymaya çalışmaktadır. Ayrıca, Batı'daki gerici çevreler, Doğu ile Batı arasında gelişmekte olan ekonomik, bilimsel ve teknolojik işbirliğini, sosyalist ülkelerin «teknolojik geri kalmışlıklarını aşma» çabası olarak göstermek gayretindedirler. Bu çevreler, Sovyetler Birliği'nin bilim ve teknoloji alanlarında çığır açan, uzay araştırmaları çağını getiren başarıları konusunda kasıtlı olarak ses çıkarmamakta yada bunları bilmezden gelmektedirler.

Burjuva ülkelerdeki resmî ve gayriresmî çevrelerin, Sovyetlerin beş yıllık ve güncel ekonomik planlarının sonucunu

(3) V. I. Lenin, Toplu Eserleri, Cilt 27, Sf. 285.

büyük dikkatle izlemeleri anlamlıdır. Bunlar, kendi açılarından ve belirli bir amaç adına, Sovyetler Birliği'ndeki ve diğer sosyalist ülkelerdeki ekonomik gelişmenin sonuçlarını değerlendirmektedirler. Bu çevreler, hiç kuşkusuz, inceledikleri sonuçlardaki olumsuz ayrıntılar üzerinde titizlikle durmakta, sosyalist ülkelerde yayınlanan istatistikleri kendilerince yorumlamaktadırlar. Kimi zaman bu ayrıntıların yerine, sosyalist ekonominin gelişimini yanlış göstermek için düzenlenmiş kendi hesaplarını yerleştirmektedirler. Sosyalist ülkelerdeki ekonomik gelişmeyi bu tür «inceleme» yöntemleri, anti-sovyet ve anti-komünist propagandanın temel öğelerinden biri durumuna gelmiştir. Bu tutum, ekonomik faktörlerin, Engels'in dediği gibi, bugünkü sınıfsal çatışmaların kaynağı olduğunu kesinlikle kanıtlamaktadır. Engels bu konuda şunu vurgulamıştır: «Politika ve siyasal tarih, ekonomik ilişkiler ve bunların gelişimi açısından açıklanmalı, ekonomik ilişkiler siyasal tarihe göre yorumlanmamalıdır.»⁴

Herkesin bildiği bir gerçektir ki, herhangi bir ülkede düzenli sosyalist ekonominin yaratılması, belirli güçlüklerle karşılaşmayı, kusursuz bir örgütlenme ve ustaca yönetimin yanı sıra bütün çalışanların büyük çaba göstermesini gerektirir.

Lenin daha 1918'de şu uyarıda bulunmuştur: «İktidarın — hem bu kez sadece siyasal iktidarın yada önplanda siyasal iktidarın değil, ekonomik gücün, yani günlük insan yaşamının en derin temellerini etkileyen gücün — yeni bir sınıfın, üstelik insanlık tarihinde ilk kez nüfusun ezici çoğunluğunun önderi olan, çalışan ve sömürülen insan kitlelerinin önderi olan bir sınıfın eline geçmesi, bize düşen ödevleri çok daha karmaşık duruma getirmektedir.»⁵

SSCB'de ve diğer sosyalist ülkelerde düzenli bir sosyalist ekonominin kurulmasını ne yoldan olursa olsun engellemek,

(4) K. Marks ve F. Engels, Seçilmiş Eserleri, Cilt 2, Sf. 344.

(5) V. I. Lenin, Toplu Eserleri, Cilt 27, Sf. 409.

bu ülkelerdeki ekonomik gelişimi yıkmak yada en azından bu gelişmeyi dünyaya yanlış biçimde sunmak, emperyalizmin bütün ideolojik ve siyasal baskılarının temel amacıdır. Emperyalist ideologlar kendi propaganda amaçlarına ulaşabilmek için, sosyalist ülkelerin ekonomik gelişmesindeki her güçlüğü, her yanlışı, her yanılığını kullanmaktadırlar. Düşmanlarımız, sosyalist sistemin devrimci gücünün ve canlılığının, dünyayı yeniden biçimlendiren dış politikasının temelinde ekonomik başarıların, sosyalist yapıdaki başarıların yattığını çok iyi bilmektedirler.

Emperyalizmin ideolojik saldırılarının öncelikle sosyalist ülkelerin ekonomisini hedef aldığını söylerken, öteki hedeflerinin önemli olmadığını yada üzerinde durmaya değer bulunmadığını söylemiyoruz.

Her şeyden önce unutulmaması gerekir ki, ideolojik mücadele, sosyo-ekonomik, siyasal ve kültürel alanlar gibi insan faaliyetlerinin bütün alanlarını kapsar. Göz önünde tutulması gereken ikinci nokta ise, emperyalizmin ideolojik saldırılarının diğer alanlardaki saldırılarıyla bağıntılı ve içiçe oluşudur. Bu karmaşıklık kimi zaman, sosyalist ülkelere yöneltilen saldırıların somut hedefinin ne olduğunu şaşırtacak ölçülere varmaktadır.

Emperyalist siyasal yönetim ile ideologların belirlediği genel hedefler bilinmektedir. Burjuva basını bu hedefleri her gün usanmadan tekrarlamakta ve bu hedeflerin, sosyalist topluma karşı mücadelede burjuva ideolojisi ve propagandasının ulaşması gereken amaçlar olduğu belirtilmektedir. Örneğin, Columbia Üniversitesi Rus Enstitüsü Yöneticisi olan ünlü Amerikalı Sovyetolog Marshall D. Shullman, 1973 Ekim'inde *Foreign Affairs* dergisinde yayınladığı «Barış İçinde Birlikte Yaşamada Batılı Düşünceye Doğru» başlıklı yazısında, *détente*

ve barış içinde birlikte yaşama konularındaki görüşünü açıklamıştır.

Shullman bu yazıda genel olarak *détente*'yi, barış içinde birlikte yaşamayı ve Sovyetler Birliği ile Birleşik Devletler arasındaki ilişkilerin gelişmesini destekler görünmekteyse de, birtakım sakıncalar da öne sürmektedir. Shullman, özellikle «Sovyet yönetiminin ideolojik savaşın sürmesi ve yoğunlaştırılması konusundaki direnmesi» ne karşıdır. Ona göre bu mücadelede, «Sovyetler Birliği'nin barış içinde birlikte yaşama uygulamasını kısıtlayıcı» niteliktedir. Ayrıca, Amerikalı Sovyetolog, *détente* koşulları içinde, burjuva ideolojisi ve düzenin sosyalist sistem üzerinde «etkili olabileceği», bu sistemi «liberalize edebileceği» ve Sovyet devletini «modernleştireceği» yolunda bslediği umutları da açık seçik ortaya koymaktadır. Sovyetolog bu konuda şöyle demektedir: «İnsanların beslenme, konut ve giyim sorunlarını çözümlendiği, insan ruhunun özgür bir anlatıma kavuşabildiği modernleşmiş bir Sovyet devleti fikri, bir sevinç nedeni olacaktır, çünkü onlar bizim dostlarımızdır.»⁶

Shullman, Sovyet dış politikasının, «militarizmi savunan baskıların, anti-militarizme ve Amerika'nın yabancı ülkelere müdahalesinin azaltılmasına karşı eyleme geçtiği ve öte yandan barış içinde birlikte yaşama fikri şampiyonlarının en çok özel iş çevreleri arasında bulunduğu dengesiz ve dağınık bir toplum» diye nitelediği Amerikan toplumunu etkileyeceğinden de endişe etmektedir.⁷

Shullman'ın görüşleri, gerçekte Sovyetler Birliği ve öteki sosyalist ülkelerde burjuva fikirlerini, burjuva ideolojisini, daha açık söylemek gerekirse anti-sovyet propagandayı bu ülkeleri «modernleştirme» görüntüsü altında serbestçe yayabilmek ve sosyalist sistemin temellerini çürütmek amacıyla *dé-*

(6) *Foreign Affairs*, Ekim 1973, Sf. 51.

(7) a.g.e. Sf. 40.

tente'tan yararlanmayı hesaplayan *détente* savunucularını tutumunu yansıtmaktadır. Bazı Batılı çevrelerin son zamanlarda ideolojik çatışma alanını sosyalist devletlere kaydırma çabasına girmiş olmaları boşuna değildir. Bu çevreler, kendi deyimleriyle, iki ekonomik sistem içindeki koşulları «dengelemek» amacındadırlar. Bir başka deyişle, bu çevreler, kapitalist ülkelerde «bugün var olan toplumsal ve ideolojik karşılıkları, çatışmaları» ortadan kaldıramadıkları takdirde, en azından bu tür çatışmaların bir benzerini karşıt sistemin içinde yaratmaya çalışacaklardır. Dahası, Gerhard Wettig gibi burjuva ideologları, «Batı dünyasının Sovyetler Birliği'nden gelen siyasal ve ideolojik etkilemelere sınırsız ölçüde açık olduğu ve bu nedenle karşı kampta Sovyetler Birliği'nin güvenle manevra yapma özgürlüğü olduğu» kanısındadırlar.⁸ Anti-sovyet, anti-sosyalist propagandanın yeniden hız kazanması ve anti-komünist merkezlerin harekete geçirilmesi işte bu nedendir.

Bu noktada da, düşünce ve haber alışverişi özgürlüğü ile ideolojik çatışmanın yanı sıra arasındaki bağlantı açık seçik ortaya çıkmaktadır. Çünkü burjuva ideologları, bu tür fikrinsel alışverişten söz ederken, Sovyetler Birliği'nde «özel teşebbüsün «geliştirilmesi ve Sovyetler Birliği'nin ekonomisini kapitalist sisteme yakınlaştıracak birtakım «reformların» gerçekleştirilmesini öngörmektedirler.

Bütün bunlar, iç ve dış politikalar arasındaki birbirinden ayrılması olanaksız bağlantı konusunda Lenin'in kuramsal öğretisinin geçerliliğini ve önemini bir kez daha doğrulamaktadır. Dünya sosyalist sistemine bu iç bağlantı açısından bakılacak olursa, kesinlikle görülür ki, kardeş ülkelerin her birinin dış politikası, bir yandan bu ülkelerin gelişen ekonomik ve siyasal gücüne, savunma potansiyeline, öte yandan sosyalist

(8) Gerhard Wettig, «Die Sowjetunion und die Europa-Konferenz», Osteuropa 1973, sayı 6, Sf. 28.

toplumun halkları ile devletleri arasında marksizm-leninizm ve sosyalist enternasyonalizm ilkeleri temeline oturan bir bütünleşme ve dayanışmaya bağlıdır.

Sosyalist dış politikanın temel ilkesi olan proleter enternasyonalizmi, burjuva ideologlarının başlıca hedefidir. Belki de, sosyalist dış politikasının hiç bir yönü, proleter enternasyonalizmi kadar Batılı ideologların saldırılarını üzerine çekmemektedir. Proleter enternasyonalizmi, işçi sınıfı ile sosyalist ve işçi partilerinin ideoloji ve politikalarının ana öğelerinden biri olduğu için, Batılı ideologların bu saldırılarının nedeni kolaylıkla anlaşılmaktadır. Bu öğe, eski toplumun devrimci değişiminde başlıca rolü oynamaktadır. Sosyalist ülkeler halklarının, kapitalist dünyadaki emekçilere proleter dayanışma göstermeleri, sömürge boyunduruğundan kurtulmak için anti-emperyalist savaş veren halklara gösterilen kardeşçe yardım ve destek, emperyalist burjuvaziyi öfkeliendirmekte ve ürkütmektedir. Siyasal ve ekonomik bağımsızlığını pekiştirme savaşındaki genç devletlere yapılan yardım, emperyalist burjuvaziyi huzursuz kılmaktadır. Burjuva ideologları, proleter dayanışması ilkesini rayından saptırmak ve yanlış tanıtmak için ellerinden geleni yapmaktadır. Bu yüzden sürekli saldırıdadırlar.

Sosyalist ülkeler dayanışmasının ve sınıfsal dış politikanın, kapitalist dünyadaki toplumsal ve siyasal gelişimleri büyük ölçüde etkilediğini kimse yadsıyamaz. Bu, sosyalist yapı örneğinin sağladığı gücün devrimci rolünü yansıtır. Emperyalizmin ideologları, enternasyonalizme ve sosyalist iç ve dış politikanın diğer yönlerine saldırırken, bugün Batı ülkelerinde görülen kapsamlı sınıf çatışmasının ve sosyo-ekonomik, siyasal oluşumların arkasında hiç de nesnel olmayan nedenler aramaktadırlar. Oysa bu oluşumların nedeni, bu ülkelere dev-

rim «ihraç etmek» isteyen dış güçlerin çabaları değil, kapitalist toplumun kendi içindeki toplumsal ve ekonomik gelişimlerin düzeyi ve etkileridir. Bu, toplum içindeki çelişkilerin gitgide artarak su yüzüne çıkmasıdır. Kapitalizmin genel çıkmasının, çözümsüzlüğünün yayılmasıdır.

Sosyalist ülkelerde yeni bir yaşam tarzı kurmaktaki sürekli başarılar ile ekonomik ve siyasal durumdaki istikrara karşı, Batılı ülkelerde ekonomik ve toplumsal bunalımların gittikçe artması, «Atlantik dayanışması» politikasının başarısızlığı ve emperyalistler arası çatışmaların büyümesi, bir yanda kapitalist dünyanın bölündüğünü ve yıkılma yolunda olduğunu öte yanda ise sosyalist dünyanın son zafer noktasına güvenli adımlarla ilerlediğini göstermektedir.

Batılı propaganda, kardeş partiler ve ülkeler arasındaki ilişkilerin temeli olan sosyalist enternasyonalizmin, bu ülkelerin ulusal ve devlet bağımsızlığını yokettiğini ve bir tek ülkenin isteklerine hizmet etmek olduğunu tekrarlamaktan usanmamaktadır. Giderek, sözümona sosyalist enternasyonalizmin sonucu olduğunu ileri sürdükleri bir «sınırlı» bağımsızlık» terimi de uydurmuşlardır.

Sosyalist enternasyolizm düşmanlarının bu tür düzmece-leri üzerinde bir şey söylemek gerekir mi? Batılı devletlerin egemen çevreleri tarafından sosyalist enternasyonalizme yönltilen saldırılar, belirli bir dereceye kadar, burjuva ülkelerinin iç politikasını etkilemeyi hedef tutmaktadır.

Çağdaş kapitalist dünyanın iç ve dış politikaları, amaçları ve hedefleri birbirine çözülmeyecek oranda bağlanmıştır. Bu girift durumun sonucu olarak, dış politikadaki başarısızlıklar, o ülkelerin iç politikasını ve genel olarak emperyalist kamp içindeki gelişimleri dolaysız etkilemektedir.

★

Bugünkü uluslararası gelişimlerin karakteristik görünümü, kapitalist ülkelerde gitgide bozulan ve yozlaşan iç siyasal

durumla, emperyalistler arasında eski çatışmaların büyümesi ve yeni çatışmaların ortaya çıkmasıyla ve sınıfsal çatışmanın bugüne kadar görülmemiş kapsama ulaşmasıyla belirlenmektedir. Devrimci bunalım, kapitalizmin karşısına yeni ve ciddi toplumsal ayaklanmalar çıkarmıştır. Gerici emperyalist çevreler, bu koşullar altında bir kaçış yolu aramaktadırlar. Bunlar, dünyayı eski soğuk savaş günlerine geri döndürmek için ellerinden geleni seve seve yapmaya hazırdırlar. Silâhlanma yarışının sürdürülmesi, kapitalist dünyada bir tek ülkenin egemenliğinin sağlanması yolunda gösterilen çabalar ve arttırılan terör, bunu göstermektedir. Ne var ki, bu tutum, bir barış ve *détente* şamatası ardına gizlenmektedir. ABD Başkanı Gerald Ford, «Biz dünyanın polisi değiliz. Ancak, özgür dünyanın toplu güvenliğinin belkemiği olmaya devam edeceğiz» demiştir.

Sadece ABD tarafından üstlenilen bu «toplu güvenliğinin belkemiği» olmak iddiası, kapitalist ülkelerin çoğunda gitgide artan bir direnişle karşılaşan Amerikan diktasını sürdürme çabasından başka bir şey değildir. Çeşitli ülkelerin burjuvazileri arasındaki «sınıfsal dayanışma» çökmektedir. Bir zamanlar, sosyalist topluma karşı Batılı ülkelerin ortak mücadelesi kisvesi altında kurulan ekonomik ve askerî ittifaklar, ciddi bir bunalımın eşiğindedir. Çünkü, blok politikası yapısı gereği, halkların ulusal çıkarlarıyla, halkların toplumsal ve ekonomik gelişmeleriyle ters düşmektedir.

Açıkça görülüyor ki, Batı'daki bazı kişiler, tarihten alınacak dersi alamamışlardır ve uluslararası olaylarda emperyalizmin bölüntüsüz egemen olduğu, savaş sonrasının belirli bir döneminde Amerikan egemen çevrelerinin bütün kapitalist ülkelere kendi koşullarını kabul ettirdiği ve dünya egemenliğini ilân ettiği zamandan kalma kavramları sürdürerek yaşamak eğilimindedirler.

Bugün durum değişmiştir ve bambaşka bir sınıfsal ve siyasal güçler yabancılaşması ortaya çıkmıştır. Bu değişim, in-

san toplumunun nesnel gelişmeleri ile, yani dünya sosyalizminin gelişme düzeyi ve burjuvazinin bugüne kadarki en büyük devrimci bunalım patlaması ile uyuşmaktadır. Halklarla bütün dünya devletleri sistemi arasındaki iç ilişkileri belirleyen etmen, doğal olarak, emperyalist güçlerin sosyalist ülkelere karşı uluslararası işçi sınıfına ve ulusal kurtuluş hareketlerine karşı yürüttüğü savaştır. Ne var ki, tarihin ilerleyişi önceden belirlenmiştir.

Çeviren: Seçkin Cıltzoğlu
(International Affairs -1974/5)

marksizm ve ekoloji

Recherches Internationales
Dergisi

1

İnsanlarla çevreleri arasındaki karşılıklı etki sonucu ortaya çıkan sayısız sorun, aniden dev bir önem kazanmıştır. Radyo, basın yayım organları, siyasal söylemler ölçsüz bir yer ayırmaktadırlar bu soruna. Gökyüzünde aniden belirmiş olan ve kuyruğunun gezegeni yok etmesinden çekinilen bir göktaşı gibi insanlığın yaşayabilmesine karşı tehdit olarak bir «ekolojik bunalım» ortaya çıkmıştır.

Bu bunalım gerçekte nedir?

Dünya üzerinde hayat ortaya çıktığından bu yana, biosfer sürekli evrim durumundadır. Kendi öz dengesi ve jeolojik ve kozmik ortamıyla olan dengesi sürekli olarak «yıkılmakta» ve yeniden kurulmaktadır. İnsan, varolduğundan beri müdahalesiyle bu süreci hızlandırmaktadır. Bu hızlanma kesin bir yıkımla mı sonuçlanacaktır?

Bu muhtemel yıkılma için üç temel unsur öne çıkarılmaktadır: nüfus patlaması; doğal kaynakların tükenmesi (bugün enerji kaynakları vurgulanıyor); insanları zehirleyen hava kirlenmesi.

Buradan bazı olağanüstü ideolojik tomurcuklar belir-
mekte, bunlar sonsuz temaları yeniden ele almakta yada yeni temalar uydurmaktadırlar. Kurtuluş doğaya dönüş, hatta iç bireysel yetkinleşmeyle sağlanabilir; ekonomik büyüme durdurulmalıdır; toplumsal gelişme kısıtlanmalıdır; üstelik yazgısal bir çizgi içinde bütün rejimler birleşmekte, sosyalizm

de kapitalizmle aynı güçlükler içinde bulunmaktadır; en mutlu olanlar, gelişmemeleri koşuluyla az-gelişmiş ülkelerdir... vb.

Bu tür kampanyaların hedefleri açıktır. İlk amaç, emeğin ve doğanın sömürüldüğü gerçeğini gizleyerek ve kitleleri toplumsal sorunlardan ve siyasal mücadelelerden döndürerek ideolojik bir sis yaratmaktır. İkinci amaçları ise acele olarak yeni kârlar bulmaktır: insanlık bir tehdit altında olduğuna göre, yeni madde ve enerji kaynaklarını çalıştırmaları, daha önce kendi kirlettiklerini kendilerinin temizlemeleri için toplum sanayicilere yardım etmelidir. Dev sermayeler katılmıştır bu oyuna.

İnsan ve çevresi marksistler için son yıllarda ortaya çıkmış yeni bir sorun değildir.

İnsanlık tarihinin diyalektik ve materyalist açıklaması, bu kuramdan çıkan ve geçmişi açıklamakla yetinmeyip geleceğe de uzanan yasalar doğal çevreden bağımsız olarak kurulmamıştır. Dünyanın tamamen uzağında, tek yada kalabalık, tecrit edilmiş insanlar hiç bir zaman olmamıştır.

Böylelikle, insanlarla dünya arasında hareket içinde bir birlik doğmuş, gelişmiş ve hâlâ sürmektedir. Engels ve Marks, bütün çalışmalarında sürekli olarak, tanımlamak için olduğu kadar, açıklamak, sonuçlar çıkarmak ve marksizm diye adlandırdığımız bilime ulaşmak için çevreyi hesaba katmışlardır. Engels'in *Doğanın Diyalektiği*, kuşkusuz insanın doğayla olan ilişkilerinin en bilinen marksist açıklamasıdır.

Ama, marksist düşüncenin vazgeçilmez temeli olan emek, geniş ölçüde, insanı günlük yaşantısı içinde doğayla birleştiren global bağdır, düşünülmüş ve karmaşık hareketler bütünüdür.

İş, insanın yaşaması ve daha iyi yaşaması amacıyla doğanın değiştirilmesi eylemidir. Bir otomobil yapmak belli sayıda doğal kaynakları kullanmak demektir.

İş sırasında, hazırlanan, işlenen bu değişim içinde insan-

lar doğal unsurları alırlar, değişimin sonucunu belli bir süre kullanırlar ve kullandıktan sonra atarlar.

İnsanların çalışmak için örgütlenme biçimleri, bunun için aralarında kurdukları ilişkiler, insanla doğa arasında emek tarafından kurulan ilişki içinde ön planda gelen bir rol oynayacaktır.

1917'den bu yana var olan iki örgütlenme ve ilişki sisteminin bu konudaki farkları nelerdir?

Kapitalizmin nihai amacı sermayeyi oluşturmak için kâr sağlamaktır: İnsanların ihtiyaçlarını karşılamak için üretmez, kâr sağlamak için üretir. İhtiyaçların varlığı tarafından güvence altına alınan sermaye, kâra ayrılmaz bir biçimde bağlıdır.

Bu kârın, insan emeğinin sömürüsü içinde, emekçilerin elerinden alınan artık-değer tarafından yaratıldığı bilinmektedir. Görece büyüklüğünün, kapitalistin kullandığı sabit sermayeye oranla ifade edildiği bilinmektedir; sabit sermaye ne kadar azsa kâr oranı o kadar büyür, yani kapitalistin işleri iyi gider.

Ancak sabit sermaye, araçlar ve fabrikanın duvarlarından başka, tek başına artık-değeri oluşturacak olan canlı emek tarafından değiştirilecek madde ve malzemeleri de içerir.

O zaman, bu madde ve malzemelerle iki olgu ortaya çıkar:

1 — Kapitalist, bu maddî özü en düşük masrafla elde etmektedir. Olduğu gibi, yani sermaye biriktiren bir kapitalist olarak ihtiyacı olan doğal kaynakları derinlerde araştırmaz. Bu kaynakların üstünden ihtiyacı olanı alıp geri kalanını atmak ona daha ucuza malolur. Bedava olarak kabul ettiği hava ve su açısından tutumlu davranmaz.

Üretimin gerek duyduğu doğal unsurları bol miktarda ve eski düşük fiyatlarla kapısında bulamaz olunca da, «sanayi boğulmak isteniyor, hammadde kıtlığı var», diye öyle bir yaygara koparır ki herkes dünya başımıza yıkılıyor sanır.

Rezervleri yalnız kendi verimliliği açısından ölçerek ucuz kaynaklar araştırırken, istediği küçük bir yumuşak kemik için oca bölgeleri çiğneyecektir.

İşte bu ilk neden yüzünden kapitalizm doğayı yağma etmek zorundadır.

2 — Değişimin aşamalarında, yağmayla elde ettiğini ihtiyatla kullanabilir mi? Kesinlikle hayır. İhtiyatla demek, sanayi sürecinde ve artıkların atılması anında mümkün olduğu kadar az kayba uğramak demektir. Ama burada da kapitalizm çözümlenemeyeceği bir çelişkiyle karşı karşıyadır. İlk, ucuza hatta bedavaya elde ettiği şeylere karşı tutumlu olması için kendi açısından hiç bir neden yoktur. Ayrıca üretim süreçleri sırasında maddelerden tasarruf etmek için, bu süreçlerin niteliğini geliştirmek, bunun için de yatırım yapmak ve sabit sermayeyi arttırmak gerekir. İşte kapitalist ikinci kez mahkûm olmaktadır.

Üretim sürecinin sonunda üretim «artıkları» nı ele geçirebilir; ama yine burada da bir yatırım sorunuyla karşı karşıyadır, çünkü bu artıklar kendi kendilerine toplanmazlar. Kendi kârına ve sabit sermayeye bağlı olduğu için üçüncü kez de kaynakları israf etmeye mahkûmdur. Dolayısıyla de önemli miktarda «artığı» atacak; yağmasına, bir çöp tenekesi olarak gördüğü doğal çevrenin kirlenmesini de ekleyecektir.

Ama hammaddeler açısından tutumlu davranmak gördüğümüz gibi kapitalisti yalnızca sabit sermayesini şişirmeye değil, aynı zamanda da üretici olarak gördüğü emeğin payını azaltmaya götürmektedir, çünkü bu hammaddelerin tasarrufundan etkilenmiş bir el emeği ortaya çıkmaktadır.

Kendi bakış açısı içinde kapitalistin kâr oranını indirmesi olanaksızdır. Fabrikanın dört duvarı dışında var olanı, yani doğal çevreyi göz önüne alması olanaksızdır.

Bu durumun tek istisnası, hava, su yada toprak ve hammaddeler açısından bir eksiği olunca ortaya çıkar. Ancak o za-

man da takındığı tavır, doğal çevreyi göz önüne alma diye bir kaygıdan uzak olduğunu göstermektedir.

Kapitalist sistemde üretimin bugünkü koşulları, çalışma ve emekçilerin büyük kentli bütünlükler olarak toplanma koşulları, bu sorunlara yeni bir genişlik katmaktadır.

Kapitalizmin boyunduruğu altında, sınaî ve tarımsal üretimde geçerli olan genel koşullar israfa, şimdiye dek görülmemiş bir yaygınlık kazandırdı. Bazı bölgelere güçlü sanayi toplamlarının yerleştirilmesine yeni ürünlerin yapımı için teknik koşullar da eklenince, bunun kitle üzerindeki zararlı etkileri daha da büyümektedir. Böylece bazı yerlerde sanayi için su bulunamamakta, ırmaklar biyolojik olarak tehdit edilmekte yada bazen kurumakta, yolları üzerindeki topraklar bozulmakta, işletilmelerindeki düzensizlik yüzünden maden kaynakları israf olup gitmektedir.

Yumurtaları yemek için tavuğu boğazlayan kapitalistin önüne bu kez de, kendi verimliliğinin ekonomik koşulları içinde ihtiyacı olduğu kaynakların yenilenmesi sorunu çıkar.

Herkes tarafından açık olarak görülen ve aslında kendi yarattığı gerçek zararlara bakarak da insanların artık maden, taş, petrol ve kömür bulamayacaklarını söyler... Bu tamamen yanlıştır. Fiyatları yükseltebilmek ve kendi kârlılık koşullarını yaratabilmek için genel bir kıtlık ideolojisini geliştirmeye çabalamaktadır. Oysa söz konusu olan yalnızca, kendi ilkeleri çerçevesi içinde ve uygulamalarının bir sonucu olarak kendi yarattığı kıtlıktır.

Sosyalizm bugün bu sorunları nasıl çözümlüyor?

Kâr sosyalizmde toplumun amacı, üretimin hedefi değildir. Sosyalizmin amacı, insanın serpilip gelişebilmesi için maddî ve kültürel ihtiyaçlarının sürekli olarak gelişen bir biçimde karşılanmasıdır.

İnsanların buna katılması da, önceden görülmeyen bir demokrasinin başlamasıyla kökten değişir. İnsanların aralarının

da kurdukları yeni ilişkiler dolayısıyla emeğin sömürsünden kurtulan iş burada nesnel bir zorunluluk olarak görülmekte, hatta serpilip gelişmenin alanı ve dayanağı olmaktadır. İnsanla doğa arasında temel ilişki olarak görülüp incelenmekte ve dolayısıyla de insanla doğa arasındaki diyalektik birlik kurulabilmektedir.

Sosyalist ülkeler çevre sorunlarını birdenbire keşfetmediler. Sovyet iktidarı 1918'de ormanlar, 1919'da suların ve doğal rezervlerin korunması hakkında bir dizi kararname çıkardı. 1924'te doğanın korunması için pan-rus derneği kuruldu ve 1969'da SSCB'de doğanın korunması amacıyla kurulan derneklerin on beş milyondan çok üyesi vardı. Yıllar geçtikçe yasalar sanayinin gelişiminin önünde gitti ve bu alandaki araştırmalar önemli bir yaygınlık kazandı.

Diğer bir örnek olarak da 14 haziran 1970'te Demokratik Alman Cumhuriyeti Halk Meclisi'nde «doğal zenginliklerin sosyal planlı gelişmesi yasası»nın kabul edilmesini sayabiliriz.

Sonuç şu ki, hiç bir çevre sorunları bunalımı, doğal kaynakların tüketilmesi yada kirlenme sorunları hiç bir sosyalist ülkede ortaya çıkmamıştır. Karşılaşılan sorunlar ve güçlükler, yapılan tartışmalar hiç bir zaman bir «kitle eleştirisi» boyutuna ulaşmamıştır.

Bu alandaki araştırma, düşünce ve fikirler ne kötümserlik örneğidir, ne mantıksızlıklar içinde kaybolurlar ve ne de ekoloji adına insanın hayvana dönüştürülmesini önermeye kalkışır.

Toplumun temel yasası artık kâr yasası olmadığından, düşüncede olduğu gibi uygulamada da bütün sorunlara başka bir amaçla yaklaşılması olanağı vardır. İş, ekonomik alt-yapı ve ondan doğan kentleşme yepyeni ilişkiler içine girmektedirler. Sabit ve değişen sermaye olarak geleneksel yapısıyla yok olan sermaye, eskiden onu oluşturan unsurlar ve burada özel-

likle doğal kaynaklar, gerçek değerleriyle ele alınmakta ve şirket yada tekelin dar çerçevesi içinde kısa vadede kısıtlanmayan, ulusal düzeyde ve uzun vadeli bir bilanço içinde akılcı bir biçimde kullanılmaktadırlar.

Ayrıca sosyalist ülkelerdeki üretici güçlerin bugünkü gelişme durumlarını, araştırma ve tekniğin ulaştığı düzeyi ve onlardan kaynaklanan bakış açılarını, ortaya çıkan eğilimleri de göz önüne almak gerekir.

Sanayileri güçlüdür, teknikleri incelmektedir, bilimsel potansiyelleri kendini kanıtlamakta ve ürünlerini sermektedir. İşte bu yüzden de en iyi toplumsal gelişmeyi güvence altına almayı ve yarın insanla doğal çevreyi birleştiren büyük boyutlu sorunları çözümlenmeyi hedef alan uğraşlar sürdürülmektedir.

*Recherches Internationales
no: 77-78'den kısaltarak çeviren
Aziz Okay*

ekoloji sorunu

Gus Hall

2

SORUNUN KÖKLERİ

Çevre kirlenmesi üzerine sayısız kitap bugün piyasayı doldurmaktadır. Bunların çoğu etkileri anlatıyor, ama hepsi olmasa bile çoğu temel sorunla karşı karşıya gelmekten kaçınıyor ve meselenin özünü çarpıtıyorlar. Gerçek neden tanımlanamazsa temel bir çözüm de bulunamaz.

Birçoğu da suçlayan parmaklarıyla «yeni teknoloji» yi gösteriyorlar. Başımıza bu belâyı teknoloji sardı, bizi yine teknoloji kurtaracak, diye. Bu da bir çözüm değil tabii ki. Teknoloji insanalrın ondan yaptıkları şeydir. Bir araçtır. Ona egemen olunabilir, olumlu yada olumsuz sonuçlar almak için kullanılabilir. Denetlenebilir ve haklı toplumsal nedenler için kullanılabilir. Yada, yine denetlenerek, özel kârlar sağlamak için kullanılabilir. Teknoloji, soyut olarak çevre sorunlarının ne nedeni ne de çaresidir.

Çevre kirlenmesi sorunlarından söz eden Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri U Thant, kaynağı, «insan nüfusunun patlayan biçimde büyümesi, güçlü ve etkin bir teknolojinin çevresel sorunlarla kötü bütünleşmesi, tarım yapılan toprakların yıpranması, kent bölgelerinin plansız genişlemesi, özgür alanın azalması ve birçok hayvan ve bitki türlerinin gitgide büyüyen yokolma tehlikesinde» görüyordu (Birleşmiş Milletler belge E/4667, 1969).

Betimleyici olan bu sözler gerçeğin yalnızca bir bölümünü yansıtmakta. Gerçekten de «güçlü ve etkin teknolojinin çevresel sorunlarla bütünleşmesi» kötüdür. Ama gerçek sorun şudur: bu bütünleşme niçin böyledir? İnsanlığın ilerlemesinin ihtiyaçları için, etkin bir teknolojinin «iyi bütünleşmesi» için toplum, yapılarını nasıl yeniden eritmek zorundadır?

9 şubat 1971 tarihli sayısında *New York Times*, sorunun can alıcı noktasına istemeden biraz daha yaklaşmıştır: «Bir şirket müdürü bütün dikkatini hedef alınan kârlar ve üretim zamanları üzerine yoğunlaştırır. Kimileri görünmez, hesaplanamaz yada uzun vadeli olan çevresel maliyetleri hesaba katma olgusuna karşı *doğal bir direnci* vardır.

«Ortada olan bir değerler çatışmasıdır. Nikson çevre sorunlarına ilişkin olarak çok iyi tedbirler önermektedir, ama çoğu kez kullandığı dil, kârı her şeyden önemli gören iş adamının eskimiş dilidir.»

Burada önemli olan, bu *direncin* kapitalizmin ayrılmaz bir parçası olduğudur. U Thant ve *New York Times*'in kendilerine özgü nedenlerle söylemedikleri şey, «kâr hedefleriyle bu iş adamının» kapitalizmin belirleyici unsuru olduğudur. Kapitalizm yaşadıkça, çevresel tehlikelerin hesaba katılmasına karşı koyacak «şirket müdürleri» de var olacaktır. Kapitalizmde «şirket müdürleri», «kârı her şeyden önemli gören iş adamlarından» ayrı tutulamazlar. Bu müdürler, insanlar için tehlikelerin «görünmez ve hesaplanamaz» oldukları yerde özellikle böyle davranmaya devam edeceklerdir. İşte alternatif olan budur.

Buradaki, evet bir değerler çatışmasıdır; ama hangisidir önemli olan? Zaten zengin olan birkaç kişinin kârları mı yoksa bu gezegen üzerinde hayatın sürmesini sağlayan doğal çevre mi? Büyük şirketlerin tepkilerinin temelinde yatan bir tavır, bir temel düşünce vardır. Her türlü toplumsal sorumlu-

luktan arınmış bir değerler merdivenidir bu tepki. Kârın yasalardan uzaklaşmayı düşleyen bir sanayici bunun intihara giden yol olduğunu bilir. Yaşayabilmek için düzen tarafından koyulmuş kurallara göre oynamak zorundadır. Sorunun kökünü bireylerin kötülüğünde bulmaya olanak yoktur.

Bir kentte sanayi tarafından çevrenin kirletilmesine karşı halkın baskısı önünde büyük şirketlerin tepkisi, gerçek renklerini ortaya çıkarmaktadır. Hep şöyle derler: «Kirlenmeyi önlemek için bizi para harcamaya zorluyorsunuz, o zaman biz sanayimizi kentten çekeriz.» Bunun anlamı çok açık: «Ya o ya o, seçmesi sizden! Ya temiz hava, temiz su ve işsizlik, ya da kirli hava, kirli su, daha kısa hayat ve iş olanakları.»

New York eyaletindeki Buffalo bölgesinin başlıca kirleticisi Bethlehem Steel'dir. Buffalo ve çevresinin sakinleri kenti çevreleyen hava, ırmaklar ve göllerin temizlenmesi için bir hareket başlattılar. Bethlehem Steel'in büyük yöneticileri de bir basın toplantısı yaptılar. Bu basın toplantısında istedikleri şunlardı: Bethlehem Steel'in vergisinin indirilmesi; fabrikalarında çalışan işçilerin üretkenliğinin artırılması; Bethlehem Steel'in havayı temizlemesi için başlatılan «kışkırtma» kampanyasının durdurulması. Toplumun bu temel direklerinin böylesine soğukkanlı olarak söyledikleri şeydu aslında: «Ya siz Buffalo sakinleri koşullarımızı kabul edersiniz ya da biz Buffalo'daki çelik tesislerimizi kesin olarak kapatırız.»

General Motors, Ford ve Chrysler yıllar boyunca smog'un kaynaklandığı çevre kirlenmesinin Los Angeles'e özgü bir olay olduğunu söylediler halka. Bu sahtekârlığı artık savunmaları olanaksız olunca da, yaptıkları motorlardan gelen çevre kirlenmesini yok etmenin yada azaltmanın «teknik açıdan olanaksız» olduğunu söylediler. Şimdi bu onaylamanın da, karşılıklı suç ortaklıkları tarafından desteklenen bir sahtekârlık olduğu ortaya çıkmıştır. Adalet Bakanlığı istemeye istemeye onları şikâyet etmek zorunda kaldı. Hükümet bu şikâyetin-

de, bu dev şirketleri 1953 yılına kadar uzanan hilekârlık ve suç ortaklığıyla suçlamaktadır.

Bu şirketler, çevre kirlenmesine karşı ürünlerin araştırılması, geliştirilmesi ve yapımına ilişkin olarak aralarındaki rekabeti kaldırmak için anlaşmışlardır.

Çevreyi yıllarca zehirlemeye devam etmek için, çevre kirlenmesine karşı yapılan teknik buluşların uygulamasını şirketlerin reddetmesi için, hastalık ve ölüm üzerinde iş yaparak, bu tür gereçlerin uzun yıllardan önce yerleştirilmesinin «teknik açıdan» olanaksız olduğunu söylemek için, anlaşma yapmak da dahildi bu şirketlerin suç ortaklığı içine.

Bugün hizmete sokulan gereçler yeni değildir. 1964 yılında da bir hava kirlenmesi denetim uzmanı şöyle diyordu:

«Ben buna büyük bir erteleme eylemi diyorum, çünkü benim kanımca otomobil sanayii on yıl kadar önceden bu yola girmiştir. Bugün bütün sanayi tarafından, arabaların saldıkları gazları denetim altına alabileceği kabul edilen her şey on yıl önce de teknik açıdan mümkündür. Hiç bir yeni ilke geliştirilmedi, hiç bir teknik ilerleme olmadı, hiç bir bilimsel buluş kazanılmadı. Yayılan kirli gazlar yarım yüzyıldan beri kullanılan bir yöntemle denetlenmektedir. Hidrokarbürler ve karbon monoksit, motorun en temel bileşimlerinin görece basit uyarlamaları tarafından denetlenmekte: karbüratör ve yanma sistemi» (*Washington Post*, 26 Haziran 1964).

1969'da sendika delegesi olan Milton Barlow, hava ve su kirlenmesi hakkında Senato alt komisyonu karşısında tanıklık etti. St Joseph Lead Company'nin tutumu konusunda şöyle dedi:

«Benim çalıştığım şirket yalnızca zorunlu değişiklikler yapıyor. Sağlık, toplu sağlık, üretimin ve kârların büyümesinin ardında ikinci planda kalıyor. Örneğin, bir eyalet müfettişi teftiş gezisinin tarihini şirkete bildiriyor ve o gün yüksek fırınların kapasitesini düşürerek üretimi azaltmak çok kolay

oluyor; havayı kirletecek bir körük takımı tehlikesi kalmıyor. Sonra müfettiş iyi bir rapor yazıyor ve iş her zamanki gibi devam ediyor» («Hearing before Subcommittee on Air and Water Pollution, US Senate», *Air Pollution*, oct. 69, p. 69).

Bu, tek bir büyük şirketin tutumu değildir. Bu, kapitalizmin, bütün büyük şirketlerin, kârların gerçekleşmesine engel olan her şeye karşı uyguladığı temel taktiktir.

Raynolds Metals'in büyük bir yöneticisinin şu uyarısı da belirtilmiştir: «Flüorürleri denetlemek yerine ceza ödemek çok daha ucuza geliyor» (*Reynolds Metals*, V. Lanpert, 9th Circuit, 1963). İşte her Amerikalının hayatının üzerine bir fiyat etiketi iliştiren bir söz. Büyük şirketler için, kendilerinin yarattığı çevre kirlenmesi yüzünden insanların ölüp ölmediklerini bilmek söz konusu değildir; onların ilgilendiği, tam tersine, çevreyi tahribe devam edebilmek için en iyi pazarları, olanakları bulmaktır. Çevre kirlenmesinin sorumlusu olan şirketler hükümet yetkilileri tarafından gülünç cezalara çarptırılmışlardır. Elinden milyarlarca dolar geçen bir şirket için 50 yada 100 dolarlık bir cezanın anlamı ne olabilir ki? Gerçekten de bu cezalar çevreyi kirltmeye devam etmeleri için bir tür lisans olmaktadır.

1970 yılında, aralarında Dupont ve Iexaco gibi devlerin de bulunduğu on üç büyük şirket New York limanını kirlettikleri için mahkûm oldular. Ödedikleri ceza ise 750'şer dolar.

Eğer en büyük beş yüz şirket incelenirse, aralarından yalnızca kırk dördünün, miktarı ne olursa olsun, çevre kirlenmesine karşı bir bütçe ayırdıkları görülür. Bu bütçelerin çoğu da gülünçtür.

Sanayi sürecinin her yıl saldırdığı kirli hava, yaşayan Amerikalı başına 150 kilodur. Halkın büyüyen tepkisi yüzünden şimdi büyük şirketler sabit harcamalarının % 1,65'ini çevre kirlenmesinin denetimine harcamaktadırlar, bu yüzdenin bir

bölümü de araştırmaya gitmektedir. Bu miktarın birkaç kez fazlasını ise, çıkabilecek meselelerden kaçınmak ve bu konuda halkı kandırmak için harcamaktadırlar.

Büyük şirketlerin insanlık dışı değer yargılarını yansıtan başka sorunlar da vardır. Tekelci şirketler, bütün hükümet organlarına kesin olarak egemen durumdadır. Bu egemenlik, şimdi çevre kirlenmesinin denetimi sorunlarına da uzanmaktadır. Colorado'da bir ırmağın kirlenmesi hakkında soruşturma, bu ırmağı kirleten bira fabrikasının çevre kirlenmesini denetleme müdürü tarafından yönetilmiştir.

Los Angeles limanının kirlenmesine karşı kurulan heyetin en etkili üyesi liman bölgesini en çok kirleten petrol şirketinin bir yöneticisidir.

Bu kişilerin bu komisyonlarda bulunması bir rastlantı değildir. Gelişlerinin resmî nedeni, «uzman bilgilere sahip olmaları, çevre kirlenmesi sorunlarıyla ilgili» olmalarıdır. Bu komisyonlara katılmalarını gerektiren diğer neden ise «toplumsal açıdan önemli kişiler» olmalarıdır. Bunların, doğal çevreyi kirletenler olarak «uzmanlıkları»nın, temsil ettikleri şirketlerin bıraktığı izleri temizlemek olduğunu herkes anlayabilir. Bunların uzmanlığı, ağıla dalmış kurdun «uzmanlığıdır». Bu durum, bu komisyonların yapmaları gereken şey ile aralarında çevreyi kirletenlerin temsilcilerinin bulunması dolayısıyla fiilen yaptıkları arasındaki çıkar çatışmasının açık bir örneğidir. Çevre kirlenmesi karşısındaki endişeyi çıkmaz yollara, bitmez tükenmez «inceleme» ve «tartışmalara» götürmektedirler.

«Toplumsal sorumluluk» larını ciddiye alanların başına neler geldiği konusunda da örnekler var elimizde. New York'ta, M. John Burns savcı yardımcısıydı. 1970 yılında Hudson'un kirlenmesi yüzünden General Motors'a saldırdı. Çok iyi bir iş yapıyordu. İyi bir iş yaptığı için de Amerika Birleşik Devletleri Genel Savcısı tarafından keyfi bir biçimde görevinden

alındı. Halkın baskısıyla, Atom Enerjisi Komisyonu, önde gelen bir grup atom bilginin, nükleer enerjinin askerî olmayan amaçlarla kullanılmasından doğan radyasyonların etkilerini araştırmalarını sağladı. Ciddî bir araştırma sonucunda, radyasyonların tehlikelerinin hükümet ve bizzat Atom Enerjisi Komisyonunun tahmin ettikleri düzeyin yirmi kez üstünde olduğunu bildirdiler. Bu rapor hemen yok edildi, çalışma grubu dağıtıldı, on iki bilginin on bir tanesine işten el çektirildi ve çalışma durduruldu.

Çevre kirlenmesinin kolları her yere uzanmaktadır. Yeni Meksika Üniversitesi Başkanı olan Gerald Thomas bir süre önce bu eyaletin çevre sorunları hakkındaki yasaların genel çizgilerini ve ayrıcalıkları hazırladı. Çevre sorunları hakkındaki yasaların «kâr güdüsünü ve eyaletteki serbest teşebbüs düzeni» ni destekleyecek ve güvence altına alacak biçimde açıkça özgülleştirilmeleri gerektiğini özellikle belirtiyordu.

Kalifornia eyaleti genel savcısı Edmund O'Brien Jr. bütün üniversitelerde, petrolün çevreyi kirlenmesi konusunda uzman kişiler bulmaya çalıştı. Sürekli başarısızlıkların ardından şöyle dedi: «Galiba bütün üniversitedeki uzmanlar petrol sanayiinin burslarıyla çalışıyorlar.» Bunun üzerine petrol konusunda çalışan bir öğretim görevlisi tanıklık edemeyeceğini halkın önünde açıkladı: «... çünkü benim işim petrol sanayiyle iyi ilişkiler kurmama bağlıdır. Çıkarım petrol sanayiine hizmet etmeme bağlıdır.» Büyük petrol şirketlerinin ayrıcalıkları aynı zamanda bu profesörün ayrıcalıklarıdır. Petrol sanayiinin gerçeğe, halkın iyiliği ve çevrenin temizliğiyle ilgilenmediğini bildiğini söyleyemeye bile gerek yok.

HÜKÜMETİN SORUMSUZLUĞU

Bu cinayet ortaklığı ve doğal çevrenin tahribi büyük şirketlerle kısıtlanmıyor tabii ki. En yüksek hükümet organlarına kadar uzanıyor. Cinayetler, hükümet düzeyinde ekoloji

hakkındaki demagojik söylevlerin ardına gizleniyor. Ekoloji demagojisini ilkin büyük ölçüde kullanılan Nikson-Agnew kliğidir. Havanın ve suyun temizliği hakkında anlamsız söylevler çekip, gençliği anlamsız bir harekete sürüklemeyi düşünüyordular. Ama bu strateji kendi aleyhlerine döndü. Gençlik de, kentte boş kutuları ve eski şişeleri toplamanın değerli bir şey olduğunu ama bunun, sorunu kökünden ele almak olmadığını anladı. Buradan çıkarılacak önemli bir ders var: kitleler, etkiler karşısındaki tepkiden çok çabuk biçimde davaların mahkûm edilmesine geçebilirler. Barış hareketinde de gözlenmiş olana benzeyen eğitici bir sürece tanık oluyoruz.

Başkanının demagojisi de ustaca değil. 1971 yılında Nikson çevre kirlenmesinden sorumlu belli başlı sanayicilerden oluşan bir topluluk önünde konuştu. Ekoloji hareketinin «günah tekeleri» olmayacaklarına dair güvence verdi onlara. Temel tutumunu bir daha tekrarladı: üretime ve satışa başlamadan önce ürünlerinin tehlikeli olup olmadığını sanayi kanıtlamazdı. Bu siyasetin anlamı şu: haydi, üretin ve ürünlerinizi pazara sürün. Eğer içlerinden biri doğrudan doğruya yeteri kadar insan öldürürse onu piyasadan çekeriz. Yani halk ko-bay durumunda.

Önceden Nikson ülkenin durumu hakkında yaptığı bir konuşmada ekolojiye önemli bir yer ayırmıştı. Ama her zaman ki gibi Nikson hükümeti yasa tasarılarını sunduğu zaman, çevre sorunlarına değinen her maddenin başına yedi anahtar sözcük yerleştirilmişti. Bu yedi sözcük şunlar: «*taking into account the practicability of compliance*» (uygulama olanağını hesaba katarak). Bu sözcükler de çevre kirlenmesine karşı bütün hükümet organlarını silâhsız bırakıyor, yargıçların çevre kirlenmesi sorunlarına değinme olanağını ellerinden alıyordu. Bu kayıt Nikson'un çevre kirlenmesine karşı çıkardığı yasaları gülünç kılıyor, en önemli kirleticilerin ağdan kaçmalarına olanak sağlayan ilmi bu oluyordu. Yani 10 şubat 1971'de kirlenmeye karşı mücadele eden komisyonların hava ve su

için, «halen kullanılan teknolojiyle ve hoşgörülebilir ekonomik maliyetlerle uygulanması olanaksız» kriterler koymasından yakınan büyük patronlara karşı Nikson'un iyiliği (*New York Times*, 11 şubat 1971). Daha açık konuşalım, büyük şirketler, eğer maksimum kâra doğru koşuları bundan etkilenecekse, çevreyi korumak için hiç bir şey yapmayacaklarını söylüyorlar.

Hükümetin, her şeyden önce gelen kâr anlayışı her fırsatta ortaya çıkıyor. Bir süre önce tarım departmanı sorumlularını, kuş ve kümes hayvanlarına verilen ve muhtemelen kanserle bir ilişkisi bulunduğu sanılan iki ilâcın kalıntılarını departmanlarının incelememiş olduğunu kabul ettiler. *Food and Drugs Administration* yetkilileri, bu kurumun et ve balıkta tehlikeli durumdan söz edilmesi için milyonda 260 nitrata kadar izin verdiklerini, oysa bu maddeler için tehlike sınırının milyonda 200 olduğunu onayladılar. Bir kanser uzmanı da aynı alt-komisyonunda, nitrat oranının milyonda yirmiyi geçmemesi gerektiğini, çünkü bu tuzun midede amino-asitlerle karışıp kansere yol açabileceğini bildirdi. *Food and Drugs Administration* da bu tanıklığın kabul edilemeyeceğini söyledi.

Başka bakanlıklar da Nikson'un çizgisini izliyorlar. Federal hükümet, elektrikli otomobillerin yapımına karşı mümkün olabilecek her türlü engeli çıkardı. Söylenen neden de, halen kullanılan bataryaların çok sık doldurulması gerektiği. Buna karşılık, bataryalarının yolun sonunda yeniden doldurulabileceği elektrikli otobüsler belediye hizmetlerinde kullanmaya bir engel yok. Ama bu diğer arabalar için söz konusu olamaz, çünkü otomobil yapımcıları ve petrol üreticileri karşı çıkıyorlar. Engel her zaman olduğu gibi yine özel kârlar.

Mary P. Nichols *The Village Voice*'da şöyle yazıyor:

«Tarihte komplo teorisine inananlar için: Detroit, elektrikli arabaların gelişimini yavaşlatmak için federal hükümet katında müdahalede bulundu. Senato'nun geçen yıl yaptığı

toplantılarda yeni nakliyat departmanı, sağlık, eğitim ve sosyal yardım departmanı ve ticaret departmanı temsilcileri, Edmund Muskie ve Warren Magnuson adlı senatörlerin, elektrikli arabanın geliştirilmesi için federal paradan 3,6 ve 5 milyon dolar harcanması hakkında sundukları tasarıya karşı çıktılar.

«Ticaret departmanındaki geçici sekreter yardımcısı olan J. Herbert Holloman'ın şu sözleri havayı veriyor: «Otomobil doğrudan doğruya yada dolaylı olarak gayri safi millî hasılamıza önemli bir katkıda bulunmaktadır. Özgür dünyanın geri kalan kesimiyle kurduğumuz ticarî ilişkilerde ağırlık taşıyan bir kalemdir. Ülkedeki iş gücünün önemli bir kesimini ilgilendirmekte ve bazı büyük sanayi kesimlerindeki üretimde temel unsuru temsil etmektedir...» Holloman her türlü eylemin belirlenmesi için şu uyarıyı yapıyor: «... bu ilişkilerin ve önerilen çözümlerin toplumsal ve ekonomik çatışmasının tamamen bilincinde olmalıyız.»

Hükümet ve tekeli şirketler, kapitalizmin bu planlarını uygulayarak birbirlerine gitgide daha fazla bağlanmışlardır. Sömürü, ırkçılık, yüksek vergi, fiyat ve kira siyasetinde birbirlerinden ayrı tutulamazlar. Temel sınıf çıkarları aynıdır. Mücadele hükümeti uzlaşmalar yapmaya zorlayabilir. Ücretler yada ırkçılığa karşı kazanılan zaferde söz konusu olan, çevre temizlenmesi için de söz konusu olabilir.

Çevre kirlenmesine karşı saldırı henüz başlamadı. Kongre de kirlenmeyi araştırmak için değil, yalnızca bu fikir büyük iş adamlarına zararlı mı değil mi onu öğrenmek için altı milyon dolar ayıran bir yasayı kabul etti.

Emekçileri kendi yollarına çekmek için gösterdikleri çabada işverenler, emekçilerin işlerini kaybetme korkusunu kullanırlar. Eğer baskılar sürerse fabrikalarını kapatmak zorunda kalacaklarını söylüyorlar. Sendikalara ve yerel vergilerin ödenmesine karşı da aynı propagandayı yapmışlardı.

Çevre korunması ve temizlenmesi yeni iş alanları yaratacaktır. Yeni malzemeleri yapmak için, bu malzemeleri kullanmak için emekçiler gerekecektir. Araştırmacılar ve uzmanlar bu yeni alanda iş olanakları bulacaklardır.

Yeni teknolojinin getirdiği sorunların çözümü, «eski iyi zamanlar» a dönüş değildir. Efsaneden başka bir şey olmayan bu tür fikirler yalnızca boş düşler yaratır.

Yapılması gereken, yeni teknolojinin boyutuna uyabilmesi için insan toplumuna yeniden ışık vermektir. «Eski iyi zamanlar» a dönüş ise «teslim olma» nın bir biçimidir.

*Türkçesi: Aziz Okay
(Recherches Internationales, sayı: 77-78)*

portekizde neler oluyor

Portekiz'de neler oluyor? Bu sorunun cevabını verebilmek için, çok değil, darbeden bir yıl kadar geriye gitmek gerekir. Portekiz'i 25 Nisan 1974 darbesinin eşiğinde olayları kabata hatlarıyla şöyle bir gözden geçirelim:

1 Nisan 1973 günü, YURTSEVER MİLLÎ KURTULUŞ CCEPHESİ ve DEVRİMCİ BİRLİKLER adlı gizli örgütün lideri olan Chico Manvel (eylemde kullandığı takma isim), bir takım tedbirler aldıktan sonra, bazı gazetecilere demeç vermeyi kabul etti. Portekiz devrimci hareketinin güçlü olduğunu, sağlam bir örgütlenmeye dayandığını ve amaçlarının işçi kitlelerini bilinçlendirerek örgütlü mücadeleye katmak olduğunu açıkladı.

10 Nisan 1973 günü Aveno kentinde polisle hükümet aleyhtarları arasındaki kanlı çatışmalardan sonra muhalefete bazı liberal burjuva çevrelerin de katıldıkları görülüyor. «Liberaler Toplantısı» diye adlandırılan aleni-gizli toplantılarda boy gösteren zevat: bazı banka müdürleri, profesörler, avukatlar, milletvekilleri ve Portekiz'in tanınmış ailelerinden bazı iş adamları... İstekleri: Cumhurbaşkanı doğrudan doğruya halk tarafından seçilmeli, meclis hükümet üzerinde daha etkin denetleme haklarına sahip olmalı, altı aylık gözaltı süresi yetmiş iki saate indirilmeli, doğrudan sömürge savaşlarıyla ilgili haberler hariç tutulmak kaydı ile basından sansür kaldırıl-

Ülkede bu genel kargaşalık havası hüküm sürerken bir yandan da seçim hazırlıkları sürüyordu. Ne var ki, 3 Kasım mali.

1973 günü sandık başına giden Portekizliler tek bir liste üzerinden aday seçebiliyorlar ve sadece iktidar partisinin seçim mizansenleri için figüranlık yapıyorlardı. Liberallerin istifa etmeleri ve yeniden aday olmamaları, parlamentodaki dengeyi sağcı-faşist akımın lehine değiştirmişti. Bu en çok «Portekiz liberalleştirilmek için henüz olgunlaşmamıştır» diyen Caetano'nun işine yarıyordu. Muhalefeti oluşturan CDE (Sosyalistler ve sol katolikler) de adaylarını önceden çekmiş ve halkı seçimleri boykot etmeye çağırmişti. Böylece seçim furyası kapandı. Hayır aslında kapanmadı. Sadece seçim kütükleri ve tutanakları mühürlendi ama tarihsel ilerleyiş, özgürlük aşkı asla mühürlenemedi. Ama yine de bir iktidar çıktı ortaya. Tarihin en uzun ömürlü faşist devletine lâyık bir iktidar. Caetano hükümeti kurdu. Seçimlerden üç hafta sonra ABD-Portekiz ilişkileri daha sıcak (!) ve yakın (!) bir düzeyde yeniden canlandırıldı. Zaten bir kesinti olmamıştı bu «dostane» ilişkilerde. Küçük bir tereddüt vardı, işte o da ortadan kaldırılmıştı. Hayır! Demek o da kaldırılamamıştı. Demek Portekiz'de hiç bir şey bitmemişti. Daha yeni başlıyordu. 25 Nisan 1974 hareketi de bunun böyle olduğunu kanıtlamıyor mu? Ancak, 25 Nisan politik devrimini hazırlayan şartlar sadece Portekiz'in iç şartları mı bakalım? Her dinamik süreçte olduğu gibi Portekiz deneyinde de dışsal etmenlerin rolü elbette vardı. Ama, Portekiz gibi yüzyılların kolonyalist ülkesinde sözü geçen dışsal etmenler biraz daha yüklü idi ve o oranda da etkili idi.

Ortaçağ Portekiz sömürgeciliğine karşı 13 yıldır yılmaz bir savaş yürüten Afrika ülkelerinin durumu, önemli ölçüde hızlandırmıştır süreci. Amerikan militarizmine Avrupa'nın giriş kapısında «Well come» diyen Portekiz sömürgecileri, ABD emperyalizminden ve anti-gerilla uzmanlarından aldıkları destekle Afrika'da köle-kapitalizmini şiddetle uyguluyordu. Hem öyle şiddetle ki, kahve ve şeker plantasyonlarına, pamuk tarlalarına, elmas madenlerine en ufak bir zarar gelmemesi için,

1-2 yaşında çocuklar dahil yüzlerce kişiyi gözünü kırpmadan katledebilecek, köyleri insanlarıyla birlikte ateşe verebilecek kadar vahşi bir şiddetle... Sömürgeci (haksız) şiddet, karşısında özgürlükçü (haklı) şiddeti bulunca yıkıldı. Portekiz faşizmi asıl Afrika'da toprağa gömüldü. Bu büyük bir derstir. Sömürgeci ahtapotun sömürge ülkedeki kolu kesilince, çırpman bedene darbeyi indirmek daha da kolaylaşır. Öyle de oldu. Portekiz faşizmi yıkıldı. Şimdi kökünün kazanması sürecidir. ABD emperyalizminin faşizmi yeniden diriltme çabalarının hüsrana uğratılması sürecidir. Kısaca tarihin kesintisiz gelişme sürecidir. Bağımsızlık, demokrasi, sosyalizm mücadelesi veren tüm dünya halkları bu süreci ilgi ve umutla izlemektedir. Bu gözle bakılmaktadır Portekiz'e...

cumhurbaşkanı gomez ile konuşma

1

«Nouvelle revue internationale» dergisinden bir delegasyon bir inceleme gezisi yapmak üzere Portekiz'e gitti. Cumhurbaşkanı ve Silâhlı Kuvvetler Hareketi Koordinasyon Komisyonu'ndan, yazı kurulunun sorularını cevaplandırmalarını istedi. Aşağıda bu cevapları sunuyoruz.

Sayın Başkan, Portekiz ekonomisinin içersinde bulunduğu durum hakkında ne düşünüyorsunuz?

Portekiz ekonomisinin çok güç bir durumda olduğu kanısındayım, ancak, potansiyel olarak, gelecek için umutlarımız var. Nitekim, şimdiki vaziyette:

Devrimimiz, ekonomik bunalımın Avrupa'da ve yeryüzünde ağırlaştığı bir sırada yapılmıştır.

Özgürlüklerini elde eden çalışan sınıfların mücadelesi güçlenerek kapitalist girişimciler arasında korku ve şaşkınlık yaratmıştır.

Hammadde sağlayıcısı ve mamül ürün tüketicisi geleneksel sömürge pazarlarıyla, az gelişmiş bulunan sanayi dallarımız arasındaki ilişkiler ciddi bir şekilde bozulmuştur.

Savunmasız emekçileri, onlara pek az ücret vererek sömüren bazı yabancı işletmeler, Portekiz'deki faaliyetlerini durdurmuşlardır.

Nihayet, malî alanda, turizmin bütün dünyada düşüşe uğraması, yurtdışındakilerin yolladığı dövizlerde azalma olması, küçük tasarruf sahiplerinin anlaşılır bir kararsızlık göstermeleri, aynı kararsızlığın ulusal ve yabancı sermaye yatırımcılarında da görülmesi, sermayenin birikiminde bir bunalım yaratmıştır.

Görüldüğü gibi, gerçekten yeterince güç bir durumda bulunmaktayız, bununla birlikte, bir dereceye kadar yakın bir gelecek göz önüne alınır, şunları da hesaba katmak gerekir:

Elimizde, içinde bulunduğumuz güç koşullarda aşağı yukarı üç yıl dayanmaya yetecek kadar altın ve döviz rezervi bulunmaktadır.

Siyasal olaylardaki gelişmeler, bize dünyanın bütün ülkeleriyle olumlu bir diyalog sürdürme olanağını sağladı ve ekonomik alanda bütün halklarla işbirliği yapmamıza elverişli bir durum yarattı.

Portekiz'in diplomatik ilişkiler kurduğu ülkeler ticarî mübadelelerini geliştirmeye kesin bir şekilde kararlı olduklarından, sosyalist devletlerin pazarlarının bizim ürünlerimize iyice açılacağını umud ediyoruz.

Yabancı kredi ve yatırımlar, eğer emekçilerimizi sömürmek amacını gütmelerse, gelecekteki kalıcı hükümete olan güvenin güçlenmesiyle ülkemizde çok olumlu siyasal koşullar bulacaklardır.

Gelecekteki üç yıl içersinde, askerî bütçede 800 milyon ile 1 milyar dolar arasında bir kısıntı yapmayı umuyoruz, bu da çok büyük yatırımlarda bulunmamızı ve çalışan kitlelerin yaşam düzeyini yükseltmemizi mümkün kılacaktır.

Proletaryanın satın alma gücünün yükselmesi iç pazarın genişlemesine yol açacak ve sermayenin dolaşımını arttıracaktır.

Bu koşullarda, gelecekte korkmamız için hiç bir sebep olmadığı kanısındayız. Halen ekonomik bir bunalım geçirmek-

teyiz, ancak, üç yıla kadar bu bunalım yerini bütün Portekiz halkı için yeni bir hayata bırakabilir.

Ülkenin karşı karşıya bulunduğu diğer önemli sorunlar nelerdir?

Belirttiğim ekonomik sorunların yanısıra, bir de sömürgelelerden arınma sorunu vardır. Bu sorunun çözümlenmesi için pek çok güçlüğün üstesinden gelinmesi gerekecektir. Ayrıca, ülkemizde zihinlerde yapılacak bir devrimi geliştirmek ve hızlandırmak şarttır. Halkın özgür durumda bulunduğu yeni hayatı kurallara bağlayacak yasalara ülkenin bir an önce sahip olması lâzımdır. Eğitim sisteminin, hayatla bağlarını yeniden kurarak, demokratlaştırılması şarttır. Partilerin ve çalışan sınıfların verdiği mücadelenin, sağcı gericiler, sahte devrimci gruplar ve diğer halk düşmanları için elverişsiz bir sosyal disiplin çerçevesi içerisinde geliştirilmesi gerekmektedir.

Sayın Başkan, demokratlaşma süreci ve faşizmin kalıntılarının ortadan kaldırılması konusunda ne söyleyebilirsiniz?

Demokratlaşma süreci özellikle iki alanda çaba gösterilmesini gerektirmektedir. Bu alanlardan birincisi yasalardır; demokratik özgürlükleri kısıtlayan yasaları en kısa sürede değiştirmek ve gerçek bir kişisel ve sosyal özgürlüğü garanti altına alan normları yaratmak gerekmektedir. İkinci olarak, manevi alanda, zihinler üzerinde çaba göstermek lâzımdır; bu konuda, gerekli bütün araçlardan, öncelikle de büyük çaplı haberleşme araçlarından yararlanarak gerçek bir devrimi sürdürüyoruz.

Gerçekleştirilen çalışma, niteliği ve yoğunluğu bakımından sadece olumlu eleştiriler almamaktadır. Bununla birlikte, ülkeyi bugün yönetenlerin çalışma yetenekleri ve niyetleri konusunda kimse kuşku beslememektedir.

Diktatoryanın kalıntılarının ortadan kaldırılması bir ek görevdir. Bu işin daha hızlı bir şekilde gerçekleştirilmemesinin sebebi ihtiyat ve dikkat gerektirmesidir. Bu iş daha yoğun bir şekilde yürütülseydi kararları veren yüksek makamların pek fazla vaktini alırdı.

Kalıntıların ortadan kaldırılması işi, var olan sınırlamaların çerçevesi içerisinde mümkün olan hızla ve demokratik bir Portekiz'i eski rejimin yönetici ve kurumlarıyla kurmanın imkânsızlığı görüşünden kalkınarak sürdürülmektedir.

Bize, ülkenin içerisinde bulunduğu siyasal durumdan ve yakındaki seçimlerin hazırlanmasına katılan partilerden bahsedebilir misiniz?

Ülkede siyasal bilincin yükselmesi, son zamanlarda, siyasal durumun gelişmesinde en çok dikkati çeken olay haline gelmiştir. İnsanlar uyanmakta, çalışmakta, karınlarını doyurmakta, dinlenmekte, sohbet etmekte, okumakta ve aynı zamanda ülkenin siyasal durumu konusunda özgürce düşünmekte ve tartışmaktadırlar. Hepsi de seçimlere daha yüksek bir bilinç düzeyinde ve daha aydınlık fikirlerle ulaşmanın zorunluluğunu farketmektedirler.

Hükümet koalisyonuna katılmayanları da dahil olmak üzere, gerçekten demokratik ve ilerici partiler halkımızın siyasal bakımdan eğitiminde önemli bir görev yerine getirmektedirler.

Bu koşullar içerisinde, güçlüklerin üstesinden geleceğimizi ve seçimlerin özgür ve dürüst olacağını umut ediyorum.

Sömürgelelerden arınma yolunda şimdiden önemli adımlar atıldı: Gine-Bisao bağımsız bir devlet oldu, Mozambik'te geçici bir hükümet kuruldu, Angola da aynı doğrultuda ilerliyor.

Öte yandan, Angola ve Mozambik'te meydana gelen ciddi çatışmalarda pek çok kişi can verdi. Sayın Başkan, Afri-

ka'daki topraklarda sömürgelerden arınma süreci halihazırda sizce nasıl bir gelişim gösteriyor?

Afrika'daki bu iki geniş bölgede, Angola ve Mozambik'te birbirinden farklı durumlar görülmektedir. Bazı ırkçılık tezahürleri, büyük ekonomik güçlükler, onlarca etnik grubun varlığı Mozambik'te oldukça karmaşık bir durum yaratmıştı. Buna karşılık, güçlü bir birleşik ulusal kurtuluş hareketinin varlığı ülkede siyasal istikrarın sağlanmasını kolaylaştırdı.

Daha zengin, kültürel alanda daha gelişmiş olan, üzerinde daha az sayıda etnik grubun yaşadığı Angola'da ise durum daha elverişli gibi görünüyordu. Ama ne yazık ki, ulusal kurtuluş hareketindeki çeşitli partiler karşılıklı bir anlaşmaya varamadılar, bu ise bizim geliştirmekte olduğumuz sömürgelerden arınma sürecine zararlı oldu ve sürüncemede kalmasına yol açtı.

Her zaman olduğu gibi, sömürgelerden arınma var olan önemli sınıf çelişkilerini açığa çıkardı ve gergin sosyal durumlar gözükte. Bu koşullarda, çıkan küçük olaylar, şehirlerde ne kadar büyüyebileceği bilinmeyecek çatışmalara yol açarlar.

Dolayısıyla, sosyal ve siyasal istikrar sağlanana kadar bu ülkeler halklarının daha pek çok sınavlardan geçeceklerini gözden uzak tutmuyoruz.

Ama sonuçta, dünyada Portekizce konuşulan iki devlet daha ortaya çıkacak ve iki büyük halk olarak uluslararası ülkeler topluluğuna katılacaklardır.

Yeşil Burun, Sao Tome ve Principe adaları konusunda ise, sömürgelerden arınma komisyonu bazı girişimlerde bulunmaktadır. Adı geçen girişimler, bu adalar halklarının kendi geleceklerini istedikleri gibi, gerçek isteklerini ifade ederek belirlemelerini görme arzumuzu dile getirmektedirler.

Geri kalan konularda ise durum tamamen farklıdır.

Yeşil Burun adaları, çok sayıda adadan oluşan çok fakir

ve çorak bir takımadadır. Ekonomik bağımsızlığına derhal kavuşması düşünülemez. Biz, bu takımada halkının siyasal bağımsızlık konusunda alacağı kararı onaylayacağız ve yapılacak anlaşmalar uyarınca onlara ekonomik yardımda bulunacağız. Takımadada birkaç siyasal eğilimin bulunması, geçici bir koalisyon hükümetinin kurulması sırasında ortaya çıkacak güçlükler konusunda bizi düşündürmektedir.

Sao Tome ve Principe adalarının da ekonomisi zayıftır, ancak, üzerlerinde yaşayan nüfusun ihtiyaçlarını karşılayacak bir gelir sağlamaktadır. Bu iki adada bir tek siyasal eğilim temsil edilmektedir, dolayısıyla sömügelikten arınma sürecinin burada daha sakin bir gelişim göstereceği kanısındayız. En kısa zamanda geçici bir hükümet oluşturulacaktır.¹ Bağımsızlıklarını verdikten sonra bu adalara eğitim ve halk sağlığı konularında yardımda bulunacağız, gelecekte hükümetler arasında yapılacak anlaşmalarla da belirli bir teknik yardım sağlayacağız.

Sayın Başkan, halkla silâhlı kuvvetler arasındaki ittifakın Portekiz'deki demokratlaşma sürecinin gelişmesinde oynadığı rol konusunda ne düşünüyorsunuz?

Halkla silâhlı kuvvetlerin ittifakı mutlaka şarttır. Bizim devrimimizin anlayışına göre, silâhlı kuvvetler asker kaputu giymiş halk demektir, silâhlı kuvvetler halkın çelik yumruğudur, ancak buyruklara uyan çelik yumruğudur, silâhlı kuvvetler halkın güçlü elidir, ama yasalara ve demokratik haklara saygı gösteren güçlü elidir.

(1) Portekiz ile Sao Tome ve Principe adaları Kurtuluş Hareketi temsilcileri Afrika'daki bu sömüğe bağımsızlık tanıyan bir anlaşmayı imzalamış bulunmaktadır. Takımadanın bağımsızlığı 12 temmuz 1975'te ilân edilecektir. İktidarın devredilmesinden önce geçici bir hükümet kurulacak ve Portekiz tarafından bir yüksek komiser atanacaktır (Derginin notu).

silâhlı kuvvetler hareketi koordinasyonu komisyonu ile görüşme

2

Portekiz'deki demokratlaşma sürecinin şimdiki durumunun ayırdedici noktaları, Silâhlı Kuvvetler Hareketi açısından nelerdir?

Ayırdedici nokta sömürgelerden arınmadır, sömürgelerden arınma gerçek bir demokratlaşmanın temel taşı ve teminatıdır. Faşizmle sömürgecilik birbirlerinden ayıramaz durumdaydılar, Portekiz'deki faşizme, büyük ölçüde, sömürge halklarının sömürülmesi ve sömürge topraklarının yağma edilmesi sebep oluyordu.

Gine Bisao Cumhuriyetinin resmen tanınması ve topraklarındaki bütün Portekiz birliklerinin geri çekilmesi, Lusaka'da iktidarın Mozambik halkının tek yasal temsilcisi olan FRELIMO'ya devri sürecinin temelini atan önemli bir anlaşmanın imzalanması, sömürgelerden arınma sürecinin ilerlemesini sağlamışlardır.

28 Eylül 1974'ten sonra, Silâhlı Kuvvetler Hareketinin Angola'nın, Yeşil Burun, Sao Tome, Principe ve Timor adalarının sömürgecilikten arındırılmasındaki olumlu görevini yerine getirmesi için daha elverişli koşullar yaratılmıştır. Son olarak, MPLA (Angola Halk Kurtuluş Hareketi), Sao Tome ve Principe adaları Kurtuluş Hareketi gibi kurtuluş hareketlerinin görüşmelere katılan taraf olarak tanınmaları, sömürgele sorunun çözümüne doğru atılmış yeni bir adımdır.

Kırk sekiz yıllık faşist rejim hakimiyetinden sonra demokratik hakların yeniden elde edilmesi, sömürge halklarının silâhlı mücadelesi, Portekiz halkının ısrarlı savaşı; bütün dünya halklarının anti-faşist ve anti-emperyalist destek ve dayanışması sayesinde faşizmin ve sömürgeciliğin devrilmesinin, ezilerek bozguna uğratılmasının bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır.

Halihazırda, Silâhlı Kuvvetler Hareketinin, Portekiz halkının da etkin desteğiyle, yerine getirmek için çalıştığı görev, içinde bulunduğumuz özgürlüğün ve demokratik rejimin faşizm ve emperyalizmin bütün tehditlerine, her türlü eski rejimi diriltme teşebüsüne karşı savunulmasıdır.

Silâhlı Kuvvetler Hareketinin programının gerçekleştirilmesi nasıl gitmektedir?

Çeşitli gerici güçler programın uygulamaya konmasına karşı çıkmışlardır ve bugün de hâlâ gerçekleştirilmesine karşı koymaya teşebbüs etmektedirler.

Gericiler bir yandan sömürgelerden arınma sürecinin sonuna kadar götürülmesini engellemeyi denediler, yeni-sömürgeci çözüm yolları empoze etmeye, emperyalizmle uzlaşmalar yaptırmaya çalıştılar.

Özgürlüklerin geliştirilmesine karşı çıktılar ve yeni bir diktatorya kurulmasına elverişli bir durum yaratmaya çalıştılar. Geniş kitleler temel özgürlüklerin verilmesine karşı mücadele ettiler, amaçları halk kitlelerinin örgütlenmesini ve bilinç düzeyinin yükselmesini önlemektir. İşçi, eski Cumhurbaşkanı General Spınola'yı destekleme gösterisi maskesi altında, iktidarı ele geçirmeye yönelik bir hükümet darbesi hazırlamaya kadar götürdüler.

Öte yandan, ekonomik alanda, gerici güçler, programı hedeflerinden saptırmak ve anti tekelleri mücadele için bütün ellerinden geleni yaptılar.

28 Eylül olayları ilerici güçlerin yeni bir saldırıya geçmelerine elverişli koşullar yaratmıştır, bununla birlikte, programın fiilen gerçekleştirilmesi sırasında sürekli büyük güçlüklerle karşılaşmakta ve bundan pek çok olumsuz sonuçlar doğmaktadır. Gerçekte, ilerici güçlerle, faşizmin yıkılmasından sonra kurulan demokratik rejimi ortadan kaldırmak için her ellerine geleni yapan gerici güçler arasında aralıksız bir mücadele cereyan etmektedir.

Gerici güçlere karşı ve ülkenin demokratlaştırılması için verilen mücadelede 28 Eylül olaylarının oynadığı rol, daha somut olarak nedir?

28 Eylül olayları, 25 nisanda elde edilenleri pekiştirmeyi hedefleyen faaliyetlerinde Silâhlı Kuvvetler Hareketi ve ilerici unsurlar için yeni bir dürtü olmuştur.

Bazı alanlarda yapılmakta olan arındırma işlemi nihayet engellerle karşılaşmaktan kurtulmuş, şimdiki rejimi bütünüyle tehlikeye sokmayı amaçlayan gerici unsurlar iktidardan uzaklaştırılmışlardır.

Bununla birlikte, mücadele, Portekiz'de nüfuzunu yeniden sağlamak, sömürgelerden arınma sürecinin halkaların çıkarlarına uygun bir şekilde gelişmesini engellemek için yanıp tutuşan emperyalizmin sürekli destekleyip teşvik ettiği demokrasi düşmanları ortadan kaldırılıncaya kadar sürecektir.

Sömürgelerde emperyalizmin oyunları devam etmektedir. Luanda'daki kanlı çatışmalar, Lurenso Markes'te sürüp giden düzensizlikler, karışıklıklar, yeni-sömürgecilerin Kabinda'daki, Yeşil Burun, Sao Tome ve Principe adalarındaki faaliyetleri, emperyalizmin müdahale etmesine, işlere karışmasına elverişli bir durum yaratmak amacını güden tertiplerin sonucudur. Emperyalizm, bu bulanık durumdan yararlanmakta ve onu arttırmakta, bölünmelere yol açmayı, mücadele içersinde bulunan halkları birbirinden ayırmayı, onların ulusal bir-

liğini bozmayı arzulamaktadır. Demokratik güçlerin kazandığı her zaferle, mücadele sona ermemekte, bilakis, bazen daha karmaşık ve daha güç seçilebilen, yeni biçimler almaktadır.

Goşist grupların eylemlerine ilişkin sorunlar hakkında ne denilebilir?

Bu kavram konusunda hatırı sayılır bir bulanıklık hüküm sürmektedir. Hangi eğilime bağlı bulunurlarsa bulunsunlar, demokrasiyi, demokratik özgürlükleri ve sömürgelerden arınma sürecini savunan örgütlerle, gerçekte demokratlaşma sürecine karşı faaliyet gösteren gruplar arasında açık bir ayırım yapmak gerekmektedir. Aynı şekilde, yalan söyleyerek gericilerin ve emperyalizmin tertibiymiş gibi gösterilmek istenen emekçi eylemleriyle, bazı grupların kitlelerden kopukluğu inkâr edilmez olan eylemleri arasında da bir ayırım yapmak zorunludur.

Gerçekten de, faaliyetleri, objektif olarak, özgürlük düşmanlarının işine yarayan hakiki birer provokasyon teşkil eden gruplar vardır. Bir örnek verelim: son olarak, Merkez Sosyal Demokrat partinin gençlik örgütünün bir mitingini ablukaya alan grupların eylemleri polis ve silâhlı kuvvetlerle çatışmalara, önemli karışıklık ve düzensizliklere ve sonuçta da, ulusal ekonomi için büyük önem taşıyan bir ziyaretin arifesinde¹ gergin bir durumun ortaya çıkmasına yol açmıştır; üstelik de bu eylemler, toplantı ve ifade özgürlüklerini ortadan kaldırmak isteyenlerin eline bir örnek vermiştir.

Somut örneğini verdiğimiz böyle eylemleri yapanlara karşı sert ve kararlı bir şekilde müdahalede bulunmak, maske-

(1) Burada muhtemelen, ABD'nin özel görevlerle yükümlü elçisi Robert Mak Kloski ve beraberindeki Amerikan ekonomik misyonunun kasım ayı başlarında Portekiz'e yaptığı ziyaretten söz edilmektedir (derginin notu).

lerini indirmek ve demagojiye düşmeden onları zararsız hale getirmek şarttır. Bu işi sakın bir şekilde, herhangi bir panik ve «cadı kazanı» havası yaratmadan yapmak gerekir, aksi takdirde özgürlük düşmanlarının oyununa gelmiş olunur.

Silâhlı Kuvvetler Hareketinin orduyla halkın ittifakı konusundaki görüşü nedir?

Halihazırda Silâhlı Kuvvetler Hareketi, şimdiki rejimin sürmesinin teminatı ve başlıca savunucudur. 28 Eylülde gösterdiği uyanıklığın da ortaya koyduğu gibi, uyuklamamakta, tetikte durmaktadır. Faşizmi ve gericiliği, kırk sekiz yıllık anti-faşist ve anti-koloniyalist mücadeleden sonra elde ettiği özgürlükleri elinden almaya yada sınırlamaya kalkışanları en kesin bir şekilde kınadığını belirttikten sonra, silâhların ve karışıklık saçıcıların şehirlere girmesini engellemede inisiyatif somut olarak alan ve rejime inkâr kabul etmez bağlılığını gösteren yine halktır.

Halkla silâhlı kuvvetlerin birliği, 25 nisanda başlayıp 6 ekimde «ulusal çalışma günü» yle sona eren demokrasi ve özgürlük mücadelesi sırasında oluşmuş büyük bir ittifaktır.

Halkla Silâhlı Kuvvetler Hareketi'nin birliği, halihazırda dirimsel önem taşıyan ilerici bir ittifaktır. Bu ittifak ortak düşmana karşı, demokrasiyi savunmak için verilen mücadelede meydana gelmiştir ve gelişmektedir.

★

komünist partisi genel sekreteri ile konuşma¹

3

Partiniz, General Spinola'nın görevinden ayrılışının olumlu bir gelişme olduğunu açıkladı. General Spinola'nın görevinden ayrılması, Silâhlı Kuvvetler Hareketi'nin programının uygulanmasında ne ölçüde ileri bir adım olarak kabul edilebilir?

General Spinola, 25 nisandan önce, Silâhlı Kuvvetler Hareketi'nin geliştirilmesinde ve faşist diktatörlüğün yıkılması için elverişli koşulların yaratılmasında olumlu bir rol oynamıştı. Ne yazık ki, 25 nisandan sonra, demokratlaşma ve sömürgelerin kaldırılması sürecine, her seferinde daha fazla ayak direyerek karşı koydu. Gerçekte, bir demokraside halkın rolünün ne olduğunu anlamamıştı. Özellikle, kişisel ve askerî bir diktatörlüğü hatırlatacak bir rejime yönelmişti. Olayların arefesinde, sıkıyönetim ilân edilmesini ve bireysel hürriyetlerin askıya alınmasını istedi. Kaos geleceği, anarşi geleceği tehdidiyle, Komünist Partisi'nin iktidarı ele geçireceği tehdidiyle, olağanüstü tedbirlerin alınması, geçici hükümetin ve Silâhlı Kuvvetler Hareketi'nin feshedilmesi haklı gösterilmeye çalışılabilir. Spinola'nın siyasî alandaki projesi de buydu; Spinola demokratlaşmayı ve sömürgelerin kaldırıl-

(1) Le Monde, 6-7 ekim 1974, görüşen : Dominik Puşen.

masını frenler hale gelmişti, dolayısıyla görevinden ayrılması durumu kolaylaştıran olumlu bir gelişmedir.

General Spinola'nın ve «Spinolacı» olarak kabul edilen Ulusal Selâmet cuntası üyesi diğer üç subayın ve geçici hükümetteki asker bakanlardan ikisinin görevlerinden ayrılmalarının orduda bir bölünmenin tohumlarını atacağı, Silâhlı Kuvvetler Hareketini zayıflatacağı ve Portekiz deneyinin geleceği için zararlı olacağı konusunda kaygı duymuyor musunuz?

Aksine, bu kişilerin görevlerinden çekilmeleriyle, silâhlı kuvvetlerin bünyesindeki birliğin daha da güçlendiği kanısındayım. Şüphesiz ki, bu askerler sorumlu buldukları makamı terkettikten sonra muhalif ve bölücü eğilimler yaratabilirler, ancak, General (Spinola) başkanlık sarayında, diğerleri de cuntanın içersindeyken bu bölünme tohumu çok daha zararlı olabilirdi.

Sol, 30 Eylül pazartesi günü düzenlediği gösteride, Cumhurbaşkanlığına yeni atanmış bulunan General Costa Gomez'i kesin bir şekilde desteklediğini belirtti. General Spinola iktidara geldiği vakit sol aynı şekilde davranmamıştı. Bu farkı nasıl açıklayabilirsiniz?

General Spinola iktidara geçici hükümetin kurulmasından önce gelmiştir. Onun iktidara gelişi, normal durumda cereyan eden siyasi bir değişiklik değil, devrimin getirdiği bir olgudur. Sebeplerden birincisi budur. Öte yandan, General Costa Gomez'in, içinde bulunduğumuz bu çok karmaşık durumda olumlu bir rol oynayabileceği kanısındayız; Gomez'in desteğimize ihtiyacı vardır ve o bu desteğe lâyıktır; dolayısıyla, şu sırada Silâhlı Kuvvetler Hareketi'nin, geçici hükümetin ve yeni cumhurbaşkanının desteklenmesi doğru olmuştur.

Partiniz, eski rejimin kalıntılarının varlıklarını sürdürdükleri bütün kuruluşların arındırılıp düzeltilmesi için daha kararlı bir şekilde faaliyet gösterilmesini aralıksız öğütüyor. Sizce, alınması gereken en acil tedbirler nelerdir?

«Devlet aygıtının şu yada bu kesiminde esas, kesin bir hedef pek gösterilemez. Hemen her yerde faşist kalıntılar vardır. Önemli olan husus şudur: kolluk kuvvetlerinin, yani polis ve ulusal muhafızların yeni baştan örgütlenmesi. Bu, Silâhlı Kuvvetler Hareketi'nin programında yer almaktadır ve biz, yeni durumun bu yeniden örgütlenme için elverişli olacağı umundayız.

Portekiz ekonomik bakımdan güç bir durumda bulunuyor. Komünist Partisi'nin önerdiği bir iktisadi politika var mıdır?

Merkez Komitemiz gelecek toplantılarından birinde iktisadi durumu inceleyecektir. Tedbirler soyut bir şekilde önerilemez. İktidar kuruluşlarında meydana gelen değişikliklere bağlı olarak, gerçekte ne gibi uygulama imkânları bulunduğu bakmak gerekir. Ekonomi güç durumdadır, kısa vâdeli perspektifler olumsuzdur ve yakın gelecekte durumun daha da ciddileşmesi beklenebilir. Görüldüğü gibi derhal müdahale etmek zorunluluğu vardır. Kumanda kolları, yeni durumun «büyük dostu» olmayan tekellerin elinde bulunmaktadır. Dolayısıyla malî ve ekonomik hayata müdahale mekanizmalarının incelenmesi gerekmektedir. Ticarî dengedeki ve ödemeler dengesindeki bütçe açıkları ciddi bir durum teşkil etmektedirler. Uluslararası durumun ve tekellerin politikasının sonucu olarak, bir gerileme de görülmektedir. Bazı kesimlerde, kimi zaman kasdî olan üretim düşüşlerine de rastlanmaktadır. İşte bu doğrultularda harekete geçmek gerekir. İktidarda olan çok geniş güçler koalisyonu tara-

findan uygulanabilecek çözüm yollarının araştırılmasına katkıda bulunmak istiyoruz.

Son buhran sonucunda siyasî durumun aydınlığa kavuşması ve iktisadî durumun ciddiliği, partinizin, geçici hükümetin normal görev süresinin sona ermesini beklemeksizin, bazı önemli millileştirme önerilerinde bulunmasına yol açabilir mi?

Çözüm yollarını kendi dağarcığımızdan çıkarmamız söz konusu olsaydı buna evet cevabını verirdim. Bu objektif olarak zorunludur ve ekonomik bakımdan kaçınılmazdır. Ancak, bu çözüm yolunun uygulanmaya konması imkânsız gözüküyorsa — çünkü Silâhlı Kuvvetler Hareketi'nin programında yer almamaktadır — başka bir şey bulmak gerekir. Gelişimi güçleştirecek ayrılık noktaları yaratmak istemiyoruz.

Hükümette yer almanız bazen sosyal barışın en emin garantisi olarak gösteriliyor. Bu konuda ne düşünüyorsunuz?

Sosyal barış adı verilen şeyin bir taraftarı değilim. Sınıf mücadelesinin bir partizanıyım. Ve günümüzde cereyan edenlerin, siyasî güçler arasındaki uzlaşmalar da dahil olmak üzere, sınıf mücadelesinin bir vechesi olduğu kanısındayım. Sosyal barıştan, sokaklarda, işyerlerinde belirli bir sükûnet, sorunların keskin şiddete başvurulmadan çözümlenmesi anlaşılıyorsa, tavrımızın emekçilerin çıkarlarının savunulması ve demokrasinin geliştirilmesi için olumlu olduğu kanısındayım. Karşı-devrimi kolaylaştıracak ciddi karışıklıklardan kaçınmak gerekir.

Ya grevler?

Grevlerden yanayız. Grevlerin nerede, ne zaman ve nasıl yararlı olduklarını ve nerede zararlı olabileceklerini ayırdebilmek gerekir. İçinde bulunduğumuz durumda, grev bazı

hallerde emekçilerin silâhı olabilir, bazı hallerde ise demokrasi düşmanları tarafından emekçilere karşı kullanılabilir. Biz bunlardan birincisinden yana, ikincisine karşıyız.

Sömürgelelerden arınma konusunda, Angola'dan bahsedildiği vakit «pastanın en büyük parçası» söz konusu edilmiş olunuyor. En büyük ekonomik çıkarlar bu ülkede bulunmaktadır ve beyaz nüfusun en büyük direnci göstermesi tehlikesi de buradadır. Angola sorununun bu özgüllüğü özel tedbirleri gerektirmekte midir?

Evet. Angola'da özgül bir durum vardır. Hedef Angola halkının bağımsızlığı olarak kalmaktadır. Ama âcil sorunlara verilecek cevaplar durumun çok ayrıntılı ve gerçekçi bir biçimde incelenmesini gerektirmektedir. Portekizli sömürgeci-ler ve diğer emperyalist ülkeler ve hatta Angola'da çıkarları olduğu kanısını besleyebilecek Afrika devletleri aşırı isteklere sahiptirler. Bu durum, bağımsızlığa doğru giden yolun bulunması ve dış etkenlerin müdahalesinin önlenmesi için çok, esnek, çok dikkatli bir politikayı gerekli kılmaktadır. Angola'da iç durum güçlükler arz etmektedir. Beyazlar silâhlanmışlardır; sömürgeci güçler Mozambik'te elde edemediklerini Angola'da kazanmaya teşebbüs edebilirler. Angola, gerici güçlerin Portekiz'in şimdiki politikasının bütününe karşı çıkmak için kullanacakları müzmin bir çibanbaşı haline gelebilir. Ama ben Angola Halk Kurtuluş Hareketi'nin, Portekiz'in ilerici güçleriyle uyum içersinde, doğru çözüm yolunu bulabileceğine inanıyorum.

Son buhrandan bu yana, çeşitli hükümet bildirilerinde, Portekiz'in NATO'ya karşı eskisinden daha ihtiyatlı davranmayacağı açıkça belirtildi. Bu hususta ne düşünüyorsunuz?

Biz komünistler, bu sorunu şimdilik ortaya koymuyoruz. Portekiz topraklarında Amerikan üsleri vardır. Bu üsler mev-

cuttur. Portekiz NATO'ya mensuptur. Bunlar, Avrupa güvenliği çerçevesi içerisinde işbirliği ve gelişme ilişkilerinin daha genel çerçevesi dahilinde çözümlenmesi gereken büyük sorunlardır. Şimdiki durumda, bu sorun üzerinde dış politikada değişiklik yapılmaması gerektiği kanısındayım.

Sadece askerlerden oluşan bir «devrim konseyi»nin kurulacağından söz edilmişti. Bu tasarı, şimdilik, bırakıldı. Kurumlarla ilgili böyle bir karar gelecekte gerçekleştirilirse tavrınız ne olur?

Gerçekten de böyle bir şeyden bahsediliyor. Tasarılar hakkında kesin bir bilgim yok. Bu örgütsel sorunu çözmek için Silahlı Kuvvetler Hareketi'ne düşer. (S.K.H.) Kendisine uygun düşen çözüm yollarını bulmak için yeterli siyasi tecrübeye sahiptir. Bizim, S.K.H.'ne tam güvenimiz vardır ve onun Portekiz siyasi hayatına müdahalesini mümkün kılacak örgütsel çözüm yolları bizi meşgul etmez. Zaten bu müdahale önümüzdeki kurucu meclis seçimleriyle de sona ermeyecektir.

Son buhrandan önce partinizle sosyalist parti arasında bazı açık anlaşmazlıklar, bazı polemikler başgösterdi. Bir tecrit edilme teşebbüsüne hedef olduğunuz yada hâlâ olmakta olduğunuz kaygısını beslemiyor musunuz?

İçinde bulunduğumuz şartlarda Komünist Partisi'ni tecrit etmek mümkün değildir. Bunu yapmaya kalkışacak güçler olursa, kendileri tecrite uğrarlar. Sosyalist dostlarımıza gelince, onların böyle bir faaliyete katılmış olduklarını sanmıyorum. Güçlükler vardır, bu kaçınılmazdır. Farklı görüşte olan iki parti söz konusudur ve onların görüşleri üzerinde tartışmaları normaldir. Sosyalist Parti'yle iyi ilişkilerimiz vardır ve bu ilişkileri güçlendirmek arzusundayız. Aynı şekilde, bizi

diğer demokratik güçlere bağlayan iyi ilişkileri de güçlendirmek arzusundayız; bu demokratik güçler arasında Silahlı Kuvvetler Hareketi'ni özellikle belirtirim.

27 Eylül akşamı, durum çok ciddi iken, 'goşist' militanlar partinizin merkezine gelerek seferberlik hareketine katıldılar. Onları uzaklaştırmadınız bilâkis savunma gücünüzün içine kattınız. Bu, goşist örgütler karşısındaki tavrınızda bir değişiklik olduğu şeklinde yorumlanabilir mi?

Bu goşist grupların içinde gericiliğe ve faşizme karşı, Portekiz'de de demokrasi ve sosyal ilerlemeyi sağlamak için mücadele etmek isteyen açık yürekli kişiler bulunmadığını biz hiç bir zaman iddia etmedik. Şüphesiz ki böyle kişiler vardır. Ancak, bu grupların yönelimleri ve zararlı faaliyetleri konusundaki görüşümüzü değiştirmiş değiliz. Büyük karşı-devrimci operasyonun arefesinde bu gruplar, gericiler için elverişli bir hava yaratılmasına yardım eden girişimlerde bulundular. Bu, genel nitelikte bir değerlendirmedir. Bunu değiştirmedik. Ama, kişilere, bazı gençlere gelince, açık yürekli insanlar bulunduğunu biliyoruz ve olaylar karşısındaki tavırları, hattâ bizim faaliyetimiz konusundaki yargıları ne olursa olsun, onlarla birlikte çalışmakta hiç bir güçlük çekmeyiz. Eğer bizim olumlu bulduğumuz bir yönde mücadele etmek istiyorlarsa birlikte yol alırız.

uluslararası emekçi kadınlar günü

Georgi Dimitrov

1

Bilindiği gibi, 1975 yılı Birleşmiş Milletler örgütü tarafından «Kadınlar yılı» olarak ilân edilmiştir. 8 Mart da Dünya kadınlar günü»dür.

Derinleşen bir bunalım içersinde bulunan günümüz kapitalist dünyasında kadın hakları gittikçe önem kazanmakta, çeşitli sınıf ve tabakalardan pek çok kadını ilgilendirir duruma gelmektedir.

Bulgaristan devriminin önderi Georgi Dimitrov'dan aşağıya aktardığımız belge, insanlığın bütün sorunları gibi kadın hakları sorununu da ilk önce sosyalistlerin (devrimci ve sınıf-sal bir açıdan) ele aldıklarını kanıtlamaktadır.

Emekçi kadınların korunması ve proletaryanın genel kurtuluş hareketine katılmalarının sağlanması için 8 Mart günü bütün ülkelerde düzenlenen enternasyonal eylemi ülkemizdeki sendikalar da şüphesiz en geniş şekilde destekleyeceklerdir. Bu eylemden, çeşitli üretim kollarındaki, çeşitli meslek ve işteki kadın işçilerin kendi dallarındaki sendika birliklerine kitle halinde katılmaları yolunda da yararlanılmalıdır.

Kadın işçilerin, çalışma arkadaşlarıyla birlikte sendikal örgütlenmeye gitmeleri, sadece, kendilerine utanmaksızın uygulanan sömürüye karşı korunmaları ve «eşit emeğe eşit ücret» şiarının gerçekleştirilmesi için mutlak olan bir zorunlu-

luktan ibaret değildir. Bu örgütlenme aynı zamanda sendikal hareketin şimdiki ve gelecekteki görevleri açısından da çok büyük bir önem taşımaktadır.

Yukarıda belirtilenler gereğince, Sendikal Komite, sendika birlikleri genel kurulları ve seksiyonlarına, yerel işçi konseylerine, işçi kadınların örgütlenmesi sorunuyla yeniden — ve tamamen somut ve kotarıcı bir şekilde — meşgul olmalarını, bu sorun üzerinde komünist kadınların yerel komisyonlarıyla görüş birliğine varmalarını, İşçi Kadınların Örgütlenmesi ve Aralarında Propaganda Yapma Konusunda Bilgiler'deki temel yönergeleri göz önünde tutarak («Sendikal Bülten» in 4 numaralı sayısında, 1921 ocağında yayımlanmıştır) bu yönde mümkün olan azamî enerjiyi harcamalarını önerir.

Öte yandan Sendikal Komite, sendika birliklerinin ve yerel işçi konseylerinin, emekçi kadınlar enternasyonal eyleminin başarıya ulaşması için zorunlu olan her şeyi yapacaklarından ve bu önemli eylemden, öncelikle, işçi kadınlar kitlesinin sendika birlikleriyle yaklaşmasını ve işçi kadınların kapitalizme karşı verilen sonuca götürücü mücadelenin bayrağı altında toparlanmalarını sağlamak yolunda yararlanacaklarından emindir.

Sendikal Komite adına
Sekreter
G. Dimitrov

1975 uluslararası kadınlar yılı dolayısıyla

Katarina Mendes
(Portekizli yazar)

2

Bundan iki yıl önce, BM Genel Kurulu toplantı döneminin özel bir kararıyla, 1975 yılı Uluslararası Kadınlar Yılı olarak ilân edildi. Söz konusu kararda belirtilen umudun, yani Uluslararası Kadınlar Yılı'na hazırlığın ve bu yıl boyunca gerçekleştirilecek programın kadınların durumunu iyileştirmeye mücadelesini daha da ileri götüreceği umudunun bir yere kadar boşa gitmediğini daha şimdiden gayet haklı olarak söyleyebiliriz. BM Teşkilâtının girişimi, çeşitli ülkelerde ilerici kamuoyunun, öncelikle demokratik ve devrimci güçlerin geniş desteğini kazandı.

Sosyalistler, BM'in bu kararının ana hedefini gayet iyi alıyor, Uluslararası Kadınlar Yılı hazırlığına aktif olarak katılıyorlar. Ana hedef, erkeklerle kadınların eşitliği ilkesinin yalnız hukukî bakımdan tanınmasına değil, eylemde yerine getirilmesine de yardımcı bulunmaktır.

Kadının tam özgürlüğünün tanınması elbette olağanüstü karmaşık bir sorundur ve bunun çözümü de bir yılın işi değildir. Bundan 55 yıl önce, V. I. Lenin şunları yazıyordu: «Kadına hak eşitliği tanımayan bir sürü kötü kanunun artıkları, bütün uygar ülkelerde burjuvazinin ve kapitalizmin yüzkarasıdır.»¹

Demokratların ve devrimcilerin, çeşitli ilerici kadın hareketlerinin yüzyıllardır süregelen mücadelesi, doğal olarak, beklenen sonuçları vermiş olsa bile, bunlar, burjuva toplumu koşullarında kadının eşitliğini öngören insancıl ideallerin tamamıyla gerçekleştirilmesini sağlayamamıştır. Bugün de, kadın, üretimde kıyasıya sömürünün, öğrenimde, politik yaşamda, ailede ayırımın, yıpratıcı ev işlerinin erkekten daha fazla ağırlığını taşımakta, acısını çekmektedir.

Kadın emeğinin, çocuk emeğiyle birlikte «makinaların kapitalistçe işletilmesinde ilk söz»² sayıldığı eski zamanlarda olduğu gibi, bugün bilimsel-teknik devrim «kas gücünden yoksun»³ kadın emeğinden yararlanmayı büyük ölçülere vardiıyor. Onları gelenekte kadınlara özgü olmayan sanayi kollarına doğru itiyor. Bu, kendi başına ele alındığında, herhalde ilerici bir süreçtir, çünkü ekonomik ve sosyal gelişmede kadının rolünün yükseltilmesi için yeni olanaklar açar. Ama, öte yandan, kapitalist toplumda bilimsel-teknik devrimin olumsuz sosyal sonuçlarını herkesten fazla kadınlar hissediyorlar. Gitgide artan işsizliğin ilk kurbanları da kadınlar oluyor. Çünkü genel ve özel öğrenimde kendilerine uygulanan ayırım yüzünden, kadınlar daha az vasıflı oluyorlar. Bundan başka, üretimin daha fazla yoğunlaştırılması, tekellerin gitgide artan gücü, öteden beri kadın emeği uygulanan küçük ve orta sanayi ve köy ekonomisi işletmelerinin yıkıma uğramasına yol açıyor. Çalışma olanağı bulabilen kadınlar, üretimin alabildiğine yeğleştirilmesinden (üretimde hızın ve şiddetin artırılmasından), hep tekdüze uğraşından ve bunlarla ilgili sinir gerginlik ve bozukluklarından acı çekiyorlar. Bu durum, özellikle gebe kadınların ve lohusa anaların sağlığını bozuyor.

Analığın ve ana sağlığının korunması, evvelce olduğu gibi, bugün de ciddi ve önemli bir problemdir. Birçok memleket-

(1) V. I. Lenin. Bütün eserleri, c. 29, s. 423 - 424.

(2) K. Marks ve F. Engels. Eserler, c. 23, s. 406.

(3) Yine orada.

te, analığı ve ana sağlığını koruma sistemi köylüleri, evlerinde çalışan kadınları, ev hizmetçilerini kapsamıyor. Genellikle, bu kategoriden emekçi kadınlar, her zaman düzenli bir gelirden, emekli işleminden yoksun olup, en çok ve en büyük haksızlıklara uğrarlar. Bizde, Portekiz'de, geçici hükümetin, sömürünün en kötü türlerinden biri olan kadınların sömürülmesine son vermeyi önemli bir sosyal ödev edinmiş olması rastgele değildir. Şimdi Portekiz'de ev hizmetçileri için kesin bir aylık ücret tespit ediliyor ve bunun düne kadar aldıkları çok düşük ücretten yüksek olmasına dikkat ediliyor. Ev hizmetçilerinin haklarını savunma işi sendikalarca benimseniyor.

Kapitalist ülkelerde emekçi kadınlara uygulanan sosyal eziyet, toplumsal ve politik hayata katılma haklarının gerçek bir garantisi olmadığı için, gitgide derinleşiyor. Bu bakımdan da, kadının durumu, eskisi gibi, bugün de, «burjuva demokrasisi ile sosyalist demokrasi arasındaki ayrımı en göze çarpar biçimde açıklıyor.»⁴ Sekizinci Dünya Sendikalar Kongresi (Varna, 15 - 22 Ekim 1973, BM Teşkilâtı'nın Uluslararası Kadınlar Yılı örgütlenme kararını selâmlayan ve oybirliğiyle kabul edilen belgesinde şunları belirtti: «Sosyalist ülkelerde emekçi kadınlar hak eşitliğine kavuşmuş ve bu hak gerçekleştirilmişken, kapitalist ülkelerde ve gelişme halindeki ülkelerde, kadınlar, hakları anayasalara geçirilmiş olduğu halde, hâlâ ayırma karşı mücadele etmek zorunda kalmaktadırlar.»

Sosyalistler, kadın üzerindeki her çeşit sosyal ve politik baskıya son vermenin sürekli çabalar ve azimli bir mücadele gerektirdiğini gayet iyi biliyorlar. Şimdi bir Uluslararası Kadınlar Yılı örgütlenmiş olmasını da, bu hedefe doğru önemli bir ileri adım olarak değerlendiriyorlar. Sosyalistler bu konuda da «ya hep ya hiç» gibi bir sekte-dogmatik prensibi benimsemekten uzaktırlar. Onlar, emekçi kadınların haklarını

sürekli olarak savunurken, V. I. Lenin'in dediği gibi, «kadınlarla ilgili istekleri tesbih çeker gibi saymak» düşüncesinden uzaktırlar. Anılarında Lenin'in bu sözüne de değinen Klara Zetkin, onun düşüncesini şöylece sürdürüp somutlandırmıştı: * «Hayır, bu istekleri tesbih taneleri gibi saymaları değil, koşullara göre, bu isteklerin kâh birileri, kâh diğerleri için mücadele etmeliyiz. *Ve doğal olarak, bu mücadeleyi hep proletaryanın genel çıkarlarıyla ilgisini gözeterek yürütmeliyiz.* Bu yolda her tutuşma bizleri elbette o saygıdeğer burjuva kliği ve bu kliğin daha az saygıdeğer olmayan reformist uşaklarıyla gelişmeye vardırır. Bu da, bu reformist uşakları, ya bizimle beraber ve — hiç de istemedikleri — bizim yönetmenliğimiz altında mücadeleye katılmak, yada maskelerini indirmek zorunda bırakır. Öyle ki, mücadele bizleri kesinlikle ayırmakta, *cehremizi apaçık göstermektedir.*»⁵

Sanırım ki, aktardığım bu alıntıda altlarını çizdiğim sözler ve aynı zamanda Lenin'in yargısının özü, kadın sorununun çözümüne çağdaş yarışmada sosyalistlerin görüş ve tutumunu doğrulukla belirlemektedir. Lenin, burada, kadın sorununun proletaryanın sınıf savaşıyla sıkı bağlantısını gözeterek anlamaya dayanan ilkelerin berraklığını savunuyor. Ve aynı zamanda, kapitalizmde varolan her türlü baskıya karşı yığınsal hareketin birliğini sarsabilecek olan her çeşit sektece kapalıktan sakınılmasını öğütüyor. Lenin'in bu uyarılarının şimdi ne kadar güncel olduğunu belirtmek herhalde gereksizdir. Kaldı ki, bu yargıların eni-konu kesin taktik hesaplarla ilişkisi yoktur; bunların arkasında, kadın sorununun gereksindiği ve kadını gerçek hak eşitliğine doğru gerçek bir yol açan derin bilimsel inceleme ve işlem gizlenmektedir.

(5) «V. I. Lenin'le ilgili anılar, c. 5, Moskova, 1969, s. 52 - 53.

(*) Klara Zetkin Alman işçi hareketinin tanınmış bir militanıdır. 1933 yılında «Lenin'in Bütün Dünya Kadınlarına Vasiyeti» adlı bir broşür yayımlamış ve ün kazanmıştır.

(4) V. I. Lenin. Bütün eserleri, c. 30, s. 99.

Bugün, kadın sorununun çözümü için pratikte marksist-leninist ilkelere dayanma gereği, her şeyden önce, kadınların toplumsal hayata katılma oranının bir hayli yükselmiş olmasından, politik bilinçlerinin artmasından ileri geliyor. Bizde, Portekiz'de, kadınlar demokratik harekete her zaman aktif olarak katılmışlardır. Ülkede faşist rejimin alaşağı edildiği 25 nisanından sonraysa, bu aktiflik alabildiğine artmış bulunuyor. Evvelce, bizde bu kadar büyük sayıda kadının demokratlar ve ilerici güçler tarafından örgütlenen mitinglere koşacağını, geçici hükümeti destekleme gösterilerine kadınlarımızın böylesine yığınla katılacaklarını akıldan geçirmek bile zordu. Çünkü ülkemizde faşizmin hüküm sürdüğü dönemde kadınların çoğu kölenin kölesiydi. Eski rejimde yaşlı nüfusun % 35'i okuma-yazma bilmiyordu. Bunların çoğu kadındı. Ev kirasına aylık kazancın üçte birinin yatırıldığı, bütün ailenin küçük odalarda kaşık istifi barındığı ve kuru tahtalar üzerinde yatıldığı, yıpratıcı bir işgününden sonra, evde, mutfakta ve çamaşır teknesi başında yine o kadar yıpratıcı ikinci bir işgününün başladığı dönemde korkunç bir yoksulluğun çilesiyle ezilen kadınlar, ülkemizde şimdi alıp yürüyen demokratikleşme hareketi içinde gerçek bir güç, giderek artan bir güç oldular. Bugün emekçi kadınlarımızda kara bahtlarının artık ağaracağı, ailelerinin sağlık ve dirliğe kavuşacağı ümidi uyanıyor. Ama ümitlerin açık bir perspektifle beslenmesi gerekiyor. Partimiz, bunun büyük önemini kavlıyor, emekçi kadınların ve orta katlardan olan kadınların durumunun kökünden düzeltilmesi için tutulacak gerçekçi yolu gösteriyor. Portekiz Komünist Partisi'nin programında kadın sorunuyla ilgili önemli maddelerin Geçici Hükümetin Programına da alınmış olması önemlidir. Biz bunu doğal sayıyoruz, çünkü bu maddeler, özü ve sözüyle, ülkedeki demokratikleşmenin ana doğrultularıyla sıkı sıkıya bağlıdır.

Portekiz'de, sosyalistler, parti programının özülüğüünü açıklarken, bir de kendi içlerinde, bazı parti örgütlerinde, ka-

dının toplumsal hayattaki rolüne ilişkin yanlış anlayışlarla boğuşmak zorunda kalıyorlar. Ve böylece, her günkü pratiğimizde, kadın sorununun çözümü içinde mutlaka marksist-leninist ilkelere dayanma, bunları propaganda etme ve bunlar için savaşıma gereğinin bir nedeni daha kendiliğinden açıklanmış oluyor. Yanlış anlayışlar dediğimiz, geleneksel olarak yığınların bilincinde yer etmiş burjuva ideologlarının etkisidir. O ideologlar ki, Klara Zetkin'in gayet yerinde deyimiyile, «kadın haklarının savunucuları olarak ucuz bir maske takınmışlardır» ve bu yönde seslerini yükseltmeleri «sadece sermayenin ocağı önünde dansetmek zorunda oldukları içindir.» Kadının azatlığı düşüncesinin bu gibi sözümona savunucuları, daima, kadın sorununun sınıfsal özülüğüünü örtbas etme, emekçi kadınların geniş yığınlarının politik bilinçlenmede gelişmelerini köstekleme çabasıyla hareket etmişlerdir. Kısacası, marksizm-leninizmin kadın sorunu hakkındaki temel yargılarını bütün emekçilere açıklamak üzere büyük bir çalışma gereğiyle karşı karşıyayız. Bu temel yargılar şunlardır:

• «Her toplumda kadının azatlık derecesi genel azatlığın doğal ölçütüdür.⁶

• «Kadın ile erkeğin gerçek hak eşitliği... Ancak hem berikilerin, hem de ötekilerin sermaye tarafından sömürülmesine son verildiği zaman gerçekleştirilebilir.⁷

• Kadınlar politik hayata çekilmedikçe, «kadınlar o köretici ev ve mutfak çilesinden kurtarılmadıkça, gerçek özgürlük sağlanamaz, sosyalizm şöyle dursun, demokrasi bile *kurulamaz*.⁸

Lenin şöyle diyor: «Batı Avrupa'da bütün kurtuluş hareketleri temsilcileri, çok eskiden, yalnız onyıllar boyunca değil, yüzyıllar boyunca, kadın ile erkeğin kanunla eşitlenmesi

(6) K. Marks ve F. Engels. Eserler, c. 20, s. 267 - 268.

(7) K. Marks ve F. Engels. Eserler, c. 36, s. 294.

(8) V. I. Lenin. Bütün eserleri, c. 23, s. 356 - 357.

isteğini ileri sürmüşlerdir, fakat Avrupa demokratik devletlerin hiç biri, en ileri cumhuriyetlerin hiç biri bunu gerçekleştirmede başarılı olamamışlardır, çünkü, sermaye egemenliğinin korunduğu yerde ayrıcalıklar erkeklerde kalacaktır.⁹

Zamanımız, bu sözlerin doğruluğunu pekiştiren nice yeni örneklerle doludur. Örneğin, geçenlerde basının açıkladığı İngiltere ile ilgili bir gerçek, yani bu ülkede kadınların çoğunun aynı işi gördükleri halde erkeklerden hâlâ iki kat az ücret almaları düşündürücü bir olay değil midir? Dahası var: Bu «klâsik» demokrasi ülkesinde, yakın geçmişte kabul edilen bir kanun, kadınların ancak 1975 yılı sonunda erkeklerle eşit ücret almalarını öngörüyor! V. I. Lenin 1913 yılında şunu tespit ediyordu: «Sermaye, kendileri ve aileleri için bir lokma ekmek 'kazanmak' üzere korkunç derecede düşük ücretlerle evde çalışmaya hazır kadınlar angaje etmeye can atmaktadır.¹⁰ Ve işte yarım yüzyıl sonra, İtalyan basını, evde çalışan nice kadınların, sendikalarla savunma olanaklarından yoksun oldukları için, aynı gaddarlıkla sömürülmekte olduklarını yazmaktadır.

Bütün bunları, bir yandan da, Uluslararası Kadınlar Yılı hazırlığı içinde, nice burjuva sözcüleri, kadına ayrımlı işlem yapıldığını âdeta yeni keşfediyorlarmış gibi konuştukları için anlatıyoruz. Bu oyunun dayandığı gerekçeler besbellidir. Bu sözcüler var olan düzenden hoşnutsuzluğu (gitgide arttığını görerek) egemen sınıflar için elverişli bir kanala yöneltmek istiyorlar. Midecilere özgü fikirler ve «apolitik» feminist istekler ileri sürmeleri, sosyalist ülkelerin, emekte, toplumsal-politik hayata, öğrenimde ve ailede, kadınlara yalnız kanunla, yalnız kâğıt üzerinde değil, aynı zamanda eylemde hak eşitliği sağlama yolundaki belirgin başarılarını suskunlukla geçiştirmeye çalışmaları hep bundan ileri geliyor.

(10) V. I. Lenin. Bütün eserleri, c. 36, s. 218.

(9) V. I. Lenin. Bütün eserleri, c. 30, s. 24 - 25.

Burjuvazi, kadının hak eşitliğine ilişkin karmaşık problemlerden biri üzerinde, yani, analığın en önemli sosyal işlev, kadının maddî ve mânevî nimetler üretimine katılımıyla eşdeğerde bir işlev olarak tanınması üzerinde de alabildiğine sahtecilik yapıyor. Analığın bu nitelikte bir işlev olarak tanınması gereği, marksizmin kurucuları tarafından teorik olarak şöyle temellendiriliyor: «Ve böylece, hayat üretimi — emekle kendi hayatını, doğurmakla da başka bir hayatı üretme —, birdenbire, iki yanlı bir ilişki — bir yandan doğasal, öte yandan toplumsal ilişki — olarak beliriyor.»¹¹

SAYILAR VE KANITLAR

KADIN EMEĞİ:

Dünyanın gelişmiş kapitalizm kesiminde, kadınlar bütün çalışanların üçte bir kadarını oluşturur (aşağıdaki cetvele bak). Hayat pahalılığı, kadınları, aile gelirini artırmak üzere ek iş aramak zorunda bırakıyor. Bu durum özellikle Birleşik Amerika'da göze çarpıyor. Bu ülkede 1960-70 yılları döneminde çalışanların sayısında 12 milyon artış görüldü. Bunun % 65'i kadındır. Hepsi, ülkedeki toplam işgücünün % 36-40'ını oluşturmaktadır.¹² İsveç'te, 1960'ta kadınların % 30'u çalışırken 1973'te % 53'ü çalışıyordu. 1980 yılında çalışan kadınların % 60'a çıkacağı öngörülmüyor.¹³

KADINLAR ARASINDA İŞSİZLİK:

Japonya'da 1965 yılından 1970'e kadar tekstil sanayiinde, kadınların işgal ettiği 100 bin işyeri kapatıldı.¹⁴ Fransa'da,

(11) K. Marks ve F. Engels. Eserler, c. 3, s. 30.

(12) «Political affairs, Nos. 10 - 11, November 1973, p. 31.

(13) «L'Avanti», 24 marz 1973, p. 3.

(14) «Dünya Sendika Hareketi», No 3, 1973, s. 18.

otomasyon sonucu olarak, 1985 yılına kadar hazır elbise yapımı atelyelerinde 135 bin ve tekstil sanayiinde 170 bin işyeri kapatılacaktır.¹⁵

Birleşik Amerika'da, 1968 yılında, işsizlik erkekler arasında % 2,6, kadınlar arasında % 3,7 idi.¹⁶ Fransa'da, 1973 yılında, kadınlar arasında işsizlik göstergesi, erkekler arasındaki işsizlik göstergesinden % 60 daha yüksektir.¹⁷ İtalya'da 1959-72 yılları döneminde, kadınlar arasında istihdam, en çok köy ekonomisini ve sanayii içine alarak, 1 milyon 225 bin kişi azaldı.¹⁸

BAZI GELİŞMİŞ KAPİTALİST MEMLEKETLERDE
ÇALILŞAN (AKTİF) KADIN SAYISI¹⁹

Ülke	Genel kadın nüfus (bin)	Genel aktif nüfus	Kadın aktif nüfus (bin)	Genel kadın nüfusta emekçi kadınların payı (yüzde)	Genel aktif nüfusta kadınların payı (yüzde)
Büyük Britanya	28587	25421	9161	32,0	36,0
Belçika	4940	3956	1294	26,2	32,7
Hollanda	6507	4762	1238	19,0	26,0
İtalya	27446	19018	5110	18,6	26,8
ABD	104322	82897	30821	29,5	37,1
Fransa	26513	21861	7973	30,1	36,4
FAC	31984	26802	9654	30,2	36,0
Japonya	53970	51820	19810	36,7	38,2

(15) «La Nouvelle Critique», No 52, avril 1972, p. 7.

(16) «Handbook on Women Workers», Washington, 1969, p. 72.

(17) «La Nouvelle Critique», No 52, avril 1972, p. 6.

(18) «L'Avanti», 11 dicembre 1973, p. 3.

(19) **Kaynak:** «Annuaire des statisti es du travail». F.I.T. Jenéve, 1973, pp. 24 - 38.

ÖDEME VE EMEĞİ KORUMA:

Erkek ve kadın emeğinin eşitlikle ödenmesi prensibi burjuva devletlerinin anayasalarına girdiği ve giderek birçok uluslararası işlem ve anlaşmada da yer aldığı halde, patronlar, kadınlara ayrımlı işlem yaparak bu prensibi çiğniyorlar. Federal Almanya'da, kadınlar, erkeklerin gördüğü işe eşit emeğe karşılık ancak ortalama gündeliğin % 69'u kadar ücret alıyorlar.²⁰ Fransa'da kadınların ortalama ücreti, erkeklerin ortalama ücretinden % 14,2 - 35,7 daha düşüktür.²¹ Birleşik Amerika'da 1971 yılında kadın işçinin gündeliği erkek gündeliğinin % 62'si kadardı.²² Son yıllarda daha çok kadınların yeğledikleri evde çalışma pratiği geniş ölçüde yayıldı. Bugün İtalya'da 1 milyon 700 binden fazla emekçi evde çalışıyor.²³ Bu pratik, çağdaş üretimi kapitalistçe örgütlemenin bir türü olarak, sanayideki yapısal değişimler yüzünden doğuyor. Bu tür emek, patronlara, sermaye yatırımından tasarruf yapma ve işgücünün değerini sınırlama olanağı veriyor. Bu da, genellikle, evde çalışanların alabildiğine sömürülmesi suretiyle sağlanıyor ve böylece, kapitalistler örgütlü emekçi direnişle fabrika ve işletmeler içinde elde edemeyecekleri ek kazançlar elde ediyorlar.

Genel İş Konfederasyonu (Fransa), kadın emeğinin hiç de korunmadığını gösteren sayısız kanıtlar ortaya koydu. Örneğin, bir basın sanayii işletmesinde kadın işçiler ısının — 5 olduğu atelyelerde çalıştırılıyor; demir-çelik sanayiindeki kadın işçiler aşırı sinir gerginliğinden yakınıyorlar, çoğu işye-

(20) Lamprecht R. «Ecev töchter werden mündig» (Die Rolle der Frau in unserer Gesellschaft), Deutsche Verlags - Anstalt, Stuttgart, 1972, s. 7.

(21) «5-er Conference nationale de la C.G.T.» 17 et 18 mai 1973, Paris, p. 11.

(22) Daily World», 27 June 1972.

(23) «11 popolo», 20 ottobre 1973, p x 3.

rinde bayılıp düşüyorlar.²⁴ 1967 yılında, İtalyan Kadınlar Birliği, «çalışan kadının sağlığı» konusunda bir ulusal konferans hazırladı. Bu konferansta, sanayi alanında çalışan kadınlar arasındaki hastalanmalara dair sayısız örnekler ileri sürüldü. Sonuç olarak, kadınların, olağan hastalıklar yüzünden, hemen üç misli daha fazla işten kaldıkları tespit edildi.²⁵

ÖĞRENİMDE AYIRIM:

Bugüne kadar öğrenim olanağından yararlanma bakımından herhangi bir hukukî sınırlama olmadığı halde, toplam öğrenci sayısı içinde, özellikle teknik okullarda kız öğrencilerin sayısı düşüktür ve bu durum devam etmektedir.

Fransa'da 1971 yılında yapılan incelemelerin sonuçları, kadın emekçilerin % 64'ünün mesleksi bir bilgi ve hazırlıklı olmadan çalışmaya başladıklarını ortaya koydu. Mesleksi bir hazırlıktan geçmiş genç kadınların çoğu «kadın işkolu» denilen işyerlerinde çalışıyor. İspanya'da 1968 yılında devlet görevli bir tek avukat yada noter kadın yoktu. Yalnız üç kadın çocuk hekimi olarak çalışıyordu.²⁶ Bütün Büyük Britanya'da vasıflı mühendis kadınların sayısı 500'ü geçmiyor. İngiltere ve Galya'da adalet saraylarından üçte ikisinin kapıları kadın avukatlara kapalıdır.²⁷

Kadınlar, daha çok, herhangi bir vasıf gerektirmeyen yada pek az vasıf gerektiren işlerde (genel işçi, orta ve aşağı teknik personel, satıcı, frizör olarak) çalışıyorlar. Son yıllarda «erkek» ve «kadın» meslekleri arasındaki sınırın yavaş yavaş ortadan kalkmakta olduğu görülüyor. Örneğin, bugün, Birleşik Amerika'da kadınlar, çelik ve alüminyum üretiminde işgücünün % 20-60'ını oluşturuyor, birçok otomobil işletmesinde de bazı atelyelerde ağır basıyorlar. Çalışan kadınlar ara-

(24) «5-er Conference nationale de la C.G.T.» 17 et 18 mai 1973. Paris.

sında teknisyenler, mühendisler, operatörler sayısı gerçekten çok yavaş artıyor.

ANALIĞI KORUMA:

Burjuva düzeninde emekçi ana kadına yardım bir sisteme bağlanmış değildir. Devletin çocuk kreş ve yuvaları gelişkin olmayıp, var olanların çoğu özel girişimcilerin elinde bulunmaktadır. Örneğin, Fransa'da, bölgesel, belirli işletme ve dairelere ait çocuk yuvaları yalnız 32.828 çocuk alabilmektedir; oysa dünya sağlık koruma örgütleri normalarına göre, nüfusu 40 milyonu aşan memleketlerin (ki Fransa bu kategoriye dahildir) çocuk yuvalarında 200 bin yer bulunması gerekmektedir.²⁸ İtalya'da 140 bin çocuk devlet, 1 milyon 316 bin çocuk da özel çocuk bahçelerine devam ediyor.²⁹ 1974 yılı başında, İtalya'da emekçi ailelere mensup 2 milyon kadar çocuk belediyelerin çocuk yuvalarına girememişlerdir.³⁰ İngiltere, Batı Almanya, İspanya ve diğer birçok memlekette de buna benzer durumlar vardır.

TOPLUMSAL - POLİTİK HAYATA KATILIM:

Son yıllarda birçok memleketlerde yapılan seçimlerin sonuçları, temsil organlarında görev alan kadınların sayısında sürekli bir azalma olduğunu gösteriyor. Fransız Ulusal Meclisi'nde 1946 yılında 39 kadın milletvekili yer almışken, 1952'de

(25) Unione Donne Italiane. «La Salute della donna ché Lavoro». Torino, 1967.

(26) Maria Angeles Duran. «El trabajo de la mujer en Espana. Un estudio socioloco». Editorial Tecnos. S.A. Madrid. 1972.

(27) «Comment», N 11, 10 April 1971, p. 167.

(28) «Cahiers du communisme», N 2, février 1974, p. 62.

(29) «L'Unita», 31 marzo 1973.

(30) «Giorni-Vie Nuove», N 3, 23 gennaio 1974, p. 37.

bunların sayısının 23'e 1956'da 19'a 1958'de 9'a 1962'de 8'e, 1967'de 11'e, 1973'te 8'e indiği görülmektedir.³¹

1948 yılında İtalya'da parlamentoya 48 kadın seçilmişti; bunlar 1953'te 35'e, 1958'de 28'e 1963'te 32'ye, 1968'de ve 1972'de 29'a indi.³²

FAC'de Bundestag milletvekilleri arasında 1929'da 34 kadın (% 6,6) vardı; 1972 erken seçimlerinden sonra bunlar 30'a (% 5,4) indi.³³ Birleşik Amerika Kongresi'nde 1972 seçimlerinden sonra Temsilcileri Meclisi'nde 15 kadın yer alıyordu (dahâ önce 17 kişiydiler).

Son yıllarda sendikalara kadınların akını bir yere kadar hızlanmış olsa da, genellikle, çalışan kadınlar hâlâ örgütlü emekçilerin önemsiz bir bölümünü oluşturmaktadır. Birleşik Amerika'da 1958'de bunlar (örgütlü kadın emekçiler) bütün sendika üyelerinin % 18,6'sı, 1968'de % 19,5'i kadardı.³⁴ Sınıf mücadelesi mevzilerinde yer alan sendikalar, tekellerin politikasına karşı yürütülen mücadeleye çalışan kadınların katılımının ne kadar önemli olduğunu biliyor ve kadınları kendi saflarına çekebilmek ve sendika üyesi olarak oynadıkları rolü yükseltebilmek için geniş bir eylem gösteriyorlar.

Kadınlar siyasî partilerin çalışmalarına da katılıyorlar. Burjuva partilerinde kadın üyelerin payı % 5 ile % 10 arasında değişiyor. Kadının özgürlüğü için mücadele edenlerin öncüsü sosyalist partilerde, kadın sosyalistler, üyelerin ortalama üçte birini oluşturarak önemli bir güç teşkil ediyorlar.

(31) A. Michel, G. Texier. La condition de la Française d'aujourd'hui. Paris, 1964, t I, p. 181. «L'Humanité», 11 mars 1967, 28 mars 1973.

(32) «Notiziario Trimestrale», N 4, 1968, p. 3.

(33) «Frau zu Frau», N 10, 1972.

(34) Daniel Bell. «The Coming of Post-Industrial Society». New York, 1973, p. 146.

AİLEDE DURUM :

Kapitalizmde aile durumunu tüm burjuva toplum sistemi belirliyor. Bu toplum, aile ilişkilerini çoğunca parasal bir alışveriş konusuna çevirir. Birçok Avrupa ve Amerika ülkesinde yasama örneği sayılan Fransız Medenî Kanunu'nda bu durum bir hayli katılıkla belirtilmişti. Bu kanuna göre, kadın hemen hemen bütün medenî haklardan yoksun ediliyor, erkeğin mutlak egemenliği altına alınıyor, giderek nikâhtan önce sahip bulunduğu mülk üzerinde bile söz sahibi olamıyor, çocuklarının kaderiyle ilgili sorunların çözümüne katılamıyor, nikâhın bozulması söz konusu olurken de erkekle hak eşitliğine dayanan bir işlem görmüyordu.

Yirminci yüzyılda, birçok ülkede, kadını ailede köleleştirirken bu en korkunç biçimlerini ortadan kaldıran nice kanunlar kabul edildi. Ama, bugüne kadar da, hiç bir kapitalist memlekette, aile kanunları, kadına hak eşitliği sağlayan bir bütünsel normlar sistemi haline getirilebilmiş değildir.

Çeviren: Ahmet Er

(Nouvelle Revue Internationale - Sayı: 10, 1974)

dr. şefik hüsnü deymer

Rasih Nuri İleri

1

Türkiye'de belgelerle kanıtlanmış olan ilk grev M.Ö. Efes şehrinde Artemis mabedinin işçilerinin grevidir. 1842'den önce de grevlerin olduğu polis nizamnamesinin bir maddesinden anlaşılmaktadır. Daha sonraları, örneğin Karl Marks'ın manifestosunun İstanbul'a Ermeniceye çevrilmesi bir hareketin varlığını kanıtlamaktadır. Jön Türkler'in bir kolu ve bu arada Dr. Refik Nevzat, iştirakçi Hilmi'nin Sosyalist Partisi Türkiye sosyalizminin ilk belirtileridir. Daha sonra Berlin Kurtuluş dergisi (Spartakist grup) ve de Mustafa Suphi'yle Çarlık Rusyasında esir ve enterne Türkiyeli Türklerin 1917 devrimi dolayısıyla bu devrime katılmaları, Bakû'da kuruluş kongresini yapan Türkiye Komünist Partisi, devrim şehidi Mustafa Suphi ile Ethem Nejat, tarihî birer olgudurlar. Ancak bunların birincileri bilimsel sosyalizmin öncesi dönemini teşkil ederler.

Türkiye'de sosyalist hareketlerden bahsedilince, 50 yıllık bir geçmişi ve devamlılığı olan Dr. Şefik Hüsnü'nün etrafında ve onun liderliğinde süregelen hareket akla gelir. Dr. Şefik Hüsnü kanunsuz olarak sürüldüğü Manisa'da bu mücadelesine devam ederek yaşlı bir çam gibi dimdik devrilmiş, ölmüştür. Buna karşın daima boy hedefi olan, hattâ bazı zamanlar kallesçesine iftiraya uğratılmak istenilen lider yine odur, ancak kişiliği o kadar belirgindir ki, bütün bu gayretler boşa çıkmaktadır. Sadece bunlara tevessül edenleri kirletmektedir.

Örneğin legal bir siyasî parti olan T.E.K.S.P.'in (1946) kapatılmasından sonra açılan dava hakkında pek çok söz söylenmektedir. Hattâ partiyi kurması bile kusur sayılmış, evinde bazı notlarının yakalanması etrafında gürültüler kopartılmıştır. Bunlar yayınlanıp da sadece tarihî bazı gerçekleri yansıttıkları görününce, bu kez bu yazılarına polis ifadesidir demek istenmiştir. Oysa 1959 yılında ölümünün onuncu yılında Türkiye Solu dergisinde yazdığım yazı münasebetiyle Aclan Sayılğan'dan aldığım mektupta, o zamana kadar SETA diye adlandırılan şeyin aslında SEKA, yani (Merkez Komite) nin enternasyonal rumuzu olduğunu, hatanın eski harflerde (S) ve (K) nin nokta farkıyla aynı şekilde yazılmalarından doğduğunu belirtmem üzerine Aclan Sayılğan: «1946 davasında Dr. Şefik Hüsnü'de bulunan eski notlar mahkemede okunduğunda Şefik Hüsnü neden bu yanlış okuyuşu tashih etmedi» demektedir, sanki mahkemeye tamamlayıcı bilgi vermek gerekmiş gibi. Oysa bu notlar K. Alöç'ün hatıratında ifade olarak geçmektedir. Dr. Şefik Hüsnü hakkında Savcı Alöç bile evde yakalanan eski yazı ile yazılmış iki makaleyi «ifade» diye yutturmaya uğraşırken, bugünlerde kendilerini devrimci sanan bazı kişiler yeniden ve değişik ifadeler düzmektedirler. Önce legal bir partinin teşkilâtı ve evrağı açıktır, kuruluşları polise resmen bildirilir. Legal bir parti konusunda ifade vermemek diye bir şey söz konusu değildir. Kaldı ki, partinin son teşkilât sekreteri, karar aldırıp, lüzumsuz kâğıtları parti kapanmadan az önce yaktırmıştı, bu arada da muhaberât yok olmuştu. Sonra, illegal örgüt davalarında teşkilâta ait tek bir ifadesi olmayan bir lider, nasıl olur da bu tutumunu her şeyi açık bir parti için değiştirir de bilinmeyen sırlar açıklar, bütün bunlar deli saçması, üstelik belgesiz, şahitsiz pislikler. İşte bugün böyle bir ortama düştük, artık bu görevi sicilli «antikomünistlik» simsarları değil de, kendilerine «devrimci» süsü verenler üstleniyorlar.

**

Doktor Şefik Hüsnü 1887 yılında Selânik'te doğdu, babası Hüsnü Paşa'dır. Lise tahsilini Selânik'te parlak bir şekilde tamamladıktan sonra Paris'e giderek Fen Fakültesini ve Tıbbiye'yi bitirip 1912 yılında bir belkemiği kanseri hakkındaki tezini vermiştir. Tahsili sırasında Jön Türkler ile ilişki kurmuş J. Jaures yoluyla sosyalizme varmıştır. Tahsilinin sonlarında Sorbon'da Edebiyat Fakültesi'nde okuyan asil bir ailenin kızı Leocadie Sternieka ile nişanlanmış, Türkiye'ye döndükten sonra da, Varşova'ya gidip evlenmiştir. Kızları Meryem ise üniversite tahsiini Varşova'da yapmış, 2. Dünya Savaşı'nda yurda dönmeyince Varşova ayaklanmasında Naziler tarafından görevi başında öldürülmüştür.

Doktor Şefik Hüsnü yurda dönünce önce Balkan Savaşı'na, sonra da Çanakkale'de Birinci Dünya Savaşı'na katılmış, üstteğmen (Mülazımı evvel) olarak terhis olmuştur. Hali vakiti yerinde genç asabiye mütehasısı, mütarekede, Almanya'dan dönen ve orada iken Spartakist hareketin etkisi altında kalan Kurtuluş dergisi grubuna katılmış, 6 sayısı çıkan dergide yazı yazmış, dergi kapatılınca Aydınlık dergisinde mücadelesine devam etmiştir. 1919 sonlarında kurulan Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Partisi'nde Şefik Hüsnü süratle lider durumuna yükselmiş, partinin genel sekreteri seçilmiştir. Ancak işgal şartlarında ve işçi sınıfının objektif ve sübjektif durumu dolayısı ile parti pek fazla başarı gösterme olanağı bulamamıştır. Zaferden ve Cumhuriyetin ilânından sonra ise sol'un gelişmesine olanak verilmemiştir. 6 şubat 1925'te Dr. Şefik Hüsnü'nün Akaretler'deki evinde gizli bir kongre yapılmış ve bu kongrede Anadolu ve Rumeli'deki sol hareketin temsilcileri gizli Türkiye Komünist Partisi'ni kurmuşlardır.

*
**

Bir noktanın üzerinde durmamız gerekecektir, o dönemdeki yazılan yazılar bugün okununca bazen ilkel görünebilirler,

ancak bu bir görünüşdür, her hareket bir doğuş ve büyüme safhasından geçmektedir. On yaşındaki bir çocuktan otuz yaşındaki bir gencin olgunluğu beklenilemez, sosyal gelişim için de durum farklı değildir. Kaldı ki Dr. Şefik Hüsnü'nün tahlillerinde beklenilmedik bir olgunluk ve doğruluk göze çarpmaktadır. Kendisi ayrıca, bir bilim adamı olduğundan, bilmediği veriler üzerine bina kurmamakta, her zaman bunların payını hesaplamaktadır. Kaldı ki, çok yıl sonra, hattâ Dr. Şefik Hüsnü'nün ölmüş bulunduğu 1959 yılında dahi Türkiye'nin ekonomik ve sosyal durumunun hakkıyla bilindiği iddia edilemez. Aksine yurdumuzun temel sorunları hakkında temel incelemeler yapmanın gereği dahi ancak 27 Mayıs'tan sonra düşünölmeye başlandı. Kendisi ile 1946'da yaptığım bir konuşmada eski yazıları hakkında «duruma göre yazılmış gazete fıkraları» gibi küçümser bir tutum takınmıştır, oysa bu yazılar bizim için hâlâ değeri olan büyük bir hazinedir. Kendisinin o günü söylemek istediği başka idi. Örneğin, Reşat Fuat'ın başladığı ve öldüğü zaman tamamlanmış olan «Türkiyedeki toprak sorunu» gibi incelemeler bırakmadığından yakınıyordu, oysa Kapital'in ikinci cildinin çevirisi gibi yazıları bile polis tarafından önce iade edilip sonra da trende iken çaldırılmıştı. Yine de, hâlâ tam olarak yayınlanmamış olan, çıkan kısmı ise bütün iyi niyetlere rağmen eski dil yetersizliği yüzünden çok hatalı olan Aydınlık dergilerindeki yazıları, Manifest'in önsözü, 1946'da yakalanan ve yayınlanan bir raporu ile 1919-1925 legal dönemi hakkındaki notları ve belki de Farris'in 1945'te yayınladığı Parti'nin asgarî programı önemli birer kalıntıdır. Bulgaristan'da, Almanya'da ve sonra da Fransa'da yayınladığı yazılar hakkında ise bilgimiz pek kıttır, kullandığı isimler, takma isimlerdir, Keramet, Tahir, Tayfur, Ferit, Ferdinand bunlardan bazılarıdır. 1946-1939 arasında Fransa'da yazarı olduğu «L'Europe Nouvelle» dergisinde hangi ismi kullandığını tespit edemedik. Ayrıca illegal dergi ve yazışmalardaki yazıları ve yurt dışındaki muhaberatı da eli-

mizde yoktur, ancak bunlar tarih için kaybolmuş değildir, arşivde mevcuttur.

Son bir söz söylemek gerekir. Daha çok temenni niteliğini taşıyan bazı tahminleri hakkında: «işte böyle söyledi, doğru çıkmadı» sözleri edilmeye başlandı. Bu tür suçlama, en doğrusu sataşma çok daha geniş ölçüde başkaları için, hattâ Karl Marks için sürelice yapılmıştır. Örneğin Marks'ın çeşitli yazılarında ve de mektuplarında devrimci hareketlerin yaklaştığı, ekonomik bunalımların gelişi hakkındaki tahminleri doğru çıkmadı diye geniş bir edebiyat vardır, oysa herkesten önce kendisi «tahminlerim yine doğru çıkmadı» diye, çok kez yazmıştır. Lenin sonuna kadar Alman devriminin gelmesini beklemiş, ona inanmıştır. Oysa asıl şaşırtıcı olan eski yazılardaki, hele dergi makalelerindeki yanılgılar değil, doğru tahliller ve değerlendirmelerin değeri ve niteliğidir. Örneğin Karl Marks ekonomik bir krizin tarihi, süresi veya şiddeti hakkında yanılabilir, bu tabiidir, ancak bir mektubunda: «nasıl ki, 1866 savaşı Prusya ile Fransa arasındaki savaşı kaçınılmaz kıldıysa, şimdiki savaş da (1870-1871) Almanya ile Rusya arasındaki bir savaşa yol açmaktadır... Öte taraftan böyle bir iki numaralı savaş (Birinci Dünya Savaşı) Rusya'daki kaçınılmaz sosyal ihtilâlin ebesi olacaktır» (Lenin'in hayatı ve eserleri - Anadolu Yayınları, S: 56) derse, böyle bir tahlil gücü karşısında iyice düşünmemiz gerekir. Aynı şekilde bir Dr. Şefik Hüsnü anti-emperyalist bir kurtuluş savaşından doğan genç Cumhuriyetimizin geleceği hakkında: «İktidardan yararlanarak bir kısım küçük ve orta sermayenin sahipleri cüretli işlerle büyük güce sahip olur, artık ekonomik baskı istemezler. Zorunlu olarak yabancı sermaye ile işbirliği ederler. Hükümet baskıda bulunurlar.. Halk Fırkası bu iniş üzerindedir.. Bu küçük burjuva fırkasına (C.H.P.) mensup nüfuslu üyelerin sermayeleri arttığı oranda devrimciliği azalacaktır.» 1 Ocak 1925 (Atatürk ve Komünizm - Anadolu Yayınları, S: 6). İşte önemli olan, bile bile etken olmak için bazı arzularını

abartmak, şimdilik gerçekleşmeyeceği biliniyorsa da anti-faşist bir cephe önermek değildir de, yukarıdaki iki örnekle belirttiğimiz bilime, bilimsel sosyalizmin yöntemlerine dayanan tahlillerdir. Yoksa her şey önceden hesaplanabilseydi tarih ikinci derecelik bir denklemin çözülmesi kadar kolaylıkla çözümlenirdi (Engels).

*
**

1925 yılında Türkiye'deki bütün devrimci grupları toparlayarak o zamanın şartlarına göre zorunlu olarak illegal olan T.K.P.'yi yeniden kuran ve örgütleyen Dr. Şefik Hüsnü yurt içindeki faaliyet görevini seçilen Merkez Komitesine bırakıp yurt dışına çıktı. Artık kendisi dünya çapında bir şahsiyet olmak yolundadır. Dünya partilerinin oluşturduğu III. Enternasyonal'in bağrında çalışmalarını sürdürmekte, Balkanlardan tutun Almanya'ya kadar birçok ülkede faaliyet göstermektedir. Ancak yine de esas kökü Türkiye'dedir. Kurduğu Merkez Komitesi pasifliğe, oportünizme sapınca Vedat Nedim'i (Teşkilât Sekreteri) Viyana'ya çağırılmış, orada toplanan konferansta kendisine ikazda bulunmuştur. Parti'deki durumu düzeltmek için İsmail Mara ile Hüsamettin Özüdoğru'yu Türkiye'deki İcra Komitesine atamıştır, ancak bu iki işçi yönetici de ilk günden Vedat Nedim grubu ile kaynaşmamış, faaliyetlerinden onları haberdar bile etmemişlerdir. Durumun düzelmemesi üzerine Dr. Şefik Hüsnü gizli olarak yurda dönmüş, yeni bir İcra Komitesi atamış ve fakat Vedat Nedim'in ihbarı üzerine yakalanmıştır. Davadan sonra eski mahkûmiyeti dahil edilerek bir buçuk yıl hapse mahkûm olan Dr. Şefik Hüsnü cezasını çekip, aldığı resmî pasaportla tekrar yurt dışına çıkmıştır.

O dönemde Merkez Komitesindeki aydınlar Sovyet dostu bir dış politika güden, anti-emperyalist niteliğini sürdüren, merkezi dinsel ve feodal Osmanlı düzenini yıkmaya uğ-

raşan kemalist devrimi desteklemek gerektiği, hattâ yönetici grubun arasına girip kemalizmi sola yöneltmenin mümkün olduğu kanısında idiler. Cılız işçi sınıfımızın ve fakir halkımızın uzun vadeli bir bilinçlenme ve örgütlenme mücadelesini göze alamıyorlardı, nitekim bunlar T.K.P.'den kopup Kadro dergisini çıkartacaklar, ancak az sonra faal rolden uzaklaştırılacaklardı. Dr. Şefik Hüsnü'ler, Reşat Fuat'lar gibi uzun bir ömrü gizlilik, yurt dışı sürgünlük, işkence ve hapis ve her türlü maddî ve manevî baskı altında geçirmek kolay değildir. Bir anlık gençlik heyecanı, kısa ve kesif bir mücadele ve fedakârlık hattâ ölüm, bu cins hayat boyu mücadeleyi kabullenmenin yanında bir dereceye kadar kolaydır, önemli olan mücadeleyi her şart ve her halde Dr. Şefik Hüsnü'ler gibi sürdürülebilir ve şüphesiz her nesilden daha büyük miktarda bu tür militanlar, hele bilinçli işçi militanlar yetişecektir.

**

Dr. Şefik Hüsnü'nün bu ikinci yurt dışı faaliyet süresi 1929'dan 1939'a kadar sürmüştür. Ancak yine de, eninde sonunda, Türkiye'deki T.K.P.'nin stratejisi ve taktiği geniş ölçüde onun etkisi altındadır, ölünceye kadar da Merkez Komitesi üyesi ve Parti'nin Genel Sekreteri olarak kalacaktır. Burada da bir noktaya değinmek gerekir, III. Enternasyonal'a bağlı partilerin genel yönetimi, yani stratejisi Enternasyonal'in içinde, bazen şiddetli tartışmalardan sonra, karara bağlanmakta idi, ancak her parti, muhalefet ettiyse dahi, çoğunluk kararına uymak zorundadır, yoksa Enternasyonal'dan kopması gerekir. Bundandır ki, Türkiye'de ve hele son dönemde bazı sol muhitlerde Dr. Şefik Hüsnü'ye karşı, bu veya şu konuda yapılan eleştiriler, aslında III. Enternasyonal'in çizgisine karşı yapılan eleştirilerdir. Bunu akıldan uzak tutmalıdır.

Doktor Şefik Hüsnü'nün III. Enternasyonal'in İcra Ko-

mitesi üyeliğine kadar yükseldiği bilinmektedir, ancak faaliyetlerinin bu kısmı Türk tarihine değil de, Enternasyonal işçi hareketine mal olmuş ve çok kez tam olarak açıklanmamış faaliyetlerdir. Bu yüzden bunların üzerinde fazla durmayacağız. Ancak bir noktayı, tarihi öneminden dolayı açıklayabiliriz, faşizmin Almanya'da zafer kazandığı dönemde III. Enternasyonal'in Almanya'daki sorumlu temsilcisi Dimitrov değildi, İcra Komitesi üyesi Dr. Şefik Hüsnü idi. 1929-1932 dünya ekonomik bunalımı Almanya'nın ekonomisini yıkmış, memleket bir sosyal devrim eşğine girmişti. Tam bir çöküntü halinde olan bu ülkede burjuva devleti iflâs eden bankaların ve ağır sınaının % 90'ına kadar hiseslerini satın almak zorunda kalmıştı. Bu durumda ve Sol'un seçimle bile iktidara gelebileceği bir ortamda bürokrasi ve orduya hakim olan, onunla içiçe olan finans-kapitali sosyalist bir demagoji yürüten Hitler'in Nasyonal - Sosyalist Partisi'ni iktidara getirip artık yürütemedikleri burjuva demokrasisine son vermeyi kararlaştırdı, çünkü artık geleneksel sağcı partilerde halkı aldatmak olanağı kalmamıştı. Bu çok önemli dönemde komünistlerin ve hattâ sol'un seçime girmesini engellemek gerekiyordu. Komünistler ile Sosyal Demokratlar ise ortak tehlike karşısında birleşemediler, faşizm tehlikesini tam olarak değerlendiremediler. Darbeyi, Hitlerci Alman Meclis Reisi Göring Alman Meclisini yakarak gerçekleştirdi. Yangın bir komünist darbe başlangıcı olarak gösterilip parti kapatıldı.

Tutuklananlar arasında Alman milletvekilleri, Dr. Şefik Hüsnü, Dimitrov ve başkaları da vardı. Dr. Şefik Hüsnü altı ay sonra Moabit hapisanesinden tahliye edildi ve bir banka kasasında bulunan III. Enternasyonal'in arşivini Nazilerden kaçırmayı başardı. Ancak Dimitrov zindanda kaldı ve tarihe mal olan ünlü savunmasını yaptı, yangının Göring tarafından tertiplendiğini ispat edebildi ve dünya kamuoyunun baskısı karşısında beraat edip tahliye oldu. Bu başarısı dolayısıyla de III. Enternasyonal'in başkanlığına getirildi. Dimitrov'un

ve Dr. Şefik Hüsnü'nün başarılı polis imtihanı III. Enternasyonel'in Almanya'daki temsilcisinin İcra Komitesi üyesi Dr. Şefik Hüsnü olduğu ve III. Enternasyonel'in Almanya'daki arşivinin yerinin öğrenilmesine engel oldu.

Daha sonra Fransa'ya yerleşen Dr. Şefik Hüsnü savaş başlamak üzere iken yurda dönmek için izin istedi, önce bu izin verilmediyse de ağustos 1939'da Türkiye'ye gelmek için kendisine pasaport verildi. İkinci Dünya Savaşı'nda Dr. Şefik Hüsnü yüzbaşı rütbesi ile Sivas'ta orduya katılmış ve görev görmüştür. Geçirdiği bir ameliyattan sonra da 1941 yılında terhis edilmiştir.

1942 yılında Reşat Fuat'ın arzusuna uyararak, onun illegal partinin İcra Kurulu üyesi ve teşkilât sekreterliğini onaylamış, 1943 yılında ise «Faşizme ve vurgunluğa karşı geniş cephe» şiarını ortaya atmıştır. Bu yeni Parti platformu geniş bir etki yaratmış, legal basında işlenmiştir. O dönemde iktidara gelen Saracoğlu hükümeti artık Türkiye'nin Atatürk tarafından kurulan dış politikasını ve ittifakları tersine çevirmiş, Hitler Almanyasının yürüncesine girmişti. Bu anti-faşist cephe önerisi böyle bir ortamda ortaya atıldı. 1944 T.K.P. tevkifatı ve onu izleyen İleri Gençlik tevkifatı ve davaları öyle başarılı olarak geçmiştir ki, T.K.P.'nin Merkez Komitesi mahkemece tespit edilememiştir, oysa iki davayı göz önüne alırsak tutuklanmış bulunan 4 Merkez Komitesi üyesi bulunmakta idi. Biri beraat etmiş ikisi ikişer yıl hapis cezası almış, sadece Reşat Fuat lider olarak ceza görmüştür, o da faşist Saracoğlu hükümetine karşı savunmadan çok yargılama diye adlandırılabilir savunması ile örnek bir imtihan vermiştir. Dr. Şefik Hüsnü bu davalarda yoktur.

*
**

İkinci Dünya Savaşı sonunda Nazi Almanyasını destekleyen Millî Şef İnönü'nün rejimi güç bir duruma düştü. Dün-

yadaki ve memleketteki demokratik güçlerin şahlanması karşısında, halkın derin ve yaygın sefalet ve yoksulluğu ortamında iktidarda kalması olanakları yok gibi idi. Bu durumda iktidar için tek denenecek yol karşısındaki demokratik cepheyi yıkmaktı.

Tan, Yeni Dünya, La Turquie ve diğer sol gazeteler ve dergilerden başka muhalefette demokratik ve Amerikancı basının da vardı, bunların en önemlisi Vatan gazetesi idi. Ayrıca toprak reformu kanunu dolayısıyla C.H.P.'den ayrılan Adnan Menderes ve arkadaşları ile o dönemde Atatürkçü Sovyet dostluğunu savunup milletvekilliğinden istifa eden Celâl Bayar ve İnönü düşmanlığından dolayı sola kayan Mareşal Fevzi Çakmak muhalefette idiler ve hepsi — Avrupa'nın diğer ülkelerinde olduğu gibi — bir Antifaşist Halk Cephesi oluşturmak azmindeydiler. O kadar ki, insan haklarını savunmak üzere bir dernek kurulacağı vakit, Mareşal Fevzi Çakmak Sabiha Sertel'e, Dr. Şefik Hüsnü'nün kurucular arasına alınmasını, önermiş «onun komünistlikten mahkûmiyeti var» cevabına karşılık da, «ne olur, biz demokratik bir rejim istemiyor muyuz, elbette ki bir komünist parti de kurulacaktır» karşılığını vermiştir. Sertel'ler ise kısmen sol ile sağ arasında köprü başı olmaya devam etmek düşüncesiyle olacak, bu teklifi Dr. Şefik Hüsnü'ye iletmediler. Az sonra kurdukları Görüşler dergisinin ilk sayısında ilân edilen yazı kadrosu da aynı derecede ilginçtir. Bu kadroda yer alanlar şunlardır: 1 — Celâl Bayar, 2 — Tefvik Rüştü Aras, 3 — Fuat Köprülü, 4 — Adnan Menderes, 5 — Cami Baykurt, 6 — Sabiha Sertel, 7 — Zekeriya Sertel, 8 — Pertev Boratav, 9 — Behice Boran, 10 — Mediha Berkes, 11 — Niyazi Berkes, 12 — Hulusi Şerif, 13 — Adnan Cemgil, 14 — Esat Adil Müstecaplıoğlu, 15 — Muvaffak Şeref, 16 — Dr. Sabire Dosdoğru, 17 — Dr. Hulusi Dosdoğru, 18 — Sabahattin Ali, 19 — Kemal Bilbaşar, 20 — Nail V, 21 — Aziz Nesin ve... diğerleri.

Artık bardağı taşıran bu oldu, dergi 1 aralık 1945 günü

çıkıyordu, İnönü C.H.P. İstanbul İl Müfettişi Alaettin Tiritioğlu ve gençlik kolları ile diğer görevliler vasıtası ile, teknik tahrip araçları ile donatılmış, bir gösteri düzenledi, önce TAN matbaası tahrip edildi, sonra Beyoğlu'na çıkılarak Sovyet konsolosluğunun yan sokağında olan Yeni Dünya, La Turquie, Gün ve diğer gazete ve dergiler matbaaları ile birlikte yerle bir edildi, oysa Sovyet konsolosluğunun bir camı bile kırılmadı, bu da tertibin ne denli planlı olduğunu gösterir; sonra Beyoğlu'na şimdiki Emgen gözlükçüsünün yerinde bulunan Berrak kitabevi yok edildi, bu kitabevinde Sovyet gazete, dergi ve kitapları ile plakları, Nazi yenilgisinden sonra satılmaya başlanmıştı. İki gün önce haber alan Vatan gazetesi anı bir dönüş yaparak kurtulmuştu, köşke çağrılan Celâl Bayar ise boyun eğmek zorunda kaldı* (4 aralık 1945). Bu hareket anti-faşist cepheyi yıkmaya yeterli oldu, İnönü kurtulmuştu.

Bu yazı kadrosunun bir kanadı az sonra Demokrat Parti'yi kuracak 1950 yılında ise iktidara gelecekti, şu kadarını belirtelim ki, örneğin bir Celâl Bayar 1945 sonlarında sol fikirleri dost muhitlerinde savunmakta idi, buna ben de şahit olmuştum. Atatürk'ün ilk İçişleri Vekili Cami Bey ve Mareşal aşırı sol bir hava takınmışlardı. 1946'da Esat Adil Sosyalist Partisi'ni kuracaktı, Dr. Hulusi Dosdoğru ile Nail V ise Emekçi Köylü Partisi yöneticileri arasında yer alacaklardı, 1960'lar da Behice Boran, Adnan Cemgil, Kemal Bilbaşar T.İ.P. yönetici kadrosunda bulunacaklardır. Geri kalanlar sol eğilimli yazarlardır.

1946 seçimlerinden sonra, seçimde yapılan mazbata sahte-kârlığı protesto edilince, İçişleri Bakanı Şükrü Sökmensüer Mareşal Çakmak'ın bazı mektuplarını açıklayarak kendisini ve arkadaşlarını bu nedenle komünistlikle suçlayabilecektir.

Halk Cephesi kurulamamıştı ama yine de savaş sonrası

(*) Raif Meto'dan naklen.

ortamında Sovyetler Birliği, A.B.D. ve İngiltere'nin, yani demokrasiler cephesinin baskısı altında çok partili döneme geçmek zorunlu olmuştu. Cemiyetler Kanununun 9. uncu maddesi ile Basın Kanununun 50. maddesi değiştirildi, bunun üzerine de partiler ve sendikalar kurulmaya başlandı. Dr. Şefik Hüsnü ilkönce legal bir sol parti kurma görevini Cami Baykurt ile Esat Adil Müstecaplıoğlu gibi sempaticanlara vermeyi düşündü, 4 aralık olayından sonra Cami Baykurt çekildi, ancak Esat Adil'in etrafını süratle T.K.P.'den ayrılan eski muhalefet artıkları, Sarı Mustafa (Börklüce) ve diğerleri sardı, önce görevli olarak Hüsamettin Özudoğru ve arkadaşları da bunlara katılmışlardı, ancak süratle Esat Adil'in kişisel ihtirasına kapılıp bir hizip teşkil edeceği, hareketi böylece anlaşıldı. Bu yeni durum karşısında Dr. Şefik Hüsnü en doğru kararı aldı, kendisi Esat Adil'in kurduğu Sosyalist Partisi karşısında T.E.K.S.P.'sini kurdu. Nitekim altı ay gibi kısa bir dönemde Emekçi Köylü Sosyalist Partisi 13 ilde kuruldu, Savcı K. Alöç'ün açıkladığı gibi, yalnız İstanbul'da 10.000 işçi parti saflarında örgütlendi. Ferit Kalmuk yönetiminde kurulan İstanbul Sendikalar Birliği yurt çapında 600 sendikanın kurulmasına ve üç şehirde sendika birlikleri kuruluş hazırlıklarının tamamlanmasına önyak oldu. Amaç derhal bir Konfederasyon kurup Dünya Sendika Konfederasyonu'na katılmaktı, örneğin ben Adana Sendikalar Birliği'ni kurup listenin tasdiki için faaliyete giriştim, ancak 16 aralık 1946 günü parti, sendika ve sol yayınların kapatılması bu girişimi durdurdu.

Esat Adil'in sapması karşısında, Dr. Şefik Hüsnü'nün tutumu çok kesin olmuştur. Esat Adil'in çıkardığı dergilerin okunması bile Parti üyelerine yasak edildi, oysa o dergilerde çalışanların başta gelenleri ilk zamanda Dr. Şefik Hüsnü'nün direktifleri ile bu görevi üstelenmişlerdi.

Esat Adil'in dikey sendikalarına karşılık yatay sendikalar örgütlenmeye gidildi ve yukarıda belirtildiği gibi T.E.K.S.P.'si örgütsel hakimiyetini kurdu. Ondan sonra da, üst kademedede

birleşme teşebbüsüne geçildi, tam anlaşmaya varıp ikilik ortadan kalkacağı zaman partiler kapatıldığından bu birleşme gerçekleşemedi. Davaların sonucu da ilginçtir, T.E.K.S.P. yöneticileri mahkûm edildikleri halde Sosyalist Parti beraat etti.

Dr. Şefik Hüsnü Deymer, görüldüğü gibi, hareketi saptırmamak amacı ile ikinci bir parti kurmakla çok doğru davranmıştır, nitekim beraattan sonra Esat Adil yeniden partisini açmış, partiyi yeniden kapatılıp dava açılmıştı ve yine BERAAT... Ancak kendisi de böylece tükenmiş ve mücadele başında ölmüştür. Kendisine her zaman hürmet etmişimdir, ancak partisini yaşatabilmek için verdiği tavizi de unutamam, Esat Adil taktik nedenlerle de olsa «Türkiye’de marksizmin leninist halkasını kopartmalıyız» sözlerini yazmamalıydı. Dr. Şefik Hüsnü ile büyük farkı burada görülmektedir.

1946 legal parti örgütlenmesi konusunda son bir söz söylemek gerekir, Dr. Şefik Hüsnü’nün sadece aşırı iyimserliğini yerebiliriz, kendisi Partinin kapatılabileceğini hiç bir zaman kabul etmedi, o dönemde fazla iyimserlik gösterdi, bazı arkadaşlarının almak istedikleri savunma tedbirlerine de karşı çıktı, çünkü böyle tedbirlerin illegal faaliyet sanılabileceğini ve böylece Partinin kapatılmasına yol açılabileceğini söylemiştir, bu yöndeki bir konuşmasına şahsen şahit olmuşumdur. Ancak yukarıda da söylediğimiz gibi bazı yönetici arkadaşlar Parti muhaberatını yakmakla gereken önemli bir tedbiri sağlamışlardır. Yani Dr. Şefik Hüsnü’nün iyimserliğinin pratikte bir zararı olmamıştır. Bu aşırı iyimserliğinin nedeni bir yandan Sovyetler Birliği, diğer yandan A.B.D. ile İngiltere’den oluşan demokratlar cephesinin kısa vadede bölünemeyeceği varsayımına dayanmaktaydı, böylece partinin birkaç yıl yaşayabileceğini ve bu süre içinde kolayca yıkılmayacak bir güç haline geleceğini hesaplamıştı. Oysa İkinci Dünya Savaşı’nın zaferinden bir yıl sonra, önce Çörçil sonra da A.B.D. zaferi sağlayan ittifakı yıktılar, her memlekette en sağcı, hat-

tâ faşist güçlere dayanmak yolunu seçtiler. 1946’da sol partilerin kapatılmasının gerçek nedeni budur.

1947 Parti davasından sonra, Dr. Şefik Hüsnü’nün ölümüne kadar sürecek olan çilesi başlamıştır. Önce T.E.K.S.P. davası ve mahkûmiyeti, sonra 1950 affı ile kısa bir özgürlük dönemi. Bu dönem son provokasyonun tezgâhlandığı dönemdir. 1947 yılında İzmir’de faaliyete geçen T.K.P.’ye ilk günden Yusuf Etik, Şükrü Dinsel ve diğerleri gibi milli emniyet ajanları sızmış, hattâ yeniden faaliyete geçilmesinde önyak olmuşlardı, bu iki kişi eskiden komünist olup polis baskısı altında teslim olarak ajanlık kabul edenlerden olduğundan kolayca ajanlıklarını kamufle edebilmişlerdi. Teşkilât sekreterliğini üstlenen Zeki Baştımar ise geleneksel gizlilik kurallarına uymadığı gibi Parti saflarını aşırı şişirmiş, ancak sempatizan olabilecek kişilere yekten sorumluluk vermişti. Böyle olmakla beraber ve örgüt ilk gününden içerden ajanlar vasıtasıyla kontrol edildiği halde 1951’e kadar tevkifat olmadı. Eski liderlerin hapisten çıkıp toptan bir kök kazma olağanının beklenilmesi yetkili makamlarca tercih edildi. Dava dosyasına göre Zeki Baştımar aftan sonra rapor vermek ve yetki almak için eski Merkez Komitesini toplantıya çağırdı, ona güvenmeyen Ahmet Fırıncı, Celâl Benneci gibi işçi üyeler toplantıya gelmediler (mahkeme zabıtlarına göre). Şefik Hüsnü, Reşat Fuat ve yurda yeni dönen Mihri Belli dava dosyasına göre iki toplantı yaptılar, birincisinde üç kişilik bir icra kurulu onaylandı. İkincisinde, yine dava dosyasına, göre Zeki Baştımar ve Mihri Belli arasındaki ihtilâf çözümlendi, bunların gerçeğe ilişkisini halen bilemeyiz.

Bu iki toplantı bahane edilerek bütün geleneksel liderler cezalandırıldı. Dr. Şefik Hüsnü, yaşlı ve hasta olarak her zamanki direncini gösterdi, iki yıl örgüt hakkında ifade vermedi, yine de her bir toplantı için ikişer atfı cürüm yüzünden beş yıl on ay hüküm giydi, temyiz bu kararı «şiddet sebebi gösterilmeden cezanın asgarî haddinden uzak-

laştırılmasının kanunsuzluğu» gerekçesi ile bozunca, Dr. Şefik Hüsnü'nün giyabında Ankara Garnizon Kumandanlığı Siyasî Mahkemesi'nde, «65 yaşını bitirmiş olduğundan 4 sene iki ay müddetle ağır hapis ile tecziyesine, 1 sene, 4 ay, 20 gün müddetle Manisa'da» gözaltında bulunmasına karar verildi (1957/14 Sayılı 7 Ağustos 1957 günlü karar). Dr. Şefik Hüsnü böylece 4 ay fazla hapiste kalmıştı, tahliye edildiğinde önce İstanbul'da kalmasına izin verildi, sonra Manisa'ya yollandı, oysa fazla yattığı günler hesaba katıldığında sürgün cezasının 17 Eylül 1957'de bitmesi gerekmekte idi. Böylece yaşlı ve hasta bir savaşçı kasten BİR YIL YEDİ AY süre ile kanunsuz olarak fazla ceza görmüş, 8 nisan 1959 günü Manisa'da, sürgünde vefat etmiştir. Bu, kanımıza göre dolaylı da olsa Demokrat Parti hükümetinin siyasî bir cinayettir.

dr. şefik hüsnü ve arkadaşlarının muhakemeleri

2

1923'den 1928'e kadar İstanbul Ağır Ceza Mehkemesinde komünizmle ilgili 6 dâvaya bakılmıştır. Bu yazıda, Dr. Şefik Hüsnü'nün biyografisini saptamada yararlı olabilecek bir duruşması ele alınmıştır. Bu duruşmada 57 kişi (25'i işçi) bulunmuş, bunlardan 25'i beraat etmişti. Verilen cezalar, birer aydan 6 aya kadardı.

İstanbul'da akşamları çıkan *Son Saat* gazetesinin 17 Ocak 1928 tarihli sayısında, ilk sayfanın ilk sütunlarında şu başlıklar göze çarpıyordu:

İSTANBUL'DA VE ADANA'DA YAPILAN KOMÜNİST PROPAGANDANIN MAHİYETİ VE GAYESİ NE OLABİLİR? BU SABAH AĞIR CEZA'DA CİDDEN DİKKATE ŞAYAN BİR MUHAKEME BAŞLADI...

TEŞKİLÂT-I ESASİYE KANUNU'NUN TAMAMINI TEBDİL VE TAĞYİR CÜRMÜ İLE MÜTTEHEM OLARAK MUHAKEME EDİLMEKTEDİRLER.

Gazete ayrıca sanıkların ağır ceza mahkemesine sevkedilirken çekilmiş bir fotoğrafını da eklemişti.

Cumhuriyet gazetesi, aynı günlü sayısında ve ilk sayfada altı resim yayımlamıştı:

1 — Ağır ceza heyet-i hakimiyesi, komünistlerin muhakemesini yaparken.

2 — 48 kişiden ibaret ve cumhuriyet hükümetini iskât gayesiyle maznun komünistler huzur-i adalette.

3 — Makam-ı iddiayı bizzat işgal eden İstanbul müdde-i umumisi Kenan Bey iddianamesini okuduktan sonra.

4 — Dünkü muhakeme esnasında maznunlardan bir kısmı.

5 — Dr. Şefik Hüsnü, kendisine tevcih edilen suallere cevap verirken.

6 — Dr. Şefik Hüsnü, isticvap esnasında, vaktiyle Vedat Nedim'e gönderdiği mektubu okurken.

Cumhuriyet'te ayrıca şu başlıklar yer alıyordu:

KOMÜNİSTLERİN MUHAKEMESİNE DÜN AĞIR CEZADA BAŞLANDI. MAKAM-I İDDİAYI BIZZAT İSTANBUL MÜDDE-İ UMUMİSİ KENAN BEY İŞGAL ETMİŞTİ.

DÜNKÜ İSTİCVABAT, BİLHASSA ŞEFİK HÜSNÜ BEY'İN ÜZERİNDE TEMERKÜZ ETMİŞTİR. BUGÜN VEDAT NEDİM BEY İSTİCVAP EDİLECEKTİR.

Aynı gazete, birinci sayfasının 3,4,5. sütunlarından başka 4. sayfanın 6 sütununu tümüyle muhakemenin seyrine ayırıyordu:

Dün saat onda, ağır ceza mahkemesinde komünistlerin muhakemesine başlandı. Salon yüzlerce meraklıyla dolmuştu. Dinleyiciler o kadar fazlaydı ki, fazla tahaccüme meydan vermemek için içeri ancak müdde-i umumilikten alınan duhuliye kartı ile giriliyordu...

Polis memurları kapıları tutmuşlar ve intizamın muhafazasına çalışmışlardı...

Elli yedi kişilik kafile, ellerinde kelepçelerle tevkifhane-den gelmişlerdi. Bunlar mahkeme salonuna alındılar.

Tam saat onda heyet-i hâkime içeri girdi.

Maznunların vekili vekâletnamesini mahkemeye ibraz etti. Fırarî komünistlere dair ahz ü girift müzekkeresi okundu.

Reis (mübaşire), «çağırın efendim, Sarı Mustafa, Nâzım Hikmet, Alaaddin, İsa Efendileri...» dedi.

Mübaşir dışarı çıkıp bağırdıktan sonra döndü:

«Gelmemişler efendim.»

Daha sonra müstantık kararnamesinin kıraatine başladı.

Bu kararname on dört büyük sayfadan müteşekkildi. Maznunların muhakemeye sevkini icap ettiren husus şu suretle tavsif ediliyordu:

Müstantık kararnamesi:

«Teşkilât-ı esasiye kanunu tağyir ve tebdil maksat ve gayesiyle gizli bir komünist teşkilâtı vücude getirdikleri ve halkı kanunlara karşı teşvik ve tahribi mutazammın amele mecmayı olan yerlere beyannameler talik ettikleri iddiasıyla maznunun aleyhine Dr. Şefik Hüsnü, Vedat Nedim Beylerle Ahmet Şevki, Galip, Ahilya, Hakkı, Hasan, Salih, Yorki, İstefan, Niko, Yuvakim, Niko, Eczacı Vâsıf, Mahmut Adrian, Mehmet Nuri, Şevket Süreyya, Hamdi, İbrahim, Mehmet Sabri, Hikmet, Hüseyin Said, Vanlı Kâzım, Fahrettin, Faik, Şamis, Aziz nam-ı diğer Hüsameddin, İsmail nam-ı diğer Rasim, Sarı Mustafa, Suphi, Nâzım Hikmet, Halim nam-ı diğer Hasan Âli, Şöför Kâzım, Kasım nam-ı diğer İsmail, Emine Sabiha nam-ı diğer Mesrur, Derviş Hilmi ve İzmir maznunlarından Tevfik, Abdulkerim, Mehmet Ragıp, Fahri, Mesrur Naci, İhsan, Suphi, Nedim ve Adana maznunlarından Mehmet Kaplan, Ragıp, İsmail, Abdulmecit, Ali Haydar nam-ı diğer Ali Galip, Tevfik, Ali İlhami, Kadri, Şevket, Ali Şahin, Hilmi Turan, Hasan Sabri, Yusuf, Hüseyin Safvet, Kasım Mehmet, Berber Ahmet, Alaaddin hakkında icra kılınan tahkikat-ı istintakiye neticesinde maznunların fiil ve hareketleri Türkiye Cumhuriyeti teşkilât-ı esasiye kanunun tamamını tağyir ve tebdil ve ilga

ve bu kanun ile teşekkül etmiş olan Büyük Millet Meclisi'ni iskat maksat ve gayesine mâtufluk üzere beyinlerinde gizlice ittifak mahiyetinde bulunması itibariyle kanun-u cezanın 146. maddesi delâletiyle 171. maddesinin 2. bendine tevkifen ağır cezayı müstelzim evfali cürmiyede bulunmuş olmakla lüzum-u muhakemelerine ve bunlardan gayri mevkuf olan Sabiha Emine Hanım ve Şoför Kâzım ve Derviş Hilmi Efendilerle İzmir mustantıklığınca serbest bırakılmış olan Nedim Vahit ve Adana mustantıklığınca tevkifine lüzum görülmeden Hüseyin Saffet ve Kasap Mehmet ve Ahmed'in fiilî müddeabihe cüret müşaheretleri hakkında bî günâ delil ve emmare hâsıl olamamış olduğundan onların Usul-i Muhakemat-ı Cezaiyenin 13. maddesine tevfikeyen men-i muhakemelerine karar verilmiştir.»

Müteakiben müddeimumi Kenan Bey, ayağa kalkarak iddianamesini serde başladı:

«Reis beyefendi, mukademe-i maruzatıma şu ciheti ilâveye müsaade buyurulmasına rica ederim ki, maznun bulunan bu efendiler içersinde Dr. Şefik Hüsnü, Vedat Nedim, Baytar Salih, Dr. Hikmet beyler ve daha bunlar gibi derece-i tahsilleri, seviyeleri itibariyle kendilerinden nâfi hizmetler beklemek hakkımız olan kimselerin maalesef memleketimizin en ziyade huzur ve sükûna muhtaç olduğu şu tarihî dönemde zamanında Türk milletinin yeniden ibdâ ve ihya ettiği hükümeti ile terakki sahasında attığı hatvelenin önüne geçmek suikastı ile hareket etmeleri hiç bir ehli selimin af ile geçemeyeceği bir keyfiyettir.

Nizam-ı içtimaimizi bilerek veya bilmeyerek ihlâl eden kimselere müsaadekâr bulunmak vazedilen kanunlar, bu hareketleri bittabi effedemezdi. İşte milletin müşterek ve umumî efkâr ve temayülâtını baltalamak, onlara her kim olursa olsun karşı durmak isteyenleri kanunen te'dip derece-i vücubdadır.»

DR. ŞEFİK HÜSNÜ BEY'İN VAZİYETİ

Kenan Bey, müteakiben cürmün suret-i cereyan ve ruhunu izah ederek Dr. Şefik Hüsnü Bey'in vaziyetini anlatmış, *Türkiye İşçi ve Sosyalist Fırkasıyla, Aydınlik, Orak-Çekiç, Fırtına* gazetelerindeki neşriyatı izah etmiştir.

Müddeimumî bilâhare bu gazetelerin niçin kapatıldığını, Dr. Şefik Hüsnü Bey'in İstiklâl Mahkemesi tarafından mahkûm edildiğini, Vedat Nedim Bey'in de hazır bulunduğu *Viyanaya Kongresi'nin* faaliyetini, Moskova'da verilen kararlarıyla İstanbul'da nasıl Komünist Fırkası'nın tesisi tekerrür ettiğini anlatmış ve demiştir ki:

«Türkiye'de bir Komünist Fırkası'nın tesisi takarrur edince ve işbu kararı müteakip İstanbul'a avdet eden Vedat Nedim Bey ve mahkûmiyetlerini ikmal eden Şevket Süreyya, Elektrikçi Nuri Efendilerle Moskova'dan avdet eden firarî Laz İsmail nam-ı diğer Kasım, Hüsameddin nam-ı diğer Aziz, Suphi nam-ı diğer Mustafa, İbrahim ve daha serbest bulunan sâbık cemiyet âzasından bazıları birleşerek teşkili takarrur eden Komünist cemiyetinin evvelâ İstanbul heyet-i merkeziyesi vücade getirilmiş ve bundan itibaren hariçte bulunan Dr. Şefik Hüsnü Bey'in merkeze izafeten verdiği direktif mucibince şimdi isimlerini arzylediğim Kasım nam-ı diğer İsmail, Aziz, Suphi taraflarından İstanbul Merkez Komitesinden başka, İstanbul, İzmir, Adana ve Eskişehir'de faaliyete geçilmiş, müteakiben İzmir, Adana vilâyet komitesine ve yine ayrıca Beyoğlu'nda, Boğaziçi'nde, İzmir'de, Adana'da «*hücre*» namı tahtında müteahhid şubeler tesis ve teşkilâtlar tevsil edilmiştir.»

DR. ŞEFİK HÜSNÜ İSTANBUL'A GELİYOR

Müddeimumî bilâhare bu faaliyeti tevsil için Dr. Şefik Hüsnü Bey'in İstanbul'a geldiğini anlatmış ve demiştir ki:

«Dr. Şefik Hüsnü Bey, vazife ve selâhiyeti icabı İstanbul'da azamî faaliyete başlayarak (...) cemiyet erkânından maznun-ün aleyhinden Vedat Nedim Bey'i Bağdat apartmanındaki ikametgâhına hafiyen davet ederek müctemian aktettikleri kongre ve konferanslara bizzat riyaset eylemiş ve o ana kadar fırkaca meşbuh olan tarz-ı mesai, esaslı surette tenkit olunmuştur.»

NUSEYBİN HATTINDAKİ GREV

«Müteakiben içlerinden daha faal ve azimkâr gördüğü fırka rüfekasından firarî Mustafa ve Laz İsmail denilen Kasım ve Hüsamettin'den mürekkep olmak üzere tefrik eylediği bir grupla ayrıca azamî faaliyete girilmiş ve cemiyetlerince perverde edilen gaye ve hedefe bir an evvel vusül için *amele-i cemiyetler lehine olarak hükümet aleyhine tahrib-i mütezammın beyannameleri tanzimine ve Adana'da Nuseybin hattında grev ilânına sebebiyet verildiği* gibi İstanbul'da da faaliyet sahasına geçmeye karar verilmiş ve fırkaları namına ve İstanbul komitesine izafeten 1927 teşrinievvel nısf-ı ahirinden itibaren yine hükümet aleyhine olmak üzere haffiyen vesayiti mahsusa ile teksir edilmiş beyannameleri şehrin mecma ve amelenin mütekâsif buldukları sokak başlarına ta'lik suretiyle neşir ve ayrıca yine ihzar ve teksir ettirdikleri komünizme ait risale ve mecmuaları *amele* arasına tevzi ettirmişlerdir.

.....

Bu veçhile *ameleyi* ve cemiyetleri efradını hükümet ve sermayedârân ve neşir olunan kanunlar aleyhine isyana teşvik ve tahrik için *amele* bir içtima-i umumî aktine davet edilmiştir. Velhasıl maznunların kurdukları cemiyet efradı ile arzylediğim veçhile halkı teşkilât-ı esasiye kanununu tağyire mâ-tuf olarak icra-yı harekete teşvik zımında hafi ittifaklar ve içtimalar aktettikleri anlaşılmakta bulunmuştur...

.....

Kırk üç komünistin vekâletini Mustafa Hayri Bey kabul etmişti. Dr. Şefik Hüsnü Bey'in vekili Hasan, Vedat Nedim Bey'in vekili Sadi Rıza beylerdi. Diğer maznunların vekilleri de Cevdet Ferit, Cemil ve Nâzım beylerdi. Vedat Nedim Bey'in zevcesiyle diğer maznunların zevceleri de muhakemeyi dinlemek üzere gelmişlerdi.

DR. ŞEFİK HÜSNÜ BEY'İN BİYOGRAFİSİ

Bundan sonra sorguya çekilen Şefik Hüsnü Bey, sorulan suallere ezcümle dedi ki:

«İsmim Şefik Hüsnü. Selânikliyim, evliyim, bir çocuğum var. Derdestimden evvel Viyana'da oturuyordum. Viyana'dan avdetimden sonra Parmakkapı'da Saksı sokağında oturuyordum. Ailem Viyana'dadır.»

«Sizin başka nam-ı müstearlarınız var mıdır?»

«Şefik Hüsnü'den başka *Keramet, Tahir ve Tayfur* isimlerini kullanmıştım.»

«Tayfur ismini, Viyana'daki Komünist Fırkası'na yazdığınız mektupta mı istimâl ettiniz?»

«Evet.»

«Tahsiliniz ne derecededir, izah ediniz?»

«Selânik'te Fevziye Mektebi'nde iptidaî ve tali tahsilimi ikmal ettim. Ayrıca idadiye gittim. Paris'te Sorbon Darilfünununun Fen Fakültesi'ni bitirdikten sonra Tıp Fakültesi'nden doktor ünvanıyla mezun oldum. Balkan Harbi'nden az evvel Türkiye'ye geldim. Pangaltı'da muayenehane açtım. Harb-i Umumi'ye kadar icra-yı tababet ettim. Harpte sivil yüzbaşı rütbesiyle Çanakkale'ye gittim. Dört buçuk sene Çanakkale Merkez Hastanesi'nde vazifemi yaptım. Müzakerede İstanbul'a avdet ettim.»

Maznun bundan sonra Kurtuluş, Aydınlık, Fırtına ve Orak-Çekiç gazetelerini çıkardığını ve gazeteler kapanınca Varşova'ya gittiğini anlattıktan sonra dedi ki:

«Orada bulunduğum sırada İstanbul'da bazı tevkifat yapıldığını işittim. Bu isimler arasında benim de ismim geçiyordu. Neticeyi bekleyerek Varşova'da kaldım. İstiklâl Mahkemesi beni 15 seneye mahkûm edince Viyana'ya gittim. Adliye huzurunda vaziyetimi düzeltmek için bu sefer İstanbul'a geldim. Çünkü benimle beraber mahkûm olan arkadaşlarım hapisten tahliye edilmişti. 1927 senesi iptidalarında İstiklâl Mahkemesi müddeiumumiliğine bu hususta bir arzuhal göndermiştim.»

«Hakkınızdaki 15 senelik hüküm, bilâhare bir seneye tebdil olunmuştu. Bu size tebliğ olunmadı mı?»

«Hayır efendim.»

«O halde şimdi ediliyor efendim.»

Şefik Hüsnü Bey, bilâhare İstanbul'a yataklı vagon müdahdeminden birinin yardımıyla gizlice geldiğini anlattı.

«Hiç bir fırkaya intisap ettiniz mi?»

«Hayır. Yalnız kendim bir fırka teşkil ettim. İlk teşkil ettiğim fırka İstanbul'da İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkası'dır. Esasatı Almanya'da hazırlanmıştı. Ben İstanbul'daki ilk kongrenin kâtib-i umumisi idim. Fırkanın birçok âzası Milli Mücadele'de hizmet etmiştir.»

«Amele cemiyetleri varken ayrıca bir sosyalist fırkasına neden lüzum gördünüz?»

«Amele cemiyetleri gayri siyasî teşekküllerdir. Sosyalist cemiyetleri ise siyasî teşekküllerdir ve münasebetleri umumdur.»

Bundan sonra Şefik Hüsnü Bey sosyalizme dair uzun uzadıya izahat verdi.

Reis sordu:

«Komünizm âmâline taraftar mısınız?»

«Evet taraftarım.»

«Bu ilhamı nereden aldınız ve hangi nazariyeyi takip ediyorsunuz?»

«Komünizm ile Avrupa'da tahsilde iken ülfete başladım ve komünizmi en emin bir refah ve saadet vasıtası olduğuna kani bulunduğum için buna taraftarım.»

«Şu halde mülkiyet-i hususiyenin ve kapitalizmin ilgasına taraftarsınız!»

«Evet taraftarım. Karl Marks'ın ve Lenin'in âsârını okudum. Ve bu büyük rehberlerin efkâr ve vesâyâsının beşeriye-ti refaha isâl edeceğine inandığım için samimî merbitiyet hissettim.»

«Komünistlerin gayesi nedir?»

«Memlekette köylü ve ameleliyi hâkim kılarak sınıf farklarını kaldırmak ve istihsal vasıtalarını müşterek bir mülk haline inkılâp ettirmektir. Rusya buna bir misal olabilir...»

Şefik Hüsnü Bey, burada tarihî tekâmül nazariyesinden bahsetti.

«Ameleliyi mücadeleci ve şuurî bir hale getirdikten sonra Türkiye'de komünizmin tatbik edileceği fikrinde misiniz?»

«Bu mesele beynelmilel miyasta düşünülecek bir meseledir. Yalnız Türkiye mevzuubahs olamaz.»

«Türk Teşkilât-ı Esasiye Kanununun komünizme muhalif olup olmadığını tetkik ettiniz mi?»

«Evet, bir nebze tetkik ettim. Teşkilât-ı Esasiye Kanununun Türkiye'de komünizmi menetmediğine kanaat getirdim. Bu kanunun ilk maddesi milletin mutlak surette hâkimiyetini amirdir...»

Bu esnada öğle vakti gelmişti. Reis, muhakemeyi saat 2'ye tâlik etti.

İKİNCİ CELSE

*DR. ŞEFİK HÜSNÜ'NÜN İSTİCVABINA
DEVAM EDİLDİ*

İkinci celsede 48 maznun aynı mevkilere oturduktan sonra Şefik Hüsnü Bey'in isticvabına devam edildi.

Reis, Şefik Hüsnü Bey'e neşriyattan başka fiilen bazı teşebbüsatta bulunup bulunmadığını sordu. Şefik Hüsnü Bey, «başka faaliyette bulunmadım» dedi.

«Vedat Nedim Bey'le ne zamandan beri tanışsınız?»

«Vedat Nedim Bey'i 1919 senesinde gıyabî olarak tanıdım. Kendisi Türkiye İşçi Sosyalist Fırkası'nın müessislerindendi. Bendeniz memlekette 1922'de avdet edince görüştük. Aynı mefkûrenin adamları olduğumuz için aramızda çabuk dostluk teşekkül etti.»

Şefik Hüsnü Bey, daha sonra Vedat Nedim Bey'le olan muhaberetlerini anlattı ve bu sayede amele harekâtına dair de haberler aldığını söyledi ve dedi ki:

«Bilâhare memlekete tekrar bir vatandaş gibi yaşamak, eski vaziyetime avdet etmek için geliyordum. Gizli gelmemin sebebi, üzerimde bir mahkûmiyet damgası vardı. Neticenin ne olacağını hukukşinaslarla temas edip öğrenecektim. Vaziyeti bilmiyordum.»

Avrupa'ya azimetinden üç dört ay sonra Sovyet hariciye memurları vasıtasıyla Vedat Nedim Bey'e mektup göndermediğini, Vedat Nedim Bey'le Viyana'da görüşüğünü ve onu Viyana'ya kendisinin davet etmediğini, İstanbul'a avdetten sonra Vedat Bey'le bir defa Bağdat Apartmanı'nda, bir defa da Malatya Pastanesi'nde görüşüğünü, memlekette resmî fırka kurma imkânı olup olmadığını sorduğunu, Bağdat Apartmanı'nda hiç bir içtima aktetmediğini ilâve etti.

Bu esnada reis, Şefik Hüsnü Bey'in odasının teharrisi esnasında çıkan evrakları gösterdi.

MEKTUPLARDAKİ BAZI MÜHİM NOKTALAR

Şefik Hüsnü Bey'in T.K.P. Merkez Komitesi'ne gönderdiği mektup kıraat edildi. Reis mektubu gösterdi. Şefik Bey, kendisinin olduğunu söyledi. Mektupta heyet-i teftişyenin

faaliyetine ait bazı mütalaat vardı. Bunların en mühimleri şunlardır:

Fırkanın neşir ve ilânına ait kararların elan münakaşaya zemin teşkil etmesi şayan-ı teessüftür... Siyasî şiarlarımızın amele memleketlerinde işarı... Mühim hadiselerde, mesele mavunacılar arbedesinde vilâyet komitaları tarafından vilâyet komitaları imzası altında mutedil ve kısa beyannameler tevzii... İntihabat vesaire meselelerinde komünistlik neşriyatının tamimi... Bu teşebbüsler müedbbirane yapılırsa arkadaşların ele geçmesi gayrı kabildir. Ele geçseler bile mucib-i tâkip bir şey yoktur... İntihabat zamanında Rıza Yoldaş Adana'ya, Demir Yoldaş İzmir havalisine gönderilmelidir. Amelenin memurlaştırılmasını söylüyorsunuz, bu doğru değildir. Anadolu şimendiferlerindeki amelenin vaziyeti şayan-ı arzumuzdur... Hükümet vaktiyle Çar Hükümeti'nin yaptığı gibi amelecilik yapmıyor. Amele cemiyetleri riyasetine Halk Fırkası'ndan birçok zevat geliyor. Bu bizim için bir tehlikedir.

İntihabatta amele namzetlerini iyi gözetmek ve matbuatı komünistlik lehinde neşriyatta bulundurmamak, fakir köylüye toprağın tevzii lehinde gizli beyannameler tevzi etmek lâzımdır...

Hücrelerin sevk ve idaresiyle en kabiliyetli yoldaşlar meşgul olmalıdır. Hücreler bugün gayrıfaaldir. Faaliyete geçmek lâzımdır. Bunun için idare lâzımdır. Toplu amele kitleleri mevcut olan yerlerde evvelâ amele hücreleri, sonra komünist hücreleri teşkil etmek lâzımdır... Halk Fırkası'na ait hükmünüzde hata vardır.

Halk Fırkası'nın burjuva karakteri gittikçe tebellür etmektedir... Barbüs'ün *Ateş* namındaki romanından bahsediyorsun. Bu roman Türkiye için kaabil-i istifade değildir. Türkiye'de emperyalist propagandasının zamanı gelmemiştir. Bu ikinci, üçüncü safhada gelir. Biz eserlerin kıymetini değil, hal-kın seviyesini düşünmeliyiz. Esasen *Ateş*'i tercümeye Nâzım'ın Fransızcası kâfi değildir...

... Bize küçük burjuva hassasiyeti yakışmaz. Arkadaşlara yardım etmek Fırka işi değildir.

Tahsisat gönderilmemesinin sebebi, paraların yardım şeklinde sarfedilmesidir. Para gayeye sarfedilmelidir. Aslan Fırka'dan muavenet beklememelidir...»

Şefik Hüsnü Bey, bu mektubunun altına *Tayfur* imzasını atmıştı. Mektup kıraat edildikten sonra reis mektup mündercatını sordu :

«T.K.P. ne demektir?»

«Türkiye Komünist Partisi, demektir. Bu mektubu Moskova'dan Vedat'a yazmıştım.»

Şefik Hüsnü Bey, Şark Balkanlar idaresinden de Fransızca bir mektup yazmıştı. Bu mektubun tercümesi de okundu. Bu mektuptaki şayan-ı dikkat noktalar şunlardır :

«Şimdiden iki büyük hücre İstanbul ve Adana partisi namına beyannameler tevzi etmiştir. Vakaa polis telâşa ve harekete geldi. Mukabelebilmişil korkusu yoktur. İntihabatta faaliyet yok. İstanbul'un üç namzedi vardı... Ekseriyetle *Kemalist* partisine rey verildi. Halk fırkası namzetleri karşısında bizim parti bir rey almıştır.

Dünyanın hiç bir tarafında demokrasi maskesi altında halkla bu kadar alay edilmemiştir. Biz çok zayıfız. Buna mukabil memlekette bütün muhalefet bizde temerküz ediyor... Ben bilfiil harekete geçeceğim. Terbiye-i fikriye şubesi tesis edeceğim. Bunun için para lâzımdır.»

O.M.S. mümessillerinden Şefik Hüsnü Bey, bu mektubunda da *Keramet* imzasını kullanmıştır.

Bundan sonra Şefik Hüsnü Bey'in 27 maddelik bir notu okundu. Zabıt kâtibi bazı noktaları okuyamadığı için Şefik Hüsnü Bey bizzat okudu :

Kemalizmin istihâlesi, kitle hareketinden burjuva hegemonyasına ve zümrevî hâkimiyetten şahsî hâkimiyete istihale...

İttihatçıları tereddi ettiren esbab, sermaye temerküzü sanayi inkişafıyla başkalaşmalıdır, amele sınıfı arasındaki farklar halk fırkası, amele teşkilâtı, kemalizmin akıbeti, şahsî hakimiyetler pâyidâr olur mu? Ne için komünist fırkası gizli çalışıyor, komünistim diyenler niye istintak ediliyor; beynelmilel komünist hareketi geriliyor mu, ilerliyor mu? Nereye müncecer olacaktır? Türkiye'de matbuat yoktur. İntihabatla kendi kendimizi aldatıyoruz. Halk fırkasının kongresi ne netice verdi, kırtasiyeciler olayı...

Notlarda buna mümasil bazı hezeyanlar daha vardı.

Şefik Hüsnü Bey, bir maddeyi yanlış okumuştur. Reis hemen farkına vardı ve sordu :

«Demek siz yanlış da okursunuz!» dedi ve isticvabına devam etti.

Şefik Hüsnü, İstanbul teşkilâtına ait muhaberatı Vedat Nedim Bey'in temin ettiğini, Rusya'da iken teşkilât için para gönderdiğini söyledi.

«T.K.P. mektubunda Süleyman Yoldaşa uzun mektuplar yazmıştım, diyorsunuz. Kimdir bu, tabii tanıyorsunuz.»

«Süleyman Yoldaş, Vedat Bey'le temas eden bir arkadaş olmak lâzımdır.»

«Merkez Komitesi'ni kim idare ediyordu?»

«Vedat Bey bunun mevcudiyetini söylüyordu. Tahikattan anlaşıldığı üzere böyle bir şey yokmuş, bu mektuplar ihzarî faaliyet mahiyetindedir. İstanbul'da Vedat Nedim; Vâsıf ve Baytar Salih beylerle temas ettim.»

Resi mektupla vesaikteki isimler hakkında uzun uzun isticvabattan sonra sordu :

«İstanbul'da beyannameler neşredilmiş?»

«Bu beyannamelerin sizin tensibinizle neşir ve tâlik edildiğini Vedat Nedim Bey söylüyor?»

«Beyanname tevzi ve tâlikini düşündüm. Fakat fırka resmî bir mahiyet aldıktan sonra yapılmasını düşünürdüm. Ame-

leyi tenvir, irşâd, mücadelelerinde yol göstermek için bu gibi irşadkâr, tenvire hâdim neşriyat yapmak lâzımdır.»

Reis, mütehaddit tarihlerde tâlik edilen beyannameleri gösterdi. Bu beyannameler de kıraat edildikten sonra reis, Şefik Hüsnü Bey'e:

«Bu beyannamelerle ameleyi âdetâ isyana teşvik ediyorsunuz!» dedi.

«Benim bir alâkam yoktur.»

«Burjuvazinin hükümeti, diyorsunuz. Bu hükümet ameleinin hükümeti değil midir?»

«Beyannamelere ait hiç bir şey söyleyemem. Yalnız mücerret olarak vaziyeti mütalâa edebiliriz. Fırka resmî bir mahiyet aldıktan sonra kanunlara, Teşkilât-ı Esasiye Kanununun verdiği hakka ve hürriyet prensiplerine tevfikân faaliyete geçirecektir...»

sesini kaybeden şehir şiiirinin duruşması

Kemal Sülker

RESİMLİ AY'DAKİ ŞİİR DAVASI

Şair Nâzım Hikmet, M. Zekeriya Sertel'in yönetimindeki *Resimli Ay* adlı aylık dergide şiirlerini yayımlıyor, birçoğuna imza atmıyor ve şiirleri «İsimsiz adamın şiirleri» başlığıyla veriliyordu. Nâzım Hikmet'in Türk edebiyatını geniş ölçüde etkilemesi, şiirlerinin geniş kitlelerce okunması, ezberlenmesi ve sanat alanında Nâzım Hikmet «modası»nın edebiyatımıza egemen olması iktidarı düşündürüyordu. Nitekim, 1947'lerde, geniş yıllar dönem dönem «komünizm tahrıkları» açısından Mecliste ele alındığı vakit Şükrü Sökmensüer (eski Emniyet Genel Müdürü) Mecliste şu açıklamayı yapıyordu:

«Bu devirde gerek şiir ve edebiyat, gerekse ilim sahasındaki faaliyet örtülü olmuştur. Nâzım Hikmet'in şiirleri şöhret kazanmış, Marks'ın, Engels'in ve diğer marksistlerin eserleri tercüme edilerek aydınların mütalâasına sunulmuştur.»¹

Nâzım Hikmet, yaşamın içinde, emeğiyle geçinenlerin karşılaştıkları sorunları işleyen toplumcu, gerçekçi bir yazar, bir şair olarak günün olaylarını izliyordu. Nitekim mayıs 1929'da İstanbul Şehremaneti'nin (İstanbul Belediyesinin) taksilerin saatlerini açarken yazdığı kuruşları azaltan, bazı yerlerde tak-

(1) Tutanak Dergisi, 8. dönem, 37. birleşim, 29 ocak 1947.

silerin durmasını yasaklayan ve yeni bir tarife düzenleyen girişimi, taksi şoförlerini birlikte harekete yöneltmişti. Belediye saptanan süre içinde taksimetrelerini küçük saatlerde 20, büyük saatlerde 40 kuruş «antre» yazmayan otomobilleri çalışmadan alakoyacaktı. Karar kesin olarak 1 haziran 1929 cumartesi sabahı uygulanacaktı. Fakat şoförler verilen süre içinde taksimetrelerini düzelttirmemişlerdi.

Taksi şoförleri 31 Mayıs 1929 cuma günü akşamı kendi aralarında toplantı düzenlemiş ve belediyenin ucuzlatılmış tarifesine tepki olarak 1 haziran 1929 sabahı otomobillerini garajlara çekmeye ve çalışmamaya karar vermişlerdi. Bir aydan beri indirimli tarifeyi uygulamayan ve eski tarife göre binenlerden para alan şoförleri 1 haziran sabahı belediyenin trafik memurları denetlemeye başlamış ve taksilerini yeni tarife göre düzenletmeyenleri cezalandırmışlardı. Bunun üzerine de şoförler, daha önce kendi aralarında aldıkları karara göre hemen o gün arabalarını garajlara çekmeye başlamışlardı.

Böylece sabahleyin, özellikle öğleden sonra sokağa çıkanlar, yıllardan beri ilk kez caddeleri, alışmadıkları bir sessizlik ve boşluk içinde görmüşlerdi. 4275 otomobilin taksi olarak çalışmaması, şehri bir hayli etkilemiş ve sessizlik dikkati çekmişti. Halk da sokaklarda korkusuzca dolaşmış, çocuklar oynamaya koyulmuş ve sadece tramvayların sesi duyulmuştu.

1. haziran 1929 sabahı taksilerin çalışmaması gazetelere göre grev değildi.² Fakat eylem grevdi, nitekim eylemin sona ermesi üzerine İkdam haberi şu başlıkla verdi:

«Emanette (Belediyede)

(2) İkdam, 2 haziran 1929 günlü sayısında şöyle diyordu: «Bunların işlerini terk etmeleri kanunen grev mahiyetini haiz değildir. Çünkü kanun yalnız şirketlerde, müessesattaki terk faaliyetleri grev telâkki etmektedir. Binaenaleyh haklarında takibat icrası ve zorla çalışmaya sevk edilmeleri gibi ihtimaller mevcut değildir.»

Şoförlerin Grevi Bitti»³

Bu olay üzerine Nâzım Hikmet, Resimli Ay dergisine, şoförlerin grevinden etkilenerek yazdığı «Sesini Kaybeden Şehir» başlıklı şiirini verdi ve şiir, derginin temmuz 1929 sayısında «İsimsiz Adam'ın şiirleri serisinden: Sesini Kaybeden Şehir» başlığıyla yayınlandı. Sonra da aynı şiir, Nâzım Hikmet'in aynı adı taşıyan kitabında⁴ yer aldı.

Bir süreden beri ise, Hamdullah Suphi (Tanrıöver), Yakup Kadri (Karaosmanoğlu), Ahmet Haşim, Celâl Nuri ve çevresi, Resimli Ay'da yayınlanan ve hakları olmadıkları halde kimine Dahi, kimine Millî şair sıfatı takılanlar hakkında yapılan yayını bir türlü içlerine sindiremiyor ve Nâzım Hikmet hakkında ağız dolusu küfrü basıyor,⁵ şair jurnal ediliyor, gençlerle toplantı düzenleniyor ve Türk Ocaklarında şartlandırılan gençlere önceden alınan kararlara imza attırılıyordu. Bu kararlardan birisinin son cümlesi şöyleydi:

«... İcab ederse, daha müessir surette görürüz ki Türk vatanının sevdiği adamlar, vatansızların tecavüzlerine uğrayacak kadar yalnız değillerdir.»⁶

(3) İkdam, 5 haziran 1929, sayfa 3.

(4) Nâzım Hikmet, Sesini Kaybeden Şehir şiirini başa alarak ve kitabına aynı başlığı koyarak Sesini Kaybeden Şehir kitabını Remzi Kitabevine sattı, Kitap 1931'de Orhaniye Matbaasında basılarak 50 kuruş fiyatla satışa çıkarıldı. Abidin Dino'nun resimlediği ve desenlerin yeşil renkle basıldığı kitapta şu şiirler yer aldı: Sesini Kaybeden Şehir - Veda - Kerem Gibi - Nikbinlik - İhtilâli Kebir - Arife - Belki Ben - Dört Kişi ve Dört Şişe - Şüphe - Bayramoğlu - Mektup - Sıradaki - Sıradakinin Ölümü - Yanmamış Cigara - Cevap No. 2 - 19 Yaşım - Çocuklarımıza Nasihat - Bir Hintlinin Ağzından - Hopa Mahpushanesi Notlarından Kız Kapan Oğlu Vehpi ve Çocuk Muhittine Dair - Sembolist şairlere benzeyen bir deliye Dair - Benerci Kendini Niçin Öldürdü? den bir bölüm - Cevap No. 3. Bir Komik Âdem.

(5) Nâzım Hikmet'in polemikleri, Kemal Sülker, Ant yayınlarına bakılarak bu tartışmalar etrafıca görülebilir.

(6) İkdam, 9 temmuz 1929, sayfa 1.

İşte bu hava içinde Nâzım Hikmet'in grevle ilgili şiiri yayınlanınca ağustos 1929'un ilk yarısında şiir koğuşturma konusu edildi ve basına yansıyan ilk haberlerde «şiirde komünistlik propagandası mevcut olduğu dolayısıyla»⁷ koğuşturma yapıldığı bildirildi. Sonra da davanın açılmasına savcılıkça karar verilerek dosya Üçüncü Ceza Mahkemesine gönderildi (16 ağustos 1929).

Ağustos ayında ise duruşmaya Nöbetçi 2. Ceza Mahkemesinin bakması gerekirken, Resimli Ay dergisinin sorumlu Yazı İşleri Müdürü Behçet Bey'e tebligat yapılmadığı için 31 ağustos günkü duruşma 7 eylül 1929 tarihine ertelendi. O gün de dosya açıldığında Resimli Ay dergisi Yazı İşleri Müdürü Behçet Bey'in hastalığına dair bir raporun mevcut olduğu görüldü, bu nedenle sanık mahkemeye gelememişti. Duruşma bu kez de 18 eylül 1929 tarihine bırakıldı.

Nâzım Hikmet, bir şiirinden dolayı, kendisinin değil de derginin yazı işleri müdürünün suçlanmasını bir türlü doğru bulmuyor, ama yasaya da uymak gerektiğini biliyordu. Üstelik:

«Bu şiiri ben yazdım, beni muhakeme ediniz!» diye mahkemeye başvurursa bile, şiirin yayınlandığı derginin (veya gazetenin) yazı işleri müdürü de yazarla birlikte suçlanacaktı.

M. Zekeriya (Sertel), Behçet Bey için ünlü avukat İrfan Emin'i (Kösehaloğlu'nu) savunmacı olarak tuttu. İrfan Emin özellikle basın davalarında heyecanlı savunmalarıyla haklı bir üne kavuşmuştu. 18 eylül 1929 çarşamba günü, Behçet Bey ve avukatı İrfan Emin 3. Ceza Mahkemesine girdiler.

Hâkim, Kudretullah Bey'di. Dosyaya baktıktan sonra, Behçet Bey'e sordu:

«İsimsiz Adam'ın şiirlerinden Sesini Kaybeden Şehir nedir? Ne demek istenmiştir?»

(7) İkdâm, 1 eylül 1929 pazar.

Behçet Bey:

«Bu şiir alelâde bir şiirdir, anlatmak istediği şey mısralarda bellidir. Sessizliği tasvir etmektedir.»

Savcı Yardımcısı Kâmil Bey ise, şiirin suçu övdiğünü ve bu nedenle Ceza Kanunu'nun 312. maddesi gereğince ceza tayinini istedi.

Bunun üzerine savunma avukatı İrfan Emin, savunmasını yapacağını bildirdi. Özetle, bu şiirde İstanbul'da yapılan otomobil grevinin söz konusu edildiğini, grev nedeniyle şehrin sesini kaybettiğini, şiirde komünistlik propagandası olmadığını söyledi. Yargıç Kudretullah Bey, dergi yazı müdürü Behçet Bey'e sordu:

«Buna ekleyeceğiniz bir şey var mı?»

Behçet Bey:

«Hayır, dedi, şiirde suç yoktur, beraetimizi isterim.»

Yargıç, dosyanın incelenerek kararın 21 eylül 1929 cumartesi günü verileceğini bildirdi.

Bir celsede hem sorgu yapılmış, hem esas hakkında mü-talaada bulunmuş ve savcı, cezalandırma gereğini savunmuş, hem de avukat İrfan Emin savunma yapmış ve son söz de söylenmişti.

21 eylül 1929 cumartesi günü hâkim, kararını bildirdi:

Sesini Kaybeden Şehir başlıklı şiirde tatili eşgal (grev) cürmü övüldüğü ve halkın yasalara uymaması için tahrik bulunduğu Behçet Bey'in 10 gün hapsine, 10 lira para cezasına çarptırılmasına ve bu cezanın ertelenmesine karar verildi. Bu aşlında Nâzım Hikmet'in Sesini Kaybeden Şehir adlı şiirinin mahkûmiyeti idi.

Nâzım Hikmet ve avukat İrfan Emin, mahkûmiyetin haksızlığında görüş birliğindeydiler. Nâzım, Resimli Ay dergisi sahibi M. Zekeriya'ya giderek durumu bildirdi ve:

«Mahkûmiyet kararı tecil edilmiş olsa da kararı temyiz

ettirelim, çünkü şiirimde suçta tahrik unsuru asla mevcut değil» dedi.

M. Zekeriya :

«Behçet'e söyle, İrfan Emin'le görüşsün, sen de bulun, ciddi bir müdafaa yazılsın, ben taraftarım» dedi.

İrfan Emin'in Sirkeci Garı karşısında bir binadaki yazıhanesinde bulundu. 3. Ceza Mahkemesinin T. Ceza Kanunu'nun 312. maddesine göre verdiği ve 89. maddeye göre tecil ettiği mahkûmiyet kararında isabet yoktu. Şiir iyi değerlendirilmemişti. Nâzım Hikmet, İrfan Emin'e :

«Üstat» dedi, «şiiri hatırlayalım :»

Sokak.

Sokakta ıslık çalarak

enseni kaşıya kaşıya

geç karşıdan karşıya,

yok ezilmek korkusu...

Ne bir motor uğultusu

ne dönen bir tekerlek var...»

Peki, bunda greve tahrik, yada suç işlemeye teşvik nerede? Temyizden kararı mutlaka bozdururuz.»

Resimli Ay mesul müdürü Behçet Bey :

«Aldırma Nâzım, dedi, her ne kadar savcı muavini bazı mısraların üzerinde durduysa da...»

Nâzım Hikmet, Behçet Bey'in sözünü kesti ve :

«Duydum hangi satırların üstünde durduğunu — İrfan Emin'e dönerek — dinle bak Üstat» dedi ve şu satırları okumaya başladı :

«Caddenin ortasında bağırıp durmayın,
topuklarınızı yere vurmayın,

NAFİLE

asfaltı getiremezsiniz dile!

NAFİLE

konuşmaz sesini kaybeden şehir :

okşamazsa eğer

ONLARIN

ceplerinde kilitlenen elleri

bakır telleri...»

Bu satırların neresinde halkı greve teşvik maksadı var? Hangisinde?»

İrfan Emin, âhenkli bir sesle :

«Biliyorsun, bu şiiri sen yazmasaydın, dâva konusu bile edilmezdi. Ama sen, edebiyatın anaçlarına saldırdın, tanrılar kurban ister, ama sen kurban değilsin, Temyiz de, edebiyatın ve bilmem ne ocağının hatibinin emir kulu değildir. Savcı dâva açmış da olsa bir neticeden ümitli bekleyeceğiz ve temyiz lâyihamızı yarın kaleme vereceğiz.»

İrfan Emin, temyiz lâyihasını vaktinde gönderdi. Bir süre sonra Temyiz 4. Ceza Dairesi, suç görülen şiirin grev fiilini ne şekilde övdüğünün ve halkı kanunlara karşı itaatsizliğe ne şekilde yönelttiğinin mahkûmiyet kararında açıklanmamış olduğu noktası üzerinde durdu ve hükmü yersiz görerek bozmaya karar verdi.

Mahkeme yeniden başladığı vakit, dinleyiciler arasında pek çok şoförün bulunduğu görülüyordu. Daracık mahkeme salonu tıklım tıklımdı. Temyizin bozma kararı okunduktan sonra, mahkeme eski kararında ısrar etti.

Karar anlaşıldıktan sonra adliye koridorları uğuldamaya başladı. Genç edebiyatçılar, meraklı dinleyiciler arasında idiler. Biraz oyalandıktan ve tanıdıklarıyla konuştuktan sonra Behçet Bey, adliyeden ayrıldı, Gülhane Parkına doğru inerken, Nâzım Hikmet'in yürümekte olduğunu gördü. Nâzım'ın koltuğunda birkaç dergi ve bir iki gazete vardı. Selâmlaştılar. Nâzım, duruşmanın sonucunu sordu. Behçet Bey :

«Mahkeme eski kararında ısrar etti, dedi, kararı yine temyiz edeceğiz.»

Nâzım'ın yüzü gölgelendi, beklenmedik bir çıkış yaptı sonra :

«Bravo hâkime! Demek şiirde suçun varlığına inanmış. İnanmış adama ne denir? Hakkı, kararında ısrar etmektir. Ama ben de inanıyorum ki bu şiirde suç yoktur, sonuna kadar dayatacağız.»

Karar yine temyiz edildi.

Temyiz başsavcısı, kâtime tebliğini yazdırmaya başladı :

«Bozma sebebine uymak lâzım gelirken ısrar kararı verilmiş ve temyiz itirazı haklı görülmüş olduğundan kararın Ceza Heyeti Umumiyesine, bozulma isteğiyle sevki gerekir.»

Kâtip, normal işlemi tamamlarken odayı ağır bir sessizlik kaplamıştı. Bir gün sonra, bu karar Ankara'da duyulmuş ve tecil edilmiş on günlük mahkûmiyet için bu kadar ısrar ve temyiz tavrı hem hukukçular, hem edebiyatçılar, hem de Nâzım Hikmet düşmanları arasında büyük ilgi uyandırmıştı.

Bu kez Sesini Kaybeden Şehir şiirinin mahkûmiyeti dosyası Yargıtay Genel Kurulu'na gönderilmişti. Acaba durum ne olacaktı? Kısa bir süre sonra konu üzerinde haklı-haksız söylentiler dolaştı ise de asıl mahkeme kararından altı ay sonra kesin karar hükme bağlandı. Nâzım Hikmet'in şiiri, Resimli Ay dergisi yazı işleri müdürü Behçet Bey, Avukat İrfan Emin'in gayreti ve adalet duygusunun üstün gelmesiyle beraat etmişti. Temyizin Esas 33, Karar 26 sayılı ve 24 mart 1930 günlü kararını aynen veriyoruz :

«Mugayırı kanun (yasaya aykırı) neşriyatta (yayında) bulunduğu iddiası ile maznunu aleyh (sanık) Resimli Ay Mecmuası Müdürü Mesûli (sorumlu yazı işleri müdürü) Behçet'in bilmuhakeme (yargılanarak) Türk Ceza Kanunu'nun 312. maddesine tevfi kan (göre) on gün müddetle hapsine ve on lira ağır cezayı nakdî ile (ağır para cezası ile) mahkûmiyetine ve kanunu mezkurun (adı geçen yasanın) 89. maddesi mucibin-cezasının teciline (ertelenmesine) dair verilen hükmün mahkûm vekili (sanık vekili) tarafından temyiz edilmesine meb-

ni (... sinden ötürü) Temyiz Mahkemesi 4. Ceza Dairesi âliyesince (yüksek dairesince) bittetik (incelenerek): mezkur yazının ne suretle tatli-eşgali (grevi) medh ve halkı kanuna itaatsizliğe tergib (isteklendirme) mahiyetinde olduğu karar yerinde izah edilmemesi yolsuz ve Tebliğname'de muharrer (yazılı) mütalaa da varid olduğundan (yerinde olduğundan) hükmün bozularak mahalline iade edilmesi üzerine yeniden icra kılınan muhakeme neticesinde nakzı vaki' gayrı varid olduğundan (kararın bozulması yerinde görülmediğinden) hükmü sabıkta (önceki hükümde) ısrarı mutazammın (kapsayan) İstanbul Mahkeme-i Asliye 3. Ceza Dairesinden verilen 8.1.1930 tarihli hükmün temyizen tetkiki (incelenmesi) tekrar mahkûmu aleyh vekili tarafından müddeti kanuniyesi zarfında (yasal süresi içinde) istida ve şartı da ifa olunmasına mebni (gereği de yerine getirildiğinden) bu baktaki evrak Cumhuriyet Başmüddeiumumiliği (Başsavcılığı) memuriyeti aliyesinin (yüksek memurluğunun) :

«bozma sebebine uymak lâzım gelirken ısrar kararı verilmiş ve temyiz itirazı haklı görülmüş olduğundan bu kararın Ceza Heyeti Umumiyesince bozulması»

talebini havi (isteğini içeren) 16.3.1930 tarihli tebliğnamesi ile Birinci Riyaset Dairesine tevdi olunmakla Umum Ceza Heyetinde okunup iş anlaşıldıktan sonra görüşülüp düşünüldü :

Mecmuadaki şiirin bir cürmü medih (övme) ve halkı kanuna ademi itaate (itaatsizliğe) tahrik veya yekdiğeri aleyhine (birbirine karşı) tahrik maksadı ile yazıldığıнын ne suretle sabit ve kanaat hasıl olduğunun esbab ve delaili (nedenleri ve delilleri — kanıtları —) ve tatbik olunan T.C.K.'nin 312. maddesi mucibince fiilde mevcut olması lâzım gelen kanunî unsurların fıkra-i hükmüyyede (hüküm fıkrasında) tefsil ve izah olunmak (etrafıca anlatılmak ve açıklanmak) muktezi (gerekli) ve bu lüzumu tazammun eden (içine alan) BOZMA KARARI hükm-ü kanuna muvafık olmakla uymak lâzım iken

bazı mütaleat beyanıyla (fikirler ileri sürerek, söyleyerek) ısrar olunması kanuna muhalif olduğundan temyiz edilen son hükmün dahi Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun 326. maddesine tevfikan (uyarak) BOZULMASINA ve temyiz depo parasının sahibine geri verilmesine ve sekiz yüz kuruş temyiz ilâmi harcının ileride haksız çıkacak taraftan alınmasına 24.3.1930 tarihinde müttefikan (oy birliği ile) karar verildi.

İstanbul 3. Asliye Ceza Mahkemesi, bozma kararına uydu ve böylece SESİNİ KAYBEDEN ŞEHİR şiiri ve Nâzım Hikmet ve de Behçet Bey beraat etmiş oldular. Böylece İstanbul'da estirilmek istenen «politik rüzgâr, gitgide kara kaşlarını çatıyor» idiyse de «üç adam karanlıkta sallanarak kayboluyordu»⁸ ve Nâzım daha çok üne kavuşuyordu.

(8) Tırnak içindeki deyim, Nâzım Hikmet'in Sesini Kaybeden Şehir şiirinden alınmıştır. Üç adam: Yakup Kadri, Hamdullah Suphi ve Ahmet Haşım olarak simgelenmişti. Bu konu, bizim Nâzım Hikmet'in Polemikleri kitabımızda işlenmiştir.

siyasal sinema

İgnacio Ramonet

Tarihin tirenini kaçırmamak gerekir.

1930 yıllarında Fransız, Alman ve Amerikan sinema ürünlerini inceleyecek olursak hepsi için şu ortak yargıya varabiliriz: milyonlarca seyircinin gündelik hayatını sarsmış alt üst etmiş olan ekonomik kriz ticarî sinema tarafından ciddi bir biçimde ve dolaysız olarak ele alınmamıştır. Ancak Fransa'da I. M. Daniel ve Jean Renoir, Almanya'da Slaton Dudow, Hollanda'da ise Joris İvens gibi az rastlanır militan sinemacılar işçi örgütleri için, bu kara yıllarda işçi mücadelelerini gösteren değerli filmler yapmışlardır. Bu ürünler bizim için önemli politik belgeler değerindedir.

Avrupa'da kriz 1930 yılında Viyana Kredit Anstalt Bankası'nın batmasıyla başlamıştır. Bugün ise Franklin New York Corporation'un taksirathı iflâsından ve Chase Manhattan Bank'ın geçirdiği zor durumlardan sonra Avrupa bankaları yine Amerikan malî durumunun etkilerine hedef olmaktadır. Ve İtalya'da Banca Privata İtaliana'nın, Almanya'da Kolonya Herstatt Bankası'nın iflâsları Fransa'da ve İngiltere'de başka iflâsların olacağını da haber vermektedir. Ekonomi bilimi nobel ödülünü almış bulunan G. Myrdal ve F. von Hayak bu bozgunlara işaret ederek, bugünkü enflasyonun sürmesi halinde kapitalist ekonominin yıkılacağını açıklamışlardır. Bu batışı, yıkılışı geciktirmek için ileri sürdükleri çözüm yolları

ise ancak işsizliğin yoğun bir şekilde artmasına yol açmaktadır.

Bu ekonomik durum emekçilerin satın alma gücünü kemirmekte, onların iş güvenliğini sarsmaktadır ama küçük olsun, daha çabuk zarar gören, sabrı tükenen ve malî konularla o eski düzen, baskı ve hiyerarşi refleksini yeniden gösteren orta burjuvazi olsun, burjuvazinin de rahatı kaçmış, güvenliği sarsılmıştır. Aşırı sağ kendi saflarının dolduğunu görmekte ve bundan cesaret almaktadır. Özellikle krizin en çok sarstığı ülkelerde, örneğin İtalya'da 1970'den bu yana aşırı sağ üç kez hükümet darbesi hazırlamış ve her yerde işçi sınıfı örgütlerine karşı saldırılar düzenlemiştir. İngiltere'de de general Walter Walker'in (Nato'nun eski genel kurmay başkanı) oluşturduğu askerî bir örgüt olan unisson muhtemel bir siyasî bunalıma karşı hazırlanmıştır. Fransız aşırı sağının da daha iyi kurulmuş, daha hırslı bir parti kurmaya çalıştığı bilinmektedir. Öte yandan ırkçılık ve yabancı düşmanlığı çok açık seçik ve belirgin bir biçimde ortaya çıkmıştır. Göçü durdurma kararı buna bir örnektir. İsviçre'de seçmenlerin % 34'ü yabancı nüfusun ülkeden çıkarılması lehine oy kullanmıştır.

Görülüyor ki 1930 yıllarıyla yaşadığımız dönem arasında önemli benzerlikler var. 1930 yıllarında sağcılar halktaki paniği önlemek için kapitalizm bunalımının gölgesine sığınmışlardı. İşte «gerici» mutlulukları özleyen inatla gerçeği görmezlikten gelen bugünün sineması da o yılların sinemasıyla büyük bir benzerlik içindedir. Ve o dönem sinemasının mirasçısı durumundadır. Eskiden olduğu gibi bugün de ancak birkaç militan sinemacı işçi sınıfının ağırlaşan koşullarıyla ilgilenmekte, ırkçı düşünce ve eğilimlerin maskesini düşürmekte ve işçi sınıfının mücadelesine katılmaktadır.

«Başkaldırışımız haklıdır» adlı Quebec filmi Montreal bölgesindeki sanayi bunalımının sonuçlarını açık seçik ortaya koymakta ve işçilerin toplu olarak işten atılmalarına nasıl

karşı koyduklarını göstermektedir. Bazı işçiler grev engellenmediğinde 1930'larda yaşadıkları durumla şimdiki durum arasındaki benzerliği kavramışlardır.

Fransa'da «burjuva demokrasisinin cazibesi» adlı film, aşırı sağ eylem halinde gösteren az rastlanır filmlerden biridir. Genç militanlar kendilerini Alman sinemacılar gibi göstererek «Vahşi göç»e karşı Yeni Düzen mitinginin bazı sahnelerini filme alabilmişlerdir. İktidarın müdahalelerinden de kesitler veren bu sahneler büyük tekelleri ve onların aşırı hareketlerini de birlikte göstermektedir.

Kimi zaman yaptıkları analizler yüzeysel de olsa şurası bir gerçektir ki sadece militan filmler başlayan krizdeki siyasî tehditleri kavramaktadırlar. Bu filmler, ticarî sinemanın ekonomik sorunları anlamadaki yetersizliğini, beceriksizliğini de ortaya koymakta ve profesyonel sinemacılar bugün emekçi sınıfların mücadelelerini görmezlikten gelmenin tarihin trenini kaçırmak demek olduğunu hatırlatmaktadırlar.

Çeviren: Aysel Özakin

YENİ DÜNYA

sosyalizm sorunları

YENİ
DÜNYA

AYLIK
SOSYALİZM
SORUNLARI
DERGİSİ

1. SAYIDAKİ YAZILAR

- *Marksist olmayan sosyalizm ve kaynakları,*
- *Asya ve Afrika sosyalizmi.*
- *Gerici burjuva sosyalizmi.*
- *Humanist sosyalizm yada insanı yüzlü sosyalizm.*
- *İsveç'te sosyal barış masalı.*
- *Avusturyalı işçilere mektup, (Georgi Dimitrov).*
- *Mustafa Suphi.*
- *İşçi hareketinin yeni sorunları.*
- *Tekelci devlet kapitalizminde sömürücü biçimler.*
- *1974 ve sol gelişmeler.*
- *Estetik ve ideoloji*
- *Edebiyatın ideolojik eylemdeki yeri.*

2. SAYIDAKİ YAZILAR

- *Marksizm ve reformizm, (Lenin).*
- *Ekonomizmin ve ekonomistlerin eleştisi (Lenin).*
- *Kapitalist ekonomi ve enflasyon salgını.*
- *Havana konuşması, (Fidel Kastro).*
- *Latin Amerika'da devrim ve karşı-devrim.*
- *Moğolistan'da sosyalizmin uygulamasında din sorunu.*
- *Bugünkü Moğolistan.*
- *Türkiye Halk İştirakiyyûn Fırkası ile ilgili üç belge.*
- *Çağdaş burjuva sanatında bunalım ve estetik teorisi.*
- *Şair Nâzım Hikmet'in şiirleriyle ilgili duruşmaları.*
- *Edebiyat ve sınıflar.*
- *Bir kitap.*

TÜSTAV